

SLUJBA SFINTEI LITURGHII

1. PROSCOMIDIA*

(prima parte a rânduielii sfintei liturghii, în care preotul pregătește, în vederea sfințirii, pâinea și vinul pentru euharistie)

(* vezi Anexa 3)

2. LITURGHIA CATEHUMENILOR (LITURGHIA CUVÂNTULUI)

-momentul începerii Sf. Liturghii-

Preotul dă binecuvântarea prin ridicarea Sfintei Evanghelii, făcând cu aceasta semnul Crucii peste sfântul antimis (pânză având cusută în partea de sus o părticică din moaștele unui sfânt; este așezat pe sfânta masă din altarul bisericii, fiind obligatoriu la săvârșirea sfintei liturghii) și zicând:

Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.
CREDINCIOȘII : *Amin.*

Ectenia mare

(Ectenie –rugăciune de cerere rostită de preot, la care noi ne alăturăm prin cuvintele "Doamne miluiește")

PREOTUL: Cu pace Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru pacea de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu biserici și pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru sfântă biserica aceasta și pentru cei ce cu credință, cu evlavie și cu frică de Dumnezeu intră într-însa, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru (N.), pentru cinstita preoțime și cea întru Hristos diaconime, pentru tot clerul și poporul, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru poporul român dreptcredincios de pretutindeni, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru sfânt locașul acesta, țara aceasta, pentru toate orașele și satele și pentru cei ce cu credință viețuiesc într-însele, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru buna întocmire a văzduhului, pentru îmbelșugarea roadelor pământului și pentru vremi cu pace, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru cei ce călătoresc pe ape, pe uscat și prin aer, pentru cei bolnavi, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei robiți și pentru mântuirea lor, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru ca să fim izbăviți noi de tot necazul, mânia, primejdia și nevoia, Domnului să ne rugăm. Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule cu darul Tău.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pe preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

CREDINCIOȘII: *Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi!*

PREOTUL: Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDINCIOȘII: *Ție Doamne.*

PREOTUL (ecfonisul - formulă cu care se încheie rugăciunile și ecteniile): Că Ție se cuvine toată mărirea, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Antifonul 1

(Antifoane -cântări care preamăresc pe Dumnezeu și ne vorbesc despre faptele Lui pentru noi)

Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Binecuvintează, suflete al meu pe Domnul, și toate cele dinlăuntrul meu numele cel sfânt al Lui. Binecuvântat ești, Doamne.

În acest timp preotul citește în taină, [Rugăciunea Antifonului întâi](#):

Doamne Dumnezeul nostru, a Căru stăpânire este neasemănată și slavă neajunsă, a Căru milă este nemăsurată și iubire de oameni negrăită, Însuți Stăpâne, după milostivirea Ta, caută spre noi și spre sfântă biserica aceasta, și fă bogate milele Tale și îndurările Tale cu noi și cu cei ce se roagă împreună cu noi.

Ectenia mică

PREOTUL: Iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule cu harul Tău.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pe preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

CREDINCIOȘII: *Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi!*

PREOTUL: Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDINCIOȘII: *Ție Doamne.*

PREOTUL (ecfonisul): Că a Ta este stăpânirea și a Ta este împărăția și puterea și mărirea, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Antifonul 2

Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Unule născut, Fiule și cuvântul lui Dumnezeu, Cela ce ești fără de moarte, și ai primit pentru mântuirea noastră a Te întrupa din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria. Carele neschimbat Te-ai întrupat și răstignindu-Te Hristoase Dumnezeule, cu moartea pe moarte ai călcat; Unul fiind din Sfânta Treime, împreună mărit cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, mântuiește-ne pe noi.

În acest timp preotul citește în taină, [Rugăciunea Antifonului al doilea:](#)

Doamne Dumnezeul nostru, mântuiește poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta; plinirea Bisericii Tale o păzește, sfințește pe cei ce iubesc podoaba casei Tale, Tu pe aceștia îi preamărește cu dumnezeiască puterea Ta și nu ne lăsa pe noi, cei ce nădăjduim întru Tine.

Ectenia mică

PREOTUL: Iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule cu harul Tău.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pe preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

CREDINCIOȘII: *Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi!*

PREOTUL: Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDINCIOȘII: *Ție Doamne.*

PREOTUL (ecfonisul): Că bun și iubitor de oameni Dumnezeu ești și Ție mărire înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Fericirile sau Antifonul 3

Întru împărăția Ta, când vei veni, pomenește-ne pe noi, Doamne.

Fericți cei săraci cu duhul, că acelora este împărăția cerurilor.

Fericți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia.

Fericți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul.

Fericți cei flămânzi și însetați de dreptate, că aceia se vor sătura.

Fericți cei milostivi, că aceia se vor milui.

Fericți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

Fericți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.

Fericți cei prigoniți pentru dreptate, că acelora este împărăția cerurilor.

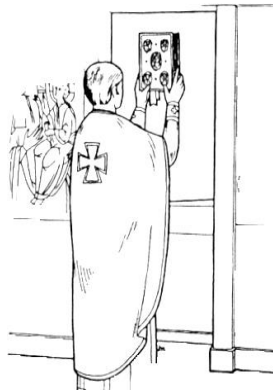
Fericți veți fi, când vă vor ocarî pe voi și vă vor prigoni, și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră.

Bucurați-vă și vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri.

În acest timp preotul citește în taină, [Rugăciunea Antifonului al treilea:](#)

Cel ce ne-ai dăruit nouă aceste rugăciuni obștești și împreună-glăsuite, Cel ce și la doi și la trei, care se unesc întru numele Tău, ai făgăduit să le împlinești cererile, Însuși, și acum, plinește cererile cele de folos ale robilor Tăi, dându-ne nouă, în veacul de acum, cunoștința adevărului Tău, și în cel ce va să fie, viață veșnică dăruindu-ne.

Vohodul mic
(ieșirea cu Sf. Evanghelie)

Preotul zice în taină, [Rugăciunea Intrării:](#)

Stăpâne Doamne, Dumnezeul nostru, Cel ce ai așezat în ceruri cetele și oștile îngerilor și ale arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră să fie și intrarea sfinților îngeri, care slujesc împreună cu noi și împreună slăvesc bunătatea Ta. Că Ție se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Iar preotul, binecuvântând, zice încet:

•Binecuvântată este intrarea sfinților Tăi, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

PREOTUL: Înțelepciune, drepti!

CREDINCIOȘII: *Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos. Mântuiește-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce ești minunat întru sfinți (ai înviat din morți) pe noi cei ce-Ți cântăm, Aliluia.*

PREOTUL: Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne. miluiește.*

PREOTUL: Că sfânt ești Dumnezeul nostru și Ție mărire înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

† Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi (de trei ori).

Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi.

† Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi.

În acest timp preotul citește în taină, [Rugăciunea Cântării celei întreit-sfinte:](#)

Dumnezeule cel sfânt, Care întru sfinți Te odihnești, Cel ce cu glas întreit-sfânt ești lăudat de serafimi și slăvit de heruvimi și de toată puterea cerească închinat; Cel ce dintru neființă întru ființă ai adus toate; Care ai zidit pe om după chipul și

asemănarea Ta și cu tot harul Tău l-ai împodobit; Cel ce dai înțelepciune și pricepere celui ce cere, și nu treci cu vederea pe cel ce greșește, ci pui pocăința spre mântuire; Care ne-ai învrednicit pe noi, smeriții și nevrednicii robii Tăi, și în ceasul acesta, a sta înaintea slavei sfântului Tău jertfelnic și a-Ți aduce datorita închinare și preaslăvire, Însuți Stăpâne, primește și din gurile noastre, ale păcătoșilor, întreit-sfânta cântare și ne cercetează pe noi întru bunătatea Ta. Iartă-ne nouă toată greșala cea de voie și cea fără de voie; sfințește sufletele și trupurile noastre și ne dă nouă să slujim Ție cu cuvioșie în toate zilele vieții noastre. Pentru rugăciunile Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și ale tuturor sfinților care din veac au bineplăcut Ție. Că sfânt ești Dumnezeu nostru și Ție mărire înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Sfârșind rugăciunea aceasta, preotul zice în taină: Sfinte Dumnezeule... (de trei ori), făcând, de fiecare dată, câte o închinare înaintea Sfintei Mese. Mergând apoi la proscomidiar (jertfelnic mic; altarul proaducerii; masă sau firidă în partea de nord a altarului unde se săvârșește proscomidia → prima parte a liturghiei) și plecându-se, preotul zice: „Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului”. Apoi, preotul binecuvintează scaunul cel de sus (un scaun situat în spatele mesei altarului și care simbolizează Scaunul Slavei Cerești. Preotul nu are voie să se așeze în acest scaun; singurul mandat în sensul acesta este ierarhul locului, în calitate de conducător al Bisericii locale), zicând: „Binecuvântat ești pe scaunul slavei împărăției Tale, Cel ce șezi pe heruvimi, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

Apostolul

(acum se citește din epistolele -scrisorile- sfinților Apostoli; ele constituie mesajul acestora pentru noi)

PREOTUL: Să luăm aminte. Pace † tuturor.

CITITORUL: *Și duhului tău.*

Prochimenul (un scurt vers preluat din psalmi)

PREOTUL: Înțelepciune.

Se citește Apostolul zilei zicând: „Din Faptele Sfinților Apostoli sau Din cartea cea către... a Sfântului Apostol (N.), citire”.

PREOTUL: Să luăm aminte.

În timp ce se citește Apostolul preotul va tămâia Sfânta Masă împrejur și sfântul altar, apoi iese din altar și cădește (tămâiază) după rânduială icoanele, scaunul arhieresc, strana, pe citeț și, din mijlocul bisericii, pe ceilalți credincioși, după care intră în sfântul altar cădind.

Tot în acest timp, preotul citește în taină Rugăciunea dinainte de Evanghelie:

Strălucește în inimile noastre, Iubitorule de oameni, Stăpâne, lumina cea curată a cunoașterii Dumnezeirii Tale și deschide ochii gândului nostru spre înțelegerea evanghelicelor Tale propovăduiri. Pune în noi și frica fericitelor Tale porunci, ca toate poftele trupului călcând, viețuire duhovnicească să petrecem, cugetând și făcând toate cele ce sunt spre bună-plăcerea Ta. Că Tu ești lumina sufletelor și a trupurilor noastre, Hristoase Dumnezeule și Ție mărire înălțăm, împreună și Celui fără de început al Tău Părinte și Preasfântului și bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

După citirea Apostolului:

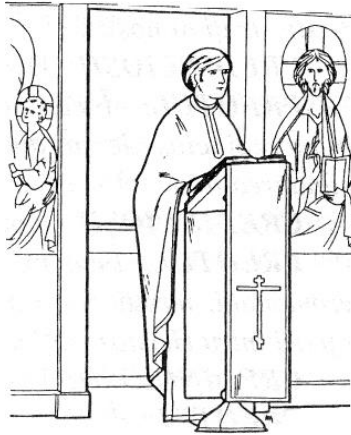
PREOTUL: Pace ție, cititorule.

CITITORUL: *Și duhului tău.*

CREDINCIOȘII: *Aliluia, Aliluia, Aliluia.*

Sfânta Evanghelie

(un moment foarte important, citirea din Evanghelie - Domnul Iisus Hristos însuși ne vorbește prin cuvintele citite de preot)

PREOTUL: Cu înțelepciune, drepti, să ascultăm sfânta Evanghelie. Pace † tuturor.

CREDINCIOȘII: *Și duhului tău.*

PREOTUL: Din Sfânta Evanghelie de la (N.) citire.

CREDINCIOȘII: *Mărire Ție, Doamne, mărire Ție.*

PREOTUL: Să luăm aminte.

După citire:

[**PREOTUL..** Pace ție celui ce ai binevestit.]

CREDINCIOȘII: *Mărire Ție, Doamne, mărire Ție.*

Ectenia întreită

(numită astfel deoarece la ea răspundem cântând "Doamne miluiește" de trei ori)

PREOTUL: Să zicem toți, din tot sufletul și din tot cugetul nostru, să zicem.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Doamne Atotstăpânitorule, Dumnezeuul părinților noștri, rugămu-ne Ție, auzi-ne și ne miluiește.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Miluiește-ne pe noi, Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ție, auzi-ne și ne miluiește.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește. (de trei ori)*

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru (N.) și pentru toți cei întru Hristos frați ai noștri.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește. (de trei ori).*

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru poporul român dreptcredincios de pretutindeni, pentru sănătatea și pentru mântuirea lui.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește. (de trei ori)*

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru frații noștri: preoți, ieromonahi, ierodiaconi, diaconi, monahi și monahii și pentru toți cei întru Hristos frați ai noștri.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește. (de trei ori)*

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru fericiții și pururea pomeniții ctitori ai sfânt locașului acestuia și pentru toți cei mai dinainte adormiți părinți și frați ai noștri dreptmăritori creștini, care odihnesc aici și pretutindeni.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește. (de trei ori)

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru mila, viața, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea, lăsarea și iertarea păcatelor robilor lui Dumnezeu: enoriași, ctitori și binefăcători ai sfânt locașului acestuia.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește. (de trei ori)

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru cei ce aduc daruri și fac bine în sfânta și întru tot cinstita biserica aceasta, pentru cei ce se ostenesc și pentru cei ce cântă și pentru poporul ce stă înaintea și așteaptă de la Tine mare și multă milă.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește. (de trei ori)

PREOTUL (ecfonisul): Că milostiv și iubitor de oameni Dumnezeu ești și Ție mărire înălțăm: Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor:

CREDINCIOȘII: Amin.

În acest timp, preotul zice în taină [Rugăciunea cererii stăruitoare](#):

Doamne Dumnezeul nostru, primește această rugăciune stăruitoare de la robii Tăi și ne miluiește pe noi, după mulțimea milei Tale, și trimite îndurările Tale peste noi și peste tot poporul Tău, care așteaptă de la Tine mare și multă milă.

Ectenia pentru cei adormiți

(Biserica - adică noi, creștinii- nu-i uită în rugăciunile ei nici pe cei trecuți la cele veșnice)

PREOTUL: Miluiește-ne pe noi Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ție, auzi-ne și ne miluiește.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește. (de trei ori)

PREOTUL: Încă ne rugăm pentru odihna sufletelor adormiților robilor lui Dumnezeu (N) și pentru ca să li se ierte lor toată greșeala cea de voie și cea fără de voie.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește. (de trei ori)

PREOTUL: Ca Domnul Dumnezeu nostru să așeze sufletele lor, unde dreptii se odihnesc. Mila lui Dumnezeu, împărăția cerurilor și iertarea păcatelor lor, de la Hristos Împăratul cel fără de moarte și Dumnezeu nostru, să cerem.

CREDINCIOȘII: Dă, Doamne.

PREOTUL: Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: Doamne miluiește.

PREOTUL: Dumnezeu duhurilor și a tot trupul carele ai călcat moartea și pe diavol ai surpat și ai dăruit viață lumii Tale, Însuși Doamne, odihnește și sufletele adormiților robilor Tăi celor ce s-au pomenit în loc luminat, în loc cu verdeață, în loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea. Și orice greșeală au făcut ei cu cuvântul, cu lucrul sau cu gândul, ca un Dumnezeu bun și iubitor de oameni, iartă-i. Că nu este om care să fie viu și să nu greșească, ci numai Tu singur ești fără de păcat, dreptatea Ta este dreptate în veac și cuvântul Tău adevărul.

[**ecfonisul**]: Că Tu ești Învierea și viața și odihna adormiților robilor Tăi pomeniți, Hristoase Dumnezeu nostru și Ție mărire înălțăm, împreună și Celui fără de început al Tău Părinte și Preasfântului și bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: Amin.

PREOTUL: Întru fericită adormire, veșnică odihnă dă, Doamne, sufletelor adormiților robilor Tăi ce s-au pomenit și le fă lor veșnică pomenire.

CREDINCIOȘII: *Veșnică pomenire. (de trei ori)*

3. LITURGHIA CREDINCIOȘILOR

Ectenia mică

PREOTUL: Iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule cu harul Tău.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Înțelepciune! (**ecfonisul**) Ca sub stăpânirea Ta totdeauna fiind păziți, Ție mărire să înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Preotul citește în taină rugăciunile întâia și a doua pentru credincioși.

Rugăciunea întâia pentru credincioși:

(după desfacerea sfântului antimis)

Mulțumim Ție, Doamne, Dumnezeul Puterilor, Care ne-ai învrednicit pe noi a sta și acum înaintea sfântului Tău jertfelnic și a cădea la îndurările Tale, pentru păcatele noastre și pentru păcatele cele din neștiință ale poporului. Primește Dumnezeule, rugăciunea noastră; fă-ne să fim vrednici a-Ți aduce rugăciuni, cereri și jertfe fără de sânge pentru tot poporul Tău; și ne învrednicește pe noi, pe care ne-ai pus întru această slujbă a Ta, cu puterea Duhului Tău celui Sfânt, ca fără de osândă și fără de sminteală, întru mărturia curată a cugetului nostru, să Te chemăm pe Tine în toată vremea și în tot locul și, auzindu-ne pe noi, milostiv să ne fii nouă, întru mulțimea bunătății Tale.

Rugăciunea a doua pentru credincioși:

Iarăși și de multe ori cădem la Tine și ne rugăm Ție, Bunule și Iubitorule de oameni, ca privind spre rugăciunea noastră, să curățești sufletele și trupurile noastre de toată necurăția trupului și a duhului și să ne dai nouă să stăm nevinovați și fără de osândă înaintea sfântului Tău jertfelnic. Și dăruiește, Dumnezeule, și celor ce se roagă împreună cu noi spor în viață, în credință și în înțelegerea cea duhovnicească. Dă lor să-Ți slujească totdeauna cu frică și cu dragoste și întru nevinovăție și fără osândă să se împărtășească cu Sfintele Tale Taine și să se învrednicească de cereasca Ta împărăție.

Heruvicul

(o cântare din care reiese că în aceste clipe, noi, cei ce ne rugăm la Sf. Liturghie, suntem asemenea îngerilor din cer care stau în jurul tronului lui Dumnezeu și Îl preamăresc prin cântări de laudă)

CREDINCIOȘII: Noi, care pe heruvimi cu taină închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească să o lepădăm.

Iar preotul, stând înaintea Sfintei Mese, citește în taină Rugăciunea din timpul cântării heruvimice:

Nimeni din cei legați cu poftă și cu desfătări trupești nu este vrednic să vină, să se apropie, sau să slujească Ție, Împărate al slavei; căci a sluji Ție este lucru mare și înfricoșător chiar pentru puterile cele cerești. Dar totuși pentru iubirea Ta de oameni cea negrăită și nemăsurată, fără mutare și fără schimbare Te-ai făcut om, și Arhiereu al nostru Te-ai făcut, și, ca un Stăpân a toate, ne-ai dat slujba sfântă a acestei jertfe liturgice și fără de sânge; că singur Tu, Doamne Dumnezeul nostru, stăpânești cele cerești și cele pământești, Care Te porți pe scaunul heruvimilor, Domnul serafimilor și Împăratul lui Israel, Cel ce singur ești Sfânt și întru sfinți Te odihnești. Deci pe Tine Te tog, Cel ce singur ești bun și binevoitor, caută spre mine păcătosul și netrebnicul robul Tău, și-mi curățește sufletul și inima de cugete viclene; și învrednicește-mă, cu puterea

Sfântului Tău Duh, pe mine, cel ce sunt îmbrăcat cu harul preoției, să stau înaintea sfintei Tale mese acesteia și să jertfesc sfântul și preacuratul Tău Trup și scumpul Tău sânge. Căci la Tine vin, plecându-mi grumajii mei și mă rog Ție: Să nu întorci fața Ta de la mine, nici să mă lepezi dintre slujitorii Tăi, ci binevoiește să-Ți fie aduse darurile acestea de mine păcătosul și nevrednicul robul Tău. Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești și Cel ce Te împarți, Hristoase, Dumnezeuul nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună și Celui fără de început al Tău Părinte și Preasfântului și bunului și de viață făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Iar după terminarea rugăciunii, preotul zice și el în taină cântarea heruvimică de trei ori, făcând câte o închinăciune la fiecare sfârșit: „Noi, care pe heruvimi cu taină închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească să o lepădăm. Ca pe Împăratul tuturor, să primim pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești. Aliluia, aliluia, aliluia”.

Și de nu s-a făcut mai înainte acoperirea Cinstitelor Daruri la proscomidiar, se face acum. Apoi, preotul tămâiază (ca la Apostol), zicând psalmul 50, și tropare de umilință câte va voi.

Vohodul mare, sau Ieșirea cu Cinstitele Daruri

(Cinstitele Daruri – pâinea și vinul binecuvântate care, în urma rugăciunii preotului vor fi prefăcute de Dumnezeu în Trupul și Sângele Domnului)

PREOTUL: Pe voi pe toți, dreptmăritorilor creștini, să vă pomenească Domnul Dumnezeu, întru Împărăția Sa, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru (N.), să-l pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe poporul român dreptcredincios de pretutindeni să-l pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe frații noștri: preoți, ieromonahi, ierodiaconi, diaconi, monahi și monahii, întreg cinul preoțesc și calugăresc, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe fericiiți și pururea pomeniții ctitori ai sfânt locașului acestuia și pe alți ctitori, miluitori și făcători de bine, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe cei ce au adus aceste sfinte daruri, pe cei pentru care s-au adus, vii sau morți, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe ostașii și eroii români din toate timpurile și din toate locurile și pe toți cei morți în închisori, în lagăre și deportare să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pe toți cei adormiți din neamurile noastre, strămoși, moși, părinți, frați, surori și pe toți cei dintr-o rudenie cu noi, pe fiecare după numele său, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Și pe voi pe toți, dreptmăritorii creștini, să vă pomenească Domnul Dumnezeu întru Împărăția Sa totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin. (și se cântă mai departe cântarea heruvimică) Ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești. Aliluia, Aliluia, Aliluia.*

Apoi preotul intră în altar prin sfintele uși și pune sfântul potir pe antimisul de pe Sfânta Masă. Asemenea, luând și sfântul disc îl așează lângă potir, întocmai ca la proscomidiar. Apoi, preotul luând acoperămintele (acoperămintele mici; două bucăți mici de pânză pătrate, cu care se acoperă la proscomidie cinstitele daruri (discul și potirul) și care simbolizează scutecele de la nașterea lui Hristos sau giulgiurile de la înmormântarea Lui) de pe sfântul disc și de pe sfântul potir, le pune de o parte pe Sfânta Masă. Luând după aceasta Aerul (acoperământul mare; bucată de stofă sau de pânză, cu care se acoperă cinstitele daruri și care simbolizează firmamentul pe care s-a ivit steaua magilor sau piatra de deasupra mormântului lui Hristos) de pe umeri și tămâindu-l, acoperă Cinstitele Daruri, zicând:

•Iosif cel cu bun chip de pe lemn luând preacurat trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurându-l și cu miresme, în mormânt nou îngropându-l l-a pus.

•În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul ai fost, Hristoase, toate umplându-le, Cel ce ești necuprins.

•Ca un purtător de viață și mai înfrumusețat decât raiul cu adevărat și decât toată camera împărătească mai luminat s-a arătat, Hristoase, mormântul Tău, izvorul înnoirii noastre.

Și luând cădelnița, tămâiază Cinstitele Daruri de trei ori, zicând:

•Fă bine Doamne, întru bunăvoirea Ta Sionului, și să se zidească zidurile Ierusalimului. Atunci vei binevoi jertfa dreptății, prinusul și arderile de tot, atunci vor pune pe altarul Tău viței.

După așezarea Cinstitelor Daruri pe Sfânta Masă, preotul zice în taină Rugăciunea punerii-înainte:

Doamne, Dumnezeule, Atotțiitorule, Cel ce ești singur Sfânt, Care primești jertfă de laudă de la cei ce Te cheamă pe Tine cu toată inima, primește și rugăciunea noastră a păcătoșilor și o du la sfântul Tău jertfelnic; fă-ne vrednici a-Ți aduce Ție daruri și jertfe duhovnicești, pentru păcatele noastre și pentru cele din neștiință ale poporului. Și ne învrednicește să aflăm har înaintea Ta, ca să fie bine primită jertfa noastră și să se sălașluiască Duhul cel bun al harului Tău peste noi, peste aceste Daruri puse înainte și peste tot poporul Tău.

Ectenia cererilor

(o ectenie în care noi cerem lui Dumnezeu o serie de lucruri de folos sufletelor noastre)

PREOTUL: Să plinim rugăciunile noastre Domnului.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru cinstitele daruri ce sunt puse înainte, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru sfânta biserică aceasta, și pentru cei ce cu credință, cu evlavie și cu frică de Dumnezeu intră într-însa, Domnului să ne rugăm.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru ca să fim izbăviți noi de tot necazul, mânia, primejdia și nevoia, apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule, cu harul Tău.

CREDINCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Ziua toată desăvârșită, sfântă, cu pace și fără de păcat, la Domnul să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Înger de pace, credincios, îndreptător și păzitor sufletelor și trupurilor noastre, la Domnul să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Milă și iertare de pacatele și de greșelile noastre, la Domnul să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Cele bune și de folos sufletelor noastre și pace lumii, la Domnul să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Cealaltă vreme a vieții noastre în pace și întru pocăință a o săvârși, la Domnul să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos, să cerem.

CREDINCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Pe preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Maria, cu toți sfinții să o pomenim.

CREDINCIOȘII: *Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi!*

PREOTUL: Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDINCIOȘII: *Ție Doamne.*

PREOTUL: Cu îndurările Unuia Născut Fiului Tău, cu Care împreună ești binecuvântat, cu preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor:

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pace † tuturor:

CREDINCIOȘII: *Și duhului tău.*

PREOTUL: Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim.

CREDINCIOȘII: *Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită.*

În vremea aceasta, preotul, închinându-se de trei ori, zice în taină de fiecare dată: „Iubite-voi, Doamne, virtutea mea, Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu”. Sărută apoi Cinstitele Daruri, așa cum sunt acoperite: întâi sfântul disc, apoi sfântul potir și marginea Sfintei Mese. Dacă vor sluji mai mulți preoți, cel dintâi, după ce a sărutat Cinstitele Daruri, trece mai la o parte; și venind al doilea sărută și el Cinstitele Daruri și mergând la cel dintâi, acesta zice către dânsul: „Hristos în mijlocul nostru”, iar cel de-al doilea răspunzând: „Este și va fi”, se sărută unul pe altul pe umeri, încheind cel dintâi: „Totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

PREOTUL: Ușile, ușile! Cu înțelepciune să luăm aminte!

Simbolul credinței

(sau **Crezul**, când noi mărturisim credința noastră ortodoxă în Dumnezeu)

În acest moment, preotul ridică Aerul deasupra Cinstitelor Daruri și, clătînându-l singur, ori cu ceilalți preoți împreună-slujitori (dacă sunt mai mulți), zice împreună cu toți credincioșii Simbolul credinței, în taină.

Cred Întru unul Dumnezeu, Tatăl atotțitorul, Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute.

Și Întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii; Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.

Care, pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, și S-a făcut om.

Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat, și a păimit, și S-a îngropat.

Și a înviat, a treia zi, după Scripturi. (ajungând aici, preotul încetează clătînarea Aerului, îl sărută și întocmindu-l - împăturindu-l, strângându-l - îl așează pe Sfânta Masă).

Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

Și iarăși va să vină cu mărire să judece viii și morții, a cărui Împărăție nu va avea sfârșit.

Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl porcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin prooroci.

Întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică Mărturisesc un Botez întru iertarea păcatelor. Aștept învierea morților.

Și viața veacului ce va să fie. Amin.

PREOTUL: Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, sfânta Jertfă cu pace a o aduce.

CREDINCIOȘII: *Mila păcii, jertfa laudei.*

PREOTUL: † Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu- Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toți.

CREDINCIOȘII.. *Și cu duhul tău.*

PREOTUL: Sus să avem inimile.

CREDINCIOȘII: *Avem către Domnul.*

PREOTUL: Să mulțumim Domnului.

CREDINCIOȘII: *Cu vrednicie și cu dreptate este a ne închina Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, Treimeii celei de o ființă și nedespărțite.*

În acest timp, preotul se roagă în taină:

•Cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție, pe Tine a te binecuvânta, pe Tine a Te lăuda, Ție a-Ți mulțumi, Ție a ne închina, în tot locul stăpânirii Tale; căci Tu ești Dumnezeu negrăit și necuprins cu gândul, nevăzut, neajuns, pururea fiind și același fiind: Tu și Unul-Născut Fiul Tău și Duhul Tău cel Sfânt. Tu din neființă la ființă ne-ai adus pe noi, și căzând noi, iarăși ne-ai ridicat și nu Te-ai depărtat, toate făcându-le, până ce ne-ai suit la cer și ne-ai dăruit împărăția Ta ce va să fie. Pentru toate acestea mulțumim Ție și Unuia-Născut Fiului Tău și Duhului Tău celui Sfânt, pentru toate pe care le știm și pe care nu le știm; pentru binefacerile Tale cele arătate și cele nearătate, ce ni s-au făcut nouă. Mulțumim Ție și pentru Liturgia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deși stau înaintea Ta mii de arhangheli și zeci de mii de îngeri, heruvimii cei cu ochi mulți și serafimii cei cu câte șase aripi, care se înalță zburând...

Preotul, luând sfânta steluță (obiect de cult din metal, alcătuit din două semicercuri de aur sau de argint unite la mijloc printr-un șurub și având deasupra o cruce, care se pune pe sfântul disc pentru a susține acoperămintele de deasupra lui. Simbolizează steaua magilor; vezi anexe) de pe sfântul disc, face cu ea semnul crucii deasupra acestuia, lovind ușor cu ea în cele patru părți ale sfântului disc, în timp ce zice cu glas tare ecfonisul:

PREOTUL: Cântare de biruință cântând, strigând, glas înălțând și grăind. (sărutând apoi sfânta steluță o pune pe sfântul antimis, în partea de sus).

CREDINCIOȘII: *Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot. Plin este cerul și pământul de mărire a Ta. Osana întru cei de sus. Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului. Osana întru cei de sus.*

Prefacerea

(momentul cel mai important al Sf. Liturghii, când pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele lui Iisus Hristos)

Preotul se roagă mai departe în taină:

•... Cu aceste fericite Puteri și noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm și grăim: Sfânt ești și Preasfânt, Tu și Unul-Născut Fiul Tău și Duhul Tău cel Sfânt. Sfânt ești și Preasfânt și slava Ta este plină de măreție. Căci Tu ai iubit lumea Ta atât de mult, încât pe Unul-Născut Fiul Tău L-ai dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață veșnică. Și Acesta venind și toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea în care a fost vândut și mai vartos Însuși pe Sine S-a dat pentru viața lumii, luând pâinea cu sfințele și preacuratele și fără prihană mâinile Sale, mulțumind și binecuvântând, sfințind și frângând, a dat Sfinților Săi Ucenici și Apostoli, zicând:

(preotul, arătând cu dreapta Sfântul Agneț - bucată de pâine de formă pătrată, pe care acesta o taie din prescură la proskomidie; simbolizează pe Iisus Hristos în momentele principale din viața pământească și, împreună cu vinul din potir, se prefac în trupul și sângele Său - zice cu glas tare ecfonisul)

PREOTUL: Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu, Care se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Preotul, în taină:

•Asemenea și paharul după cină zicând:

(preotul, arătând cu dreapta spre sfântul potir, zice cu glas tare ecfonisul)

PREOTUL: Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu, al legii celei noi, Care pentru voi și pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor.
CREDINCIOȘII: *Amin.*

Preotul zice în taină:

•Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi: de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de înălțarea la ceruri, de șederea cea de-a dreapta, și de cea de-a doua și slăvită iarăși venire.

Apoi, cu glas tare:

PREOTUL: Ale Tale dintru ale Tale, Ție Ți-aducem de toate și pentru toate.

Apoi apucă sfântul disc cu mâna dreaptă, iar sfântul potir cu cea stângă și înălțându-le puțin, le mișcă în semnul crucii deasupra sfântului antimis, la „...Ție Ți-aducem...”.

CREDINCIOȘII: *Pe Tine Te laudăm, pe Tine bine Te cuvântăm; Ție îți mulțumim Doamne, și ne rugăm Ție, Dumnezeului nostru.*

În timpul acestei cântări preotul se închină de trei ori înaintea Sfintei Mese, zicând încet:

•Dumnezeule, curățește-mă pe mine păcătosul și mă miluiește.

Apoi preotul zice încet, cu mâinile ridicate, troparul Ceasului al treilea:

Doamne, Cel ce ai trimis pe Preasfântul Tău Duh, în ceasul al treilea, Apostolilor Tăi, pe Acela, Bunule, nu-L lua de la noi, ci ni-L înnoiește nouă, celor ce ne rugăm Ție (și închinându-se, preotul zice iarăși, cu mâinile ridicate, acest tropar) – de trei ori.

Preotul, în taină:

•Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească și fără de sânge, și Te chemăm, Te rugăm și cu umilință la Tine cădem: Trimite Duhul Tău cel Sfânt peste noi și peste aceste Daruri, ce sunt puse înainte.

Iar preotul, stând drept, binecuvintează peste Sfântul Agneț, zicând în șoaptă:

•Și fă, adică, pâinea aceasta, Cinstit Trupul Hristosului Tău. Amin.

Preotul, binecuvântând sfântul potir zice în șoaptă:

•Iar ceea ce este în potirul acesta, Cinstit Sângele Hristosului Tău. Amin.

Iar preotul, binecuvântând amândouă Sfintele, zice:

•Prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt. Amin. Amin. Amin.

Preotul acoperă sfântul potir cu un acoperământ mic, și se roagă apoi, în taină:

•Pentru ca să fie celor ce se vor împărtăși, spre trezirea sufletului, spre iertarea păcatelor, spre împărtășirea cu Sfântul Tău Duh, spre plinirea împărăției cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine, iar nu spre judecată sau spre osândă. Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească pentru cei adormiți întru credință: strămoși, părinți, patriarhi, prooroci, apostoli, propovăduitori, evangheliști, mucenici, mărturisitori, pustnici și pentru tot sufletul cel drept, care s-a săvârșit întru credință.

Preotul cade în genunchi căutând spre dumnezeiescul Trup și sânge al Domnului. Terminându-se la strană imnul: „Pe Tine Te laudăm...” preotul tămâiază Sfintele Taine de 3 ori zicând cu glas mare:

PREOTUL: Mai ales pentru preasfânta, curata, preabinecuvântata, mărita, Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioara Maria.

Apoi preotul cădește în fața Sfintei Mese, timp în care la strană se cântă Axionul.

Axionul

(în lb. greaca "axion" = "cuvine-se" ; un imn de laudă la adresa Maicii Domnului)

CREDINCIOȘII: *Cuvine-se cu adevărat să te fericim Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce ești mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu-Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim.*

Preotul, stând în fața Sfintei Mese, se roagă în taină:

•Pentru Sfântul Ioan Proorocul, Înaintemergătorul și Botezătorul, pentru Sfinții măriții și întru tot laudații Apostoli, pentru Sfântul (N.), a cărui pomenire o săvârșim, și pentru toți sfinții Tăi; cu ale căror rugăciuni, cercetează-ne pe noi, Dumnezeule. Și pomenește pe toți cei adormiți întru nădejdea învierii și a vieții celei de veci și-i odihnește pe dânșii, Dumnezeul nostru, acolo unde strălucește lumina feței Tale. Încă ne rugăm: Pomenește, Doamne, pe toți episcopii ortodocși, care drept învață cuvântul adevărului Tău, toată preoțimea, cea întru Hristos diaconime și tot cinul preoțesc și monahicesc. Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească pentru toată lumea, pentru sfânta sobornicească și apostolească Biserică; pentru cei ce în curăție și în viață cinstită viețuiesc. Dă lor, Doamne, pașnică ocârmuire, ca și noi, întru liniștea lor, viață pașnică și netulburată să trăim, în toată cucernicia și curăția.

După aceste rugăciuni, de este timp, preotul citește încet pomelnicele viilor și morților, ce s-au adus după Ieșirea cu Darurile. Și mai înainte de a se sfârși cântarea Axionului la strană, luând preotul vasul cu anafură (bucățele de pâine sau de prescură binecuvântate, care se împart credincioșilor la sfârșitul liturghiei), și atingându-l de sfântul disc și de sfântul potir, zice:

•Binecuvântată este anafura sfinților Tăi, Doamne, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Preotul merge apoi la spălător și își spală mâinile; iar după cântarea Axionului zice:

PREOTUL: Întâi pomenește Doamne, pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru (N.), pe care-l dăruiește sfințelor Tale biserici, în pace, întreg, cinstit, sănătos, îndelungat în zile, drept învățând cuvântul adevărului Tău.

CREDINCIOȘII: *Pe toți și pe toate.*

Preotul se roagă în taină:

•Adu-Ți aminte, Doamne, de sfânt lăcașul acesta, în care viețuim și de toate orașele și satele și de cei ce cu credință viețuiesc întrânsele. Adu-Ți aminte, Doamne, de cei ce călătoresc pe ape, pe uscat și prin aer, de cei bolnavi, de cei ce pățimesc, de cei robiți și de mântuirea lor. Adu-Ți aminte, Doamne, de cei ce aduc daruri și fac bine în sfintele Tale biserici, și își aduc aminte de cei săraci; și trimite peste noi toți milele Tale.

PREOTUL (ecfonisul): Și ne dă nouă cu o gură și cu o inimă, a mări și a cânta preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDESCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL (ecfonisul): † Și să fie milele marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos cu voi cu toți.

CREDESCIOȘII: *Și cu duhul tău.*

Preotul se roagă în taină:

•Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Ți încredințăm toată viața și nădejdea noastră și cerem și ne rugăm și cu umilință cădem înaintea Ta: Încrednicește-ne să ne împărtășim cu cuget curat, cu cereștile și înfricoșătoarele Tale Taine ale acestei sfinte și duhovnicești mese, spre lăsarea păcatelor, spre iertarea greșelilor, spre împărtășirea cu Sfântul Duh, spre moștenirea împărăției cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine, iar nu spre judecată, sau spre osândă.

Ectenia

PREOTUL: Pe toți sfinții pomenindu-i, iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru cinstitele daruri ce s-au adus și s-au sfințit, Domnului să ne rugăm.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Ca iubitorul de oameni Dumnezeu nostru, Cel ce le-a primit pe dânsele în sfântul, cel mai presus de ceruri și duhovnicescul Său jertfelnic, întru miros de bună mireasmă duhovnicească, să ne trimită nouă dumnezeiescul har și darul Sfântului Duh, să ne rugăm.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Pentru ca să ne mântuim noi de tot necazul, mânia, primejdia și nevoia, apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi Dumnezeule cu darul Tău.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Ziua toată, desăvârșită, sfântă, în pace și fără de păcat, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Înger de pace, credincios, îndreptător, păzitor sufletelor și trupurilor noastre, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Milă și iertare de păcatele și de greșelile noastre, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Cele bune și de folos sufletelor noastre și pace lumii, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Cealaltă vreme a vieții noastre în pace și în pocăință a o săvârși, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos, la Domnul să cerem.

CREDESCIOȘII: *Dă, Doamne.*

PREOTUL: Unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh cerând, pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră, lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDESCIOȘII: *Ție Doamne.*

PREOTUL (ecfonisul): Și ne învrednicește pe noi, Stăpâne, cu îndrăznire, fără de osândă, să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeu cel ceresc, Tată, și a zice:

Rugăciunea domnească Tatăl nostru

Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău; vie Împărăția Ta, fie voia Ta, precum în cer așa și pe pământ. Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne mântuiește de cel rău.

PREOTUL (ecfonisul): Că a Ta este Împărăția și puterea și mărirea, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pace † tuturor.

CREDINCIOȘII: *Și duhului Tău.*

PREOTUL: Capetele noastre Domnului să le plecăm.

CREDINCIOȘII: *Ție, Doamne.*

Iar preotul se roagă încet:

•Mulțumim Ție, Împărate nevăzut, Cel ce toate le-ai făcut cu puterea Ta cea nemăsurată și cu mulțimea milei Tale din neființă la ființă toate le-ai adus. Însuți, Stăpâne, caută din cer spre cei ce și-au plecat Ție capetele lor; că nu le-au plecat trupului și sângelui, ci Ție, înfricoșătorului Dumnezeu. Tu deci, Stăpâne, cele puse înainte nouă tuturor, spre bine le întocmește, după trebuința deosebită a fiecăruia: cu cei ce călătoresc pe ape, pe uscat și prin aer împreună călătorește, pe cei bolnavi îi tămăduiește, Cel ce ești doctorul sufletelor și al trupurilor noastre.

PREOTUL (ecfonisul): Cu harul și cu îndurările și cu iubirea de oameni a unuia născut Fiului Tău, cu care împreună bine ești cuvântat, cu preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Iar preotul se roagă în taină:

•Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeu nostru, din sfânt locașul Tău și de pe scaunul slavei împărăției Tale și vino ca să ne sfințești pe noi, Cel ce sus împreună cu Tatăl zezi și aici, în chip nevăzut, împreună cu noi ești. Și ne învrednicește, prin mâna Ta cea puternică, a ni se da nouă Preacuratul Tău Trup și Scumpul Tău Sânge și prin noi la tot poporul.

Apoi preotul se închină de trei ori, zicând în taină de fiecare dată:

•Dumnezeule, curățește-mă pe mine păcătosul și mă miluiește.

După aceasta, zice cu glas tare:

PREOTUL: Să luăm aminte...

Iar preotul, luând Sfântul Trup cu amândouă mâinile, îl înalță în semnul Sfintei Cruci, deasupra sfântului disc, zicând cu glas tare:

PREOTUL: ...Sfintele, sfinților.

CREDINCIOȘII: *Unul Sfânt, Unul Domn, Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu -Tatăl. Amin.*

Pricesne

(cântări executate la slujba liturghiei; în acest timp preotul din altar se împărtășește cu Trupul și Sângele Domnului. Apoi, în general, se rostește predica) – vezi anexa 4

Preotul frânge Agnețul (Sfântul Trup) în patru părți (IS, HS, NI, KA) și cu evlavie zice:

•Se sfărâmă și se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce se sfărâmă și nu se desparte, Cel ce se mănâncă pururea și niciodată nu se sfârșește, ci pe cei ce se împărtășesc îi sfințește.

Apoi așează cele patru părți pe disc, cu miezul în sus, în chipul Sfintei Cruci (sus părticica IS, jos, cea cu HS, în stânga, părticica NI, iar în dreapta, KA). În continuare, preotul ia părticica ce este așezată sus, adică cea cu IS, și face cu aceasta semnul Sfintei Cruci deasupra potirului, zicând:

•Plinirea potirului credinței Sfântului Duh. Amin.

Și o pune în sfântul potir, ștergându-și apoi degetele cu buretele (obiect de șters mai mic). Apoi, luând căldura (apa caldă care se toarnă în potir la pregătirea sfintei împărtășanii), o binecuvintează zicând:

•Binecuvântată este căldura sfinților Tăi, Doamne, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

... și toarnă apoi în chipul Sfintei Cruci atât cât chibzuiește că ajunge să încălzească Sfintele, zicând:

•Căldura credinței plină de Duhul Sfânt. Amin.

Apoi, preotul împarte cu copia (cuțitaș de metal cu două tăișuri, de forma unei sulite) părticica HS în atâtea părți câți preoți slujesc (preoții se împărtășesc din această părticică). În continuare, desfăcând mai întâi palma dreaptă și așezând buretele sub degetul mijlociu, între arătător și inelar, ia cu stânga părticica sa și o pune în palma dreaptă, zicând:

•Cinstitul și Preasfântul Trup al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos se dă mie preotului (N.), spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci.

Își șterge apoi cu buretele, deasupra sfântului disc, degetele cu care a luat părticica și așezând stânga sub mâna dreaptă, stă plecat înaintea Sfintei Mese și se roagă în taină Rugăciunile împărtășirii („Cred Doamne și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu...”; „Cinei Tale celei de taină, astăzi, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește...”; „Nu spre judecată sau spre osândă să-mi fie mie împărtășirea cu Sfintele Tale Taine...”) – vezi pag.19

După aceea, preotul, luând cu amândouă mâinile și cu un acoperământ sfântul potir, se împărtășește de trei ori dintr-însul, zicând:

•Mă împărtășesc eu, robul lui Dumnezeu, preotul (N.), cu Cinstitul și Sfântul Sânge al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci. Amin.

Apoi, preotul își șterge buzele sale și sfântul potir în partea de unde a sorbit Sfântul Sânge, cu acoperământul pe care-l ține în mâini și zice:

•Iată că s-a atins de buzele mele și va șterge fărădelegile mele și de păcatele mele mă va curăți.

Iar după ce preotul s-a împărtășit, ținând buretele sub degetul cel mijlociu de la mâna dreaptă, între inelar și arătător, ia cu stânga sfântul disc, și ridicându-l deasupra sfântului potir, toarnă în el cu buretele, părticelele NI și KA, din care se vor

împărtăși credincioșii. Acestea se sfărâmă în părticele mici, cât să fie de ajuns pentru toți cei ce vor să se cuminece. După aceasta, preotul zice:

•Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, unuia Celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim; că Tu ești Dumnezeu nostru, afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău numim. Veniți toți credincioșii să ne închinăm sfintei Învierii lui Hristos, că iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm Învierea Lui, că răstignire răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat.

PREOTUL: Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați.

CREDINCIOȘII: Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului; Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă.

Cei ce se împărtășesc, îngenunchind înaintea potirului, se roagă astfel:

•Cred, Doamne, și mărturisesc, că Tu ești cu adevărat Hristos Fiul Lui Dumnezeu celui viu, Care ai venit în lume să mântuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu. Încă cred, că acesta este Însuși preacurat Trupul Tău și acesta este însuși scump Sângele Tău. Deci mă rog Ție: Miluiește-mă și-mi iartă greșelile mele cele de voie și cele fără de voie, cele cu cuvântul sau cu lucrul, cele cu știință sau cu neștiință, și mă învrednicește, fără de osândă, să mă împărtășesc cu preacuratele Tale Taine, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Amin.

•Cinei Tale celei de taină, astăzi Fiul lui Dumnezeu părtaș mă primește, că nu voi spune vrăjmașilor Tăi Taina Ta, nici sărutare îți voi da ca Iuda, ci ca tâlharul mărturisindu-mă strig Ție: Pomenește-mă, Doamne, întru împărăția Ta.

•Nu spre judecată sau spre osândă să-mi fie mie împărtășirea Sfintelor Tale Taine, Doamne, ci spre tămăduirea sufletului și a trupului. Amin.

PREOTUL: Se împărtășește robul lui Dumnezeu (N.) cu Cinstitul și Sfântul Trup al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci.

În acest timp, credincioșii cântă: „Trupul lui Hristos primiți...” sau „Cinei Tale celei de taină...”.

PREOTUL: Mântuiește, Dumnezeule, poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta.

CREDINCIOȘII: *Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi.*

Preotul se întoarce în altar și așează potirul pe Sfânta Masă. În general, acum va pune în potir celelalte părțicele (miridele) care au rămas pe sfântul disc de la proscomidie, pentru ca nu cumva preotul să cuminece din nebăgare de seamă pe cineva din acestea în timpul împărtășirii credincioșilor (credincioșii se împărtășesc din părțicelele NI și KA; în plus, miridele nu se transformă în Sfântul Trup; doar Agnețul).

Când pune în sfântul potir părțica Născătoarei de Dumnezeu, preotul zice:

•Luminează-te, luminează-te noue Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit. Saltă acum și te bucură, Sioane, iar tu, Curată, Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru Învierea Celui născut al tău.

Când toarnă în potir părțicelele pentru cele nouă cete ale sfinților, preotul zice:

•O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai cu adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale.

Preotul trage după aceea ușor cu buretele miridele pentru vii și pentru morți, și le pune în sfântul potir, zicând:

•Spală, Doamne, păcatele celor ce s-au pomenit aici, cu Cinstit Sângele Tău pentru rugăciunile sfinților Tăi.

Ștergând apoi bine sfântul disc și sfântul antimis de părțicelele rămase, le pune în sfântul potir, după care citește în taină Rugăciunea de mulțumire:

Mulțumim Ție, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Dătătorule de bine al sufletelor noastre, că și în ziua de acum ne-ai învrednicit pe noi de cereștile și nemuritoarele Tale Taine. Îndreptează calea noastră, întărește-ne pe noi pe toți întru frica Ta; păzește viața noastră, întărește pașii noștri, pentru rugăciunile și mijlocirile măritei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria și pentru ale tuturor sfinților Tăi.

Preotul tămâiază apoi sfântul potir de trei ori, zicând pentru sine:

•Înalță-Te peste ceruri, Dumnezeule, și peste tot pământul slava Ta.

Apoi, preotul închinându-se de trei ori în fața Sfintei Mese, ia sfântul potir în mâna dreaptă, iar în stânga sfântul disc și ținând sfântul potir deasupra acestuia, peste acoperămintele de pe el, zice în taină:

•Binecuvântat este Dumnezeul nostru...

Și sfârșindu-se de cântat în strană: „Am văzut Lumina cea adevărată...”, se întoarce către credincioși zicând cu glas mare dintre sfintele uși:

PREOTUL: ...totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDINCIOȘII: *Amin. Să se umple gurile noastre de lauda Ta, Doamne, ca să laudăm mărirea Ta, că ne-ai învrednicit pe noi a ne împărtăși cu sfintele, dumnezeieștile, nemuritoarele, preacuratele și de viață făcătoarele Tale Taine. Întărește-ne pe noi întru sfințenia Ta, toată ziua să ne învățăm dreptatea Ta. Aliluia, Aliluia, Aliluia.*

Iar preotul, mergând în acest timp la proscomidiar, pune sfântul potir acolo. Și luând cădelnița, tămâiază Sfintele de trei ori, nimic-zicând. Strânge apoi sfântul antimis, după care zice cu glas tare:

Ectenia

PREOTUL: Drepti, primind dumnezeieștile, sfintele, preacuratele, nemuritoarele, cereștile și de viață făcătoarele, înfricoșătoarele lui Hristos Taine, cu vrednicie să mulțumim Domnului.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Apără, mântuiește, miluiește și ne păzește pe noi, Dumnezeule, cu harul Tău.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

PREOTUL: Ziua toată desăvârșită, sfântă, cu pace și fără de păcat cerând, pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm.

CREDESCIOȘII: *Ție, Doamne.*

PREOTUL (ecfonisul): *(făcând cruce peste antimis cu Sfânta Evanghelie)* Că Tu ești sfințirea noastră și Ție mărire înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. *(apoi așează Sfânta Evanghelie pe Sfânta Masă, așa cum era la începutul Sfintei Liturghii).*

CREDESCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Cu pace să ieșim.

CREDESCIOȘII: *Întru numele Domnului.*

PREOTUL: Domnului să ne rugăm.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

Rugăciunea Amvonului

(o rugăciune de încheiere a Liturghiei, citită de preot de pe un loc înalt din fața atarului -amvonul)

PREOTUL: Cel ce binecuvintezi pe cei ce Te binecuvintează, Doamne, și sfințești pe cei ce nădăjduiesc întru Tine, mântuiește poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta. Plinirea Bisericii Tale o păzește, sfințește pe cei ce iubesc podoaba Casei Tale. Tu pe aceștia îi preamărește cu dumnezeiască puterea Ta și nu ne lăsa pe noi cei ce nădăjduim întru Tine. Pace lumii Tale dăruiește, bisericilor Tale, preoților și la tot poporul Tău. Că toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la Tine, părintele luminilor. Și Ție mărire și mulțumire și închinăciune înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

CREDESCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL (tămâind): Domnului să ne rugăm.

CREDESCIOȘII: *Doamne miluiește.*

CREDESCIOȘII: *Fie numele Domnului binecuvântat, de acum și până în veac. (de trei ori)*

Preotul zice în taină rugăciunea aceasta:

•Plinirea Legii și a proorocilor Tu însuși fiind, Hristoase, Dumnezeul nostru, Cel ce ai plinit toată rânduiala părintească, umple de bucurie și de veselie inimile noastre, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. *Amin*

PREOTUL: † Binecuvântarea Domnului peste voi, cu al său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor:

CREDESCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Mărire Ție, Hristoase Dumnezeul nostru, nădejdea noastră, mărire Ție.

CREDESCIOȘII: *Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Și acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Doamne miluiește (de trei ori). Părinte, binecuvintează.*

PREOTUL: (Cel ce a înviat din morți) Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Sale, ale sfinților, măriților și întru tot lăudaților Apostoli, ale Sfântului (M al cărui hram îl are biserica), ale celui între sfinți părintelui nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul

Constantinopolului, ale Sfântului (N) a cărui pomenire o săvârșim și pentru ale tuturor sfinților, să ne miluiască și să ne mântuiască pe noi, ca un bun și de oameni iubitor.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

PREOTUL: Pentru rugăciunile Sfinților părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, miluiește-ne și ne mântuiește pe noi.

CREDINCIOȘII: *Amin.*

Isprăvind, preotul se întoarce în altar și mergând la proscomidiar, potrivește (consumă) Sfintele Taine rămase în sfântul potir, cu frică și cu toată paza, ca nu cumva vreo părticică cât de mică să cadă, sau să rămână în potir. Toarnă deci în el vin și apă de mai multe ori și consumă cele dintr-însul, ștergând la sfârșit sfântul potir pe dinăuntru cu buretele și apoi cu un ștergărel anume rânduit pentru aceasta. Pune apoi buretele în ștergărelul cu care a șters, și strângând și sfintele vase împreună, le pune la locul obișnuit. Spălându-și mâinile, citește rugăciunile de mulțumire după împărtășire.

Simbolismul Sfintei Liturghii

Liturghia este o formă de reprezentare simbolică, de comemorare sau reînnoire mistică și sacramentală a istoriei mântuirii. Conform poruncii Mântuitorului, „Aceasta faceți spre pomenirea Mea”, liturghia este o pomenire, amintire, comemorare a **crucii** (a patimilor și morții Domnului). Liturghia nu e pur simbolică și alegorică, ci un adevărat **mister**, adică, o **actualizare efectivă** a patimilor. Jertfa sau patima de pe cruce devine **din nou** prezentă și reală („de câte ori mâncați pâinea aceasta și beți paharul acesta, moartea Domnului vestiți până va veni”). Liturghia este o icoană care înfățișează un singur trup al lucrării Mântuitorului în lume:

- Sfințirea Darurilor (adică **jertfa** în sine) amintește moartea, învierea și înălțarea, deoarece ele se prefac în însuși dumnezeiescul Trup cu care El a fost răstignit, înviat și S-a înălțat la cer.
- Cele **dinainte de jertfă** închipuiesc întruparea, ieșirea la propovăduire și arătarea cea deplină în lume.
- Cele de **după jertfă** arată făgăduința Tatălui, adică pogorârea Sfântului Duh peste Apostoli, întoarcerea neamurilor la Dumnezeu și părtășirea lor cu Acesta printr-înșii.

Liturghia ne înfățișează o priveliște care să poată sădi în noi evlavie, credință și dragoste fierbinte față de Dumnezeu, simțăminte care să ne facă să vedem cu ochii sărăcia Celui ce stăpânește toate, pribegia pe pământ a Celui ce este în tot locul, ocările îndurate de Cel binecuvântat, patimile Celui fără patimă, să vedem cât de mult ne-a iubit Cel care a fost răsplătit cu atâta ură, cât S-a smerit pe Sine Cel care este necuprins de fire, cât a pățimit și câte a făcut pentru ca să ne pregătească nouă Masa Dumnezeieștilor Daruri. Iar pentru aceasta nu e de ajuns să înveți o dată și apoi să cunoști cele ce a făcut Hristos, ci trebuie ca în timpul Sfintei Liturghii să ne ațintim spre ele ochii cugetului și să le contemplăm pentru a dobândi pregătirea sufletească în vederea sfințirii.

Sfânta Liturghie reprezintă cele trei stadii (perioade) ale istoriei mântuirii:

1. **Proskomidia** - împletire de simboluri/referințe ale Vechiului Testament cu evenimente din Noul Testament; reprezintă legătura mesianică dintre preistorie și istoria sfântă.
2. **Liturghia catehumenilor** sau **Liturghia cuvântului** – reproduce activitatea învățătoarească a Mântuitorului (vestirea cuvântului Evangheliei).
3. **Liturghia credincioșilor** sau **Liturghia euharistică** – actualizează pe „Cuvântul făcut trup”, adică patimile, moartea și învierea Domnului, înălțarea la cer și a doua Sa venire, sau pe Hristos, Cel ce Se dăruiește Bisericii Sale în Sfânta Euharistie.

Proskomidia

Proskomidia este rânduiala alegerii, pregătirii și binecuvântării Darurilor de pâine și vin pentru Sfânta Jertfă, cu alte cuvinte, acțiunea sacramentală prin care materia brută destinată pentru Sfânta Jertfă este prelucrată și ridicată la starea și calitatea de Cinstite Daruri, gata să fie sfințite și prefăcute în Sfântul Trup și Sânge.

Semnificația simbolică a materiei Sfintei Jertfe (pâine și vin amestecat cu apă)

Aceasta este materia instituită (orânduită) de însuși Domnul la Cina cea de Taină. Jertfele Legii Vechi constau din cărnuri sau din roadele pământului, din care se hrănesc nu numai oamenii, ci și animalele.

Pâinea și vinul reprezintă o hrană specific umană, hrana de căpetenie a omului. Ele întrețin și simbolizează existența fizică a omului și reprezintă însăși ființa lui trupească și sufletească, pe care el o aduce ca jertfă lui Dumnezeu sub această formă.

Pâinea și vinul sunt obținute prin muncă, sunt rezultatul unei prelucrări, iar înainte de a fi sfințite la Liturghie ca daruri de jertfă, ele sunt deja „sfințite” prin truda și sudoarea omului, deci au o valoare deosebită ca materie de jertfă.

Apoi, pâinea (făcută din atâtea boabe de grâu) și vinul (rezultat din zdrobirea atâtor ciorchini și boabe de struguri), simbolizează totodată și unitatea sau comuniunea spirituală care leagă între ei pe toți membrii Bisericii, făcând din toți un singur trup: trupul tainic al lui Dumnezeu, adică Biserica.

Darurile simbolizează deci, nu numai propria noastră ființă adusă ca ofrandă de jertfă individuală, ci și Biserica, din care noi facem parte.

Apa turnată în vin este elementul natural care astâmpără setea omului și se folosește pentru curățenia lui corporală, ca și pentru atâtea nevoi gospodărești. Ea simbolizează și pe credincioșii laici, iar amestecarea ei cu vinul înseamnă încorporarea acestora la Hristos.

Darurile de pâine și vin sunt expresia participării materiale, concrete și reale a credincioșilor la Jertfa Sfântă.

Pâinea folosită de ortodocși la Liturghie e făcută din aluat dospit, iar nu azimă cum întrebuințează romano-catolicii, din mai multe motive:

1. pentru că o astfel de pâine a fost întrebuințată de însuși Hristos la Cina cea de Taină.
2. pâinea dospită cu aluat simbolizează mai bine sufletul desăvârșit și întruparea desăvârșită a Domnului, fiind făcută din trei elemente care reprezintă cinstirea Sfintei Treimi: **făina cu aluat**, care înseamnă sufletul, **apa**, care înseamnă botezul și **sarea**, care înseamnă gândul și învățătura Cuvântului (Hristos): „Voi sunteți sarea pământului...”. Cu alte cuvinte pâinea dospită simbolizează mai desăvârșit trupul Domnului în care se va preface, prin sfințire.
3. chiar în jertfa lui Melchisedek (Facere, 13;18), care este cea mai desăvârșită dintre preînchipuirile jertfel creștine în Legea Veche, s-a adus tot pâine dospită.

Pâinea folosită la Proscomidie poartă numele de **prescură** (ofrandă, jertfă, aducere). Aceasta poate avea mai multe forme:

1. rotundă, simbolizând rotunjimea Pământului.
2. în formă de cruce (cu patru cornuri) – de cele mai multe ori – care simbolizează atât cele patru laturi ale lumii întregi (pentru care S-a întrupat Hristos), cât și cele patru laturi ale crucii.
3. prescuri cu cinci colțuri (se folosesc în unele părți) amintesc de cele cinci pâini cu care Mântuitorul a săturat în chip minunat mulțimile în pustie, după care a rostit cuvântarea în care prevestea instituirea jertfei trupului Său, Pâinea cea vie a Sfintei Euharistii, din care, cine va mânca nu va mai flămânzi în veac. De aceea, s-a și fixat numărul reglementar de cinci prescuri folosite la Proscomidie.
4. sunt și prescuri cu trei cornuri, care simbolizează Sfânta Treime.

Symbolismul ritualului pregătirii Sfântului Agneț

Spălarea mâinilor preotului înainte de începerea Proscomidiei simbolizează curăția trupească și sufletească cerută liturghisitorului înainte de a intra la slujbă. Formula sacramentală pe care preotul o rostește în timpul spălării este: „Spăla-voi întru cele nevinovate mâinile mele și voi înconjura jertfelnicul Tău, Doamne, ca să aud glasul laudei Tale și să spun toate minunile Tale. Doamne, iubit-am bunăcuviința casei Tale și locul locașului slavei Tale. Să nu pierzi cu cei necredincioși, sufletul meu și cu vărsătorii de sânge viața mea, întru ale căror mâini sunt fărădelegi și dreapta cărora e plină de daruri. Iar eu întru nerăutatea mea am umblat. Izbăvește-mă, Doamne, și mă miluiește, căci piciorul meu a stat întru dreptate; întru adunări Te voi binecuvânta, Doamne”.

Pregătirea Sfântului Agneț (partea principală a ritualului Proscomidiei) are un dublu simbolism:

a. Symbolismul nașterii

Prima prescură, din care se scoate Sf. Agneț, închipuie pe Sfânta Fecioară, din care S-a născut Domnul cu trup, iar scoaterea Sf. Agneț din prescură înseamnă întruparea și nașterea Domnului. Sf. Agneț (pecetea scoasă din prescură) închipuie trupul omenesc al Mântuitorului. Se numește așa de la cuvântul *agnus* (lat.)/*agniț* (slavo-rusă) care înseamnă **miel**.

Proscomidiarul (locul din sfântul altar unde se săvârșește lucrarea Proscomidiei) închipuiește acum locul nașterii (Bethlehemul), iar discul, pe care se așează Sf. Agneț, este peștera, staulul sau ieslea vitelor, în care s-a născut Domnul.

Steluța care se așează pe disc ne aduce aminte de steaua care s-a arătat la Naștere și a călăuzit pașii magilor.

Pocrovețele sau acoperămintele, care se pun peste Daruri simbolizează scutecele cu care a fost înfășat dumnezeiescul Prunc, iar cădirea sau tămâierea Darurilor înseamnă ofranda omagială de smirnă și tămâie adusă de magi, pruncului.

Acoperirea Darurilor și rămânerea lor tainică la proscomidiar până la vohodul cel mare (ieșirea preotului din altar cu Cinstitele Daruri) înseamnă vremea necunoscută a vieții lui Iisus, petrecută de El la Nazaret și Capernaum, înainte de ieșirea și începerea lucrării Sale în lume.

b. Symbolismul răstignirii, al patimilor și al morții

Symbolismul acesta e mai evident mai ales în formulele sacramentale folosite la Proscomidie, începând chiar cu prima, prin care se face însemnarea prescurii înainte de scoaterea Sf. Agneț: „Întru pomenirea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos...”, formulă care ne arată că tot ceea ce se face la Sfânta Liturghie, se face pentru împlinirea poruncii Mântuitorului: „Aceasta (să) faceți întru pomenirea Mea...”. Astfel, proscomidiarul închipuie Golgota sau locul Răstignirii.

Copia sau cuțitul folosit pentru tăierea pâinii, înseamnă lancea (sulița) cu care Domnul a fost împuns în coastă de către unul din ostași.

Scoaterea Sf. Agneț, străpungerea crucișă și împungerea lui cu copia închipuie jertfa sângeroasă a Domnului, adică Răstignirea Lui pe cruce, cu tot cortegiul Patimilor îndurate de El.

Acoperământul discului și cel al potirului reprezintă giulgiul și marama care i S-a pus pe față, iar Aerul (acoperământul mare) este piatra pusă deasupra mormântului.

Vinul și apa turnate în potir reprezintă sângele și apa care au curs din sfânta coastă a Domnului, împunsă cu sulița și care au devenit apoi cele două izvoare ale vieții Harului: apa Botezului și sângele Sfintei Împărtășanii.

Sfântul Potir închipuie atât paharul ritual folosit de Domnul la Cină, cât și vasul cu fiere și oțet, din care a fost adăpat Cel răstignit.

Sfântul disc, pe care se așează Sf. Agneț, reprezintă patul (năsălia) pe care Iosif și Nicodim au așezat trupul Domnului, după coborârea Lui de pe Cruce.

Buretele, cu care preotul strânge miridele depuse pe disc, ne amintește de buretele îmbibat cu oțet și fiere, iar căderea (fumul tămâiei) de la sfârșitul Proscomidiei simbolizează aromatele cu care a fost îmbălsămat trupul Domnului înainte de înmormântare.

Maica Domnului care a zăbovit îndurerată lângă crucea Fiului Său este prezentă aici în chip simbolic, prin mirida triunghiulară așezată de-a dreapta Sf. Agneț.

Scopul și semnificația miridelor

Precum am văzut, în jurul Sf. Agneț se așează pe sfântul disc **miridele** (părțile de pâine scoase din celelalte prescuri), și anume:

Cea dintâi, pentru Sf. Fecioară este mai mare și se așează de-a dreapta Sf. Agneț, după cum și Maica Domnului șade în cer de-a dreapta Fiului iubit. Preotul rostește atunci cuvintele: „De față a stătut Împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și preaînfrumusețată”.

Următoarele nouă miride (mai mici) se scot în cinstea sfinților, împărțiți în nouă cete, după chipul celor nouă cete ale ierarhiei cerești a sfinților îngeri.

În sfârșit, cele mai mici se scot pentru credincioșii vii și morți, reprezentând deci pe membrii Bisericii luptătoare.

Miridele pentru sfinți se scot și se aduc „întru cinstea și pomenirea sfinților...” (reprezintă cinstirea pe care o dăm sfinților și rugăciunea noastră de mulțumire pentru slava și cinstea lor), iar cele pentru credincioși se scot și se aduc „spre pomenirea și iertarea păcatelor” credincioșilor vii și morți (formă a rugăciunii noastre de cerere prin care mijlocim mila lui Dumnezeu în favoarea celor pe care-i pomenim).

Sfântul Agneț și miridele reprezintă acum Biserica universală din toate timpurile și locurile, atât cea de pe pământ (luptătoare), cât și cea din ceruri (triumfătoare) strânsă în jurul Întemeietorului și Capului ei nevăzut, Hristos.

În sens mistic, proscomidiarul și sfântul disc înseamnă tronul Mântuitorului ca Împărat în mijlocul Bisericii Sale și scaunul Său la judecata din urmă.

La sfârșitul Proscomidiei, datorită ceremoniilor săvârșite asupra lor, Sf. Agneț de pe disc și vinul din potir nu mai sunt pur și simplu pâine și vin obișnuite, ci, „Cinstite Daruri”. Totuși, atâta vreme cât sunt la Proscomidiar, ele nu se prefac încă în Trupul și Sângele Domnului, ci sunt numai un simbol, o icoană sau o „închipuire a Sf. Trup și Sânge”. Ritualul Proscomidiei constituie o formă sacramentală de anticipare a adevăratei **pomeniri** sau comemorări – cea reală – a morții Mântuitorului, pomenire care va avea loc abia în cursul **Liturghiei credincioșilor**, și anume, atunci când se va săvârși Jertfa, adică „sfințirea și prefacerea Darurilor”.

Liturghia catehumenilor

Începe cu o formulă de binecuvântare sau slăvire: „Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh”. Sf. Liturghie este misterul întrupării Domnului, întrupare prin care s-a dezvăluit oamenilor pentru prima dată în chip clar, taina Sfintei Treimi. De aceea, la începutul ei se cuvine să fie propovăduită și slăvită, Sfânta Treime.

În timpul binecuvântării preotul face semnul Sfintei Cruci peste antimis cu Sfânta Evanghelie care șade totdeauna pe Sfânta Masă și care închipuie pe însuși Hristos.

La începutul Liturghiei ușile împărătești și dvera (perdeaua) sunt deschise (venirea Mântuitorului ne-a deschis porțile raiului și ușile împărăției cerurilor). După binecuvântare ușile împărătești se închid în semn că taina întrupării și a Nașterii rămâne deocamdată necunoscută oamenilor.

Antifoanele ne duc cu gândul tot la vremea când Mântuitorul venise pe pământ dar lumea încă nu-L cunoștea, după cum și Cinstitele Daruri rămân încă, în acest timp, acoperite și învăluite în atmosfera de penumbră și taină a proscomidiarului. Fericitirile, ultimul antifon, reprezintă zorile lucrării publice a Mântuitorului, adică începutul propovăduirii Evangheliei.

Deschiderea ușilor împărătești către sfârșitul antifonului al treilea, arată că Mântuitorul iese din viața necunoscută de până aici, Se arată și Se descoperă celor care nu-L cunoșteau până acum.

Vohodul mic (ieșirea sfințiților slujitori cu Sfânta Evanghelie)

Înseamnă **epifania Domnului**, sau arătarea Sa în lume, mai întâi prin botezarea Sa de Sf. Ioan, apoi prin începerea activității Sale publice, adică prin propovăduirea Evangheliei.

Sf. Evanghelie întruchipează acum pe Hristos însuși (se cântă: „Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos”). Luminile purtate înaintea Sf. Evanghelii simbolizează însăși lumina spirituală adusă de Mântuitorul prin Sf. Evanghelie, iar purtătorii lor închipuie pe proorocii Legii Vechi, care au povestit venirea Domnului.

Cuvântul „Drepti” din „Înțelepciune drepti” se referă la atitudinea sau ținuta fizică a credincioșilor, iar nu la cea sufletească sau morală.

Trisaghionul liturgic (imnul „Sfinte Dumnezeule...”)

Simbolizează unirea Bisericii triumfătoare cu cea luptătoare, unire realizată prin întruparea și venirea Fiului lui Dumnezeu pe pământ.

Lecturile biblice

Apostolul închipuiește trimiterea la propovăduire a Sfinților Apostoli. Căderea sau tămâierea din timpul Apostolului se face, de fapt, în cinstea Sfintei Evanghelii care urmează a se citi și simbolizează atât pe Sfinții Apostoli, cât și mireasma învățaturii dumnezeiești răspândite de ei în toată Biserica („noi suntem pentru Dumnezeu, buna mireasmă a lui Hristos... și prin noi răspândește în tot locul mireasma cunoștinței Lui”). După unii liturghiști, căderea aceasta simbolizează darul Sfântului Duh dat prin Evanghelie, la toată lumea.

Citirea Sfintei Evanghelii închipuie arătarea deplină a lui Hristos în lume, adică pe Mântuitorul însuși propovăduind mulțimilor. Inaugurată cu vohodul mic, prezența simbolico-mistică a lui Hristos în mijlocul nostru devine mai apropiată și mai perceptibilă în faza următoare din rânduiala Liturghiei, când se citesc pericopele din Apostol și Evanghelie. Mai întâi ni se arată Evanghelia închisă, închipuind epifania Domnului (arătarea de la Botez), când Tatăl a mărturisit pe Fiul, care era încă necunoscut, iar Fiul, negrăind nimic despre Sine, avea nevoie de glasul unui vestitor. După aceea, citirile din scriptură închipuiesc arătarea mai vădită a Mântuitorului, când El vorbea tuturor în public și S-a făcut cunoscut nu numai prin cele ce a grăit El însuși, ci și prin cele ce a învățat pe Apostoli să propovăduiască. De aceea se citește atât din cărțile Sfinților Apostoli, cât și din Sfânta Evanghelie. Se citește întâi din Apostol pentru că cele grăite de Domnul însuși ne înfățișează arătarea Lui mai lămurit decât cele spuse de Apostoli.

Partea finală a Liturghiei catehumenilor

Deschiderea sfântului antimis în timpul ecteniei pentru catehumeni închipuie pregătirea mormântului de piatră pentru îngroparea Domnului.

Strângerea miridelor de pe sfântul antimis cu buretele, la cuvintele: „Să-i unească pe dânșii (pe catehumeni) cu Sfânta Sa sobornicească și apostolească Biserică”, simbolizează unirea catehumenilor cu Biserica. Semnul Sfintei Cruci, făcut de preot cu buretele peste antimis când se spune: „Ca și aceștia...”, este ca o pecetluire sau binecuvântare a mormântului.

„Concedierea catehumenilor” („Cei chemați ieșiți!”) simbolizează sau preînchipuie vremea sfârșitului lumii și despărțirea celor drepti de cei păcătoși, la judecata viitoare, pentru că Liturghia credincioșilor, care urmează și în timpul căreia se va face unirea de taină cu Hristos prin împărțire, este privită ca simbolul sau preînchipuirea gustării fericirii depline, de care se vor bucura dreptii, în viața ce va să fie.

Închiderea ușilor împărătești după citirea Evangheliei și închiderea dverei la sfârșitul ecteniei pentru catehumeni, înlocuiește închiderea ușilor bisericii de odinioară, pentru a feri privirea sfintelor mistere de către cei neinițiați. Această închidere simbolizează și sfârșitul celor pământești și intrarea dreptilor la ospățul de nuntă al lui Hristos, după judecata viitoare.

Liturghia credincioșilor

Imnul heruvimic

Are un sens mistic: noi închipuim acum, în mod tainic, pe Heruvimii din ceruri, deoarece ne pregătim, ca și ei, să primim pe „Împăratul tuturor”, care va apărea, la vohod, în mijlocul nostru sub forma Cinstitelor Daruri și căruia îi cântăm „Aliluia!”. De aceea suntem îndemnați să lepădăm „toată grija

cea lumească”, pentru ca să-L întâmpinăm cu cinstea cuvenită. Atmosfera de mister este sporită prin căderea din timpul Heruvicului, când se înmiresmează biserica, în cinstea Darurilor care vor fi purtate în curând prin mijlocul ei la vohod.

Vohodul mare, sau ieșirea cu Cinstilele Daruri

Această parte închipuie, după unii, ultimul drum făcut de Domnul înainte de Patima și moartea Sa, din Betania în Ierusalim, și intrarea Sa triumfală în Cetatea Sfântă, unde trebuia să Se jertfească. După alții înseamnă chiar alaiul funebru de la răstignirea și îngroparea Domnului, adică transportarea Sfântului Său Trup de la locul răstignirii (Golgota), la locul unde era săpat mormântul.

Proscomidiarul închipuie acum locul răstignirii, iar sfântul disc, patul (năsălia) pe care a fost pus și purtat trupul sfânt după coborârea de pe cruce. Purtătorii Cinstitelor Daruri reprezintă pe Iosif și pe Nicodim care au coborât trupul Domnului de pe cruce și l-au pus în mormânt. De aceea, preoții poartă în mâini uneltele de tortură ale patimilor (cruce, copia, lingurița, buretele, etc).

Pomenirile care se fac acum sunt după pilda și asemănarea rugăminții tâlharului celui drept, răstignit odată cu Iisus: „Pomenește-mă Doamne când vei veni întru împărăția Ta”.

Altarul și Sfânta Masă pe care sunt așezate Darurile, închipuie acum grădina în care era săpat mormântul Domnului. Sfântul antimis e mormântul însuși, iar așezarea Darurilor pe el înseamnă punerea Domnului în mormânt.

Acoperământul discului reprezintă marama pusă pe fața Celui răstignit; acoperământul potirului reprezintă giulgiul, iar acoperământul mare (Aerul) care se pune peste disc și potir, reprezintă piatra prăvălită la intrarea mormântului.

Căderea Darurilor reprezintă aromatele cu care a fost uns trupul Domnului și miresmele aduse de femeile mironosițe la îngropare.

Steluța care rămâne pe sfântul disc simbolizează pecetea pusă pe piatra mormântului.

Închiderea ușilor împărătești simbolizează pogorârea Domnului la iad cu sufletul, iar închiderea dverei, întărirea mormântului cu straja cerută de căpeteniile iudeilor.

Partea pregătitoare pentru săvârșirea jertfei

Partea aceasta are ca scop pregătirea liturghisitorilor și a credincioșilor pentru participarea lor cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe. Ea cuprinde trei subdiviziuni:

1. Rugăciunea exprimată prin ectenia: „Să plinim rugăciunea noastră Domnului...”.
2. Împlinirea poruncii creștine a dragostei concretizată în ritualul de odinioară al sărutării păcii (rămas în formula de îndemn: „Să ne iubim unii pe alții...”).
3. Mărturisirea credinței celei drepte și adevărate – Crezul.

Cuvintele „Ușile, ușile...” cu care se introduce rostirea Crezului, erau adresate odinioară ostiarilor care păzeau ușile de intrare ale bisericii. Astăzi ele au înțelesul unui îndemn de ascultare cu luare-aminte a Crezului.

Deschiderea dverei înainte de rostirea Crezului presupune faptul că ni se lasă slobodă vederea spre altar, ca să ne putem mărturisi credința chiar înaintea tronului lui Dumnezeu aflat pe Sfânta Masă, sub forma Sfintelor Daruri. În sens mistic, sugerează ridicarea vâlului care ar putea împiedica ascultarea/înțelegerea Crezului, de pe ochii noștri, iar în sens simbolic sugerează risipirea și fuga străjerilor din preajma mormântului Domnului.

Ridicarea Sfântului Aer și clătinarea lui deasupra Cinstitelor Daruri sugerează cutremurul ce a avut loc înainte de învierea și deschiderea mormântului prin ridicarea pietrei de deasupra lui. La cuvintele din Crez: „Și a înviat a treia zi...”, preotul încetează clătinarea Aerului și îl pune deoparte, asemenea îngerului care a dat la o parte piatra de la intrarea mormântului.

Momentul central: săvârșirea Jertfei (sfințirea Darurilor)

La timpul aducerii Sfintei Jertfe, preotul ne atrage atenția asupra acestui moment solemn, strigând: „Să stăm bine, să stăm cu frică...”. Răspunsul credincioșilor la acest îndemn: „Mila păcii, jertfa laudei” (textul corect și original fiind: „Milă, pace, jertfă de laudă”), indică elementele/darurile ofrandei spirituale pe care credincioșii o aduc, și anume: mila, pacea și jertfa de laudă (cântarea). Aducem adică întâi milă, pentru că „milă voiesc, iar nu jertfă de animale” a zis Domnul. Aducem apoi pace, pentru că Mântuitorul însuși a spus: „Dacă aduci darul tău la altar și-ți aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta..., mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău, și după aceea, venind adu darul tău”. De aceea și jertfa trebuie adusă în pace, precum ne îndeamnă preotul („... sfânta jertfă cu pace să o aducem”). În sfârșit, aducem și jertfă de laudă („Adu lui Dumnezeu jertfă de laudă...”; „cel ce Îmi aduce jertfă de laudă acela Mă cinstește”; „Prin El (Hristos), să aducem deci lui Dumnezeu întotdeauna jertfă de laudă, adică roada buzelor care mărturisesc numele Lui”).

Atingerea steluței de cele patru părți ale sfântului disc în formă de cruce la cuvintele: „Cântarea de biruință...” simbolizează în chip mistic cântarea celor patru vietăți din vedenia Sf. Ioan Evanghelistul, iar ridicarea steluței de pe sfântul disc și punerea ei de o parte simbolizează ruperea peceții de pe mormântul Domnului, la pogorârea îngerului în mormânt, înainte de Înviere.

Ridicarea Cinstitelor Daruri de către preot în chipul Sfintei Cruci în timpul cuvintelor: „Ale Tale dintru ale Tale...” presupune imitarea gestului de ofrandă făcut de Mântuitorul la Cină, care a luat pâinea în sfintele Sale mâini: „arătând-o lui Dumnezeu-Tatăl...”, cum zice rugăciunea din Liturghier. Era gestul ritual prescris de Legea Veche la aducerea jertfelor.

În timp ce în biserică credincioșii cântă imnul: „Pe Tine Te lăudăm...”, iar în altar preotul rostește, în șoaptă, **epicleza** („Încă aducem Ție această slujbă cuvântătoare și fără de sânge și cerem, și ne rugăm, și la Tine cădem...”) are loc **săvârșirea Sfintei Jertfe**, adică sfințirea Darurilor și prefacerea lor în Sfântul Trup și Sânge prin puterea și harul Sfântului Duh, invocat de preot prin rugăciune.

De aici înainte, „Cinstitele Daruri” devin „Sfintele Daruri”. Ele sunt adevăratul Trup și Sânge prin care Mântuitorul S-a născut din Sf. Fecioară, cu care a trăit pe Pământ, cu care a pățimit și S-a îngropat, cu care a înviat și S-a înălțat în slavă.

Nu toată pâinea de pe sfântul disc se prefacă în Sfântul Trup, ci numai Sfântul Agneț. Restul pâinii (miridele) aduse pentru sfinți și pentru credincioși, se sfințesc, dar nu se prefac nici în Trupul Domnului, nici în ale sfinților, ci se împărtășesc din sfințirea pe care o primesc de la Sfântul Trup, lângă care sunt așezate. De aceea, la rostirea formulei „Sfintele Sfinților”, preotul ia în mâini și înalță

numai Sfântul Agneț, iar nu discul cu toate miridele, care sunt numai mădulare ale Trupului tainic al Domnului.

Acum, după săvârșirea Sfintei Jertfe, preotul citește în taină partea de la urmă din **Anaforă** (Rugăciunea Sfintei Jertfe), pe care o numim **diptice**, adică rugăciunea de mijlocire generală pentru întreaga Biserică, adresată Mântuitorului. El pomenește acum pe toți credincioșii vii și morți, rugându-se ca aducerea Sfintei Jertfe să le fie spre folos, adică spre iertarea păcatelor și viața veșnică. Împreună cu aceștia preotul pomenește pe toți sfinții, dar nu rugându-se pentru ei (căci nu mai au nevoie de rugăciunea noastră), ci mai degrabă ca o mulțumire pentru slava cu care i-a încununat Dumnezeu sau ca un apel la mijlocirea lor pe lângă Dumnezeu, în favoarea noastră.

Deschiderea dverei la ecfonisul pentru pomeneirea Născătoarei de Dumnezeu („Mai ales pentru Preasfânta...”) înseamnă deschiderea cerurilor și a milostivirii divine față de noi, prin jertfa Fiului lui Dumnezeu. Iar cădirea care are loc atunci în altar se face atât în cinstea Sfințelor Daruri, prima oară după sfințirea și prefacerea lor, cât și în cinstea Maicii Domnului, pe care o pomenește acum.

Săvârșirea tainei (împărtășirea)

Rostirea (cântarea) Rugăciunii domnești (Tatăl nostru) cu puțin înainte de împărtășire, înseamnă că acum credincioșii se simt destul de pregătiți și de vrednici să se socotească fiii ai lui Dumnezeu, să-L roage să ne dea nu numai „pâinea noastră cea de toate zilele” ci și „pâinea cea cerească” (Trupul lui Hristos) din care cel ce va gusta va fi viu în veci.

Înălțarea Sfântului Trup deasupra discului, înainte de frângerea lui, e privită în general ca simbol al ridicării Domnului pe cruce, sau chiar al Învierii, iar cuvintele: „Sfintele Sfinților” vor să spună că Sfintele Daruri se dau numai celor sfinți, adică celor ce s-au pregătit în chip deosebit și sunt vrednici să le primească. Aici cuvântul „sfinți” are înțelesul pe care îl avea în creștinismul primar, când toți credincioșii se numeau sfinți.

Cuvintele: „Unul (e) sfânt, unul (e) Domn: Iisus Hristos...” cu care credincioșii răspund acum, înseamnă că ei nu se simt vrednici să se socotească „sfinți” în adevăratul înțeles al cuvântului, ci recunosc că unul singur a fost cu adevărat și cu totul sfânt între oameni: Domnul Iisus Hristos.

Frângerea Sfântului Agneț în patru părți este imaginea cea mai plastică a răstignirii și a morții Mântuitorului pe Cruce. Imită totodată frângerea pâinii la Cina cea de Taină.

După frângerea Sfântului Trup și așezarea părților lui pe sfântul disc în formă de cruce, se pune în potir partea cu IS, în care s-a făcut împungerea cu copia și din care decii a curs Sângele; această reunire a Sf. Trup cu Sf. Sânge reprezintă Învieria Domnului. Din a doua parte, (cea cu inițialele „HS”) se vor împărtăși sfințiții slujitori.

Căldura, adică apa caldă binecuvântată, pe care preotul o toarnă după aceea în Potir, simbolizează mai întâi apa care a curs odată cu sângele din coasta Domnului. Spre deosebire de cea turnată la Proscomidie, ea e caldă, fiind menită să ne dea, în clipa împărtășirii, senzația adevărată a sângelui viu și cald, căci căldura este în general semnul vieții. Ea simbolizează totodată căldura Duhului celui de viață făcător, arătând că, chiar în moarte, Dumnezeirea nu a fost despărțită de Sfântul Trup, ca și dumnezeiescul suflet. Ea închipuie și principiul sau căldura vieții pe care Sfântul Duh o toarnă din nou, prin înviere, în mădularele moarte, precum spune Psalmistul: „Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și

vei înnoi fața pământului”. Turnarea căldurii în Sfântul Sânge are deci scopul de a ne reprezenta și mai expresiv învierea Domnului, simbolizată puțin mai înainte prin punerea părticelei IS din Sfântul Agneț în potir. În sfârșit, după unii liturghiști, turnarea căldurii în Potir înseamnă pogorârea Sfântului Duh peste Biserică, în ziua Cincizecimii, ori căldura credinței cu care trebuie să ne împărtășim.

Liturghisitorii se împărtășesc cei dintâi în Altar. La liturghia arhierescă, arhierul însuși îi împărtășește pe toți ceilalți slujitori, așa cum Hristos însuși a dat Sfinților Săi Ucenici. Sfânta Masă ține acum locul mesei de la Cina cea de Taină.

Turnarea în sfântul potir a celor două părți din Sfântul Trup destinate pentru împărtășirea credincioșilor (NI și KA) – deci unirea deplină a Sfântului Trup cu Sfântul Sânge – simbolizează Învierea Domnului, adică refacerea integrității Sfintei Sale umanități, despărțită în două prin moarte. Iar turnarea restului pâinii de pe sfântul disc exprimă în chipul cel mai plastic, unirea desăvârșită a tuturor membrilor Bisericii luptătoare și triumfătoare, cu Hristos. Pentru că unirea aceasta se va realiza prin învierea noastră din morți, liturghisitorul zice în taină tropare (imne) din rânduiala Învierii.

Îndeosebi pentru credincioșii care nu s-au putut împărtăși, această împreunare a miridelor scoase pentru ei, cu Sfântul Sânge, înlocuiește unirea adevărată și reală, care se debândește prin împărtășirea cu Sfintele Daruri. Sângele Sfânt în care sunt turnate miridele spală păcatele celor pentru care s-au adus aceste miride, ca și când ei ar fi la picioarele Crucii.

Înălțarea sf. Potir și arătarea lui în văzul tuturor la cuvintele: „Cu frica lui Dumnezeu...” și „Mântuiește, Dumnezeule, poporul Tău...” simbolizează arătările Mântuitorului după Înviere, lucru care se vede și din formulele cu care răspund atunci credincioșii, ca și când ar fi văzut pe Domnul însuși: „Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului” și „Văzut-am lumina cea adevărată...”

Partea finală a Liturghiei

Tămâierea Sfintelor Daruri înainte de ducerea lor la proscomidiar simbolizează harul Sf. Duh dat Sfinților Apostoli după Înviere („Luați Duh Sfânt...”).

Ultima înălțare a sf. Potir în văzul credincioșilor, însoțită uneori de semnul Sfintei Cruci, la cuvintele „...totdeauna, acum și pururea...” reprezintă ultima arătare a Domnului către Ucenicii Săi și binecuvântarea acestora de către Mântuitorul, înainte de Înălțare, iar ducerea și depunerea Sfintelor Daruri la proscomidiar închipuiește chiar înălțarea Domnului la ceruri. De aceea, când preotul cădește sfântul potir la Sf. Masă, zice: „Înalță-Te peste ceruri, Dumnezeule, și peste tot pământul (să strălucească) slava Ta”.

Sfânta Masă rămâne acum ca scaun al slavei lui Dumnezeu-Tatăl, iar masa proscomidiarului devine locul șederii Fiului de-a dreapta Tatălui, întru slava cerească.

Ultima cădere a Sfintelor Daruri reprezintă răspândirea învățăturii Domnului la toată făptura după înălțare sau norul în care Domnul S-a înălțat la ceruri.

Anafura (pâinea binecuvântată) e făcută în primul rând din prescura din care s-a scos Sfântul Agneț, prescură ce simbolizează pe Maica Domnului, iar când e nevoie, se face și din a doua prescură, din care s-a scos mirida Sfintei Fecioare. Împărțirea anafurei simbolizează rămânerea Maicii Domnului încă multă vreme pe pământ, în mijlocul primei comunități creștine și până la Adormirea ei. Anafura

este un înlocuitor al Sfintei Împărtășanii, semn sau simbol de comuniune spirituală. Tot anafură e de fapt și așa-numitul Paște, adică pâinea binecuvântată și stropită cu vin.

Potrivirea Sfintelor (consumarea de către preot a Sf. Daruri rămase în potir) preînchipuie gustarea fericirii celei depline la masa cerească pe care Hristos a făgăduit că o va lua cu ucenicii și aleșii Săi întru împărăția Sa: „De acum nu voi mai bea din această roadă a viței până în ziua aceea când îl voi bea nou cu voi întru împărăția Tatălui Meu”.

Mic dicționar de termeni religioși și nume proprii

A.

Aaron (sec. 13 î. Hr.), (în Vechiul Testament) patriarh biblic din seminția lui Levi, fratele cel mare al lui Moise, primul arhieru instituit de evrei după porunca lui Dumnezeu, prefigurând pe arhierul Noului Testament, Iisus Hristos.

Abel, al doilea fiu al familiei biblice Adam și Eva, ucis de fratele său Cain.

acatist, *acatiste*, s.n. **1.** Imn de mulțumire și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Mântuitorului, a Fecioarei Maria sau a unor sfinți. **2.** Listă de nume dată preotului ca să se roage pentru persoanele înscrise pe ea; pomelnic.

acatistier, *acatistiere*, s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse unele acatiste, reprezentând imnuri de laudă și de preamărire a diferiților sfinți, având ca model acatistul Sfintei Fecioare (sau al Bunei-Vestiri).

acoperământ, *acoperăminte*, s.n. **1.** Ceea ce servește la acoperit; *Acoperământul Maicii Domnului* = sărbătoare creștină la 1 octombrie, în amintirea arătării Sfintei Fecioare, în zilele împăratului Leon cel Înțelept, în bis. Vlahernelor din Constantinopol, unde se păstrau veșmântul, omoforul și o parte a brăului Maicii Domnului. **2.** *Acoperămintele sfintelor vase* = **a)** două bucăți mici de pânză pătrate, făcute de obicei din aceeași materie ca felonul, cu care se acoperă la proscomidie cinstitele daruri (discul și potirul) și care simbolizează scutecele de la nașterea lui Hristos sau giulgiurile de la înmormântarea Lui; *acoperămintele mici*; pocrovețe; **b)** bucată de pânză ceva mai mare cu care se acoperă ambele vase; sfântul aer.

Adam, primul om creat de Dumnezeu din lut, după chipul și asemănarea Sa, în a șasea zi a creației, primind suflare de viață nemuritoare și înzestrat cu voință liberă și cu puterea de a stăpâni făptura creată. Împreună cu Eva formează cea dintâi pereche de ființe umane, având ca fii pe Cain, Abel și Set. Prin pizma diavolului și din pricina neascultării a fost izgonit din rai, iar prin căderea în păcat au intrat în firea omenească răul și moartea.

Adonai (ebr. „Stăpânul sau Domnul nostru”), denumire ebraică dată lui Dumnezeu după robia babiloneană, înlocuind doar onomastic pe Iahve, nu privind și cultul.

aducere, *aduceri*, s.f. **1.** acțiunea de a aduce. **2.** Parte din anafora sau canonul euharistic, intercalată între anamneză (amintirea actelor răscumpărătoare) și epicleză (invocarea Sfântului Duh), în care se face prezentarea ca jertfă duhovnicească, adică oferirea, spre consacrare și sfințire a darurilor de pâine și de vin aduse de credincioși pentru euharistie și pregătite în timpul proscomidiei.

aer, *aere*, s.n. **1.** Amestec de gaze care constituie atmosfera terestră. **2.** *Sfântul aer* = bucată de stofă sau de pânză, de obicei pictată sau țesută cu imaginea lui Hristos mort, cu care se acoperă cinstitele daruri și care simbolizează firmamentul pe care s-a ivit steaua magilor sau piatra de deasupra mormântului lui Hristos; acoperământul mare, procovăț.

afierosi, *afierosesc*, vb. A (se) închina, a (se) dedica, a (se) consacra cuiva.

afurisenie, *afurisenii*, s.f. Pedepsă canonică prin care o persoană este îndepărtată din obștea credincioșilor și oprită pentru un timp de a frecventa biserica; anatemă, blestem.

agapă, *agape*, s.f. Masă cu caracter intim, prietenesc; masă colegială. Masa dragostei frățești, inițiată de apostoli în biserica-mamă din Ierusalim, unde se începuse o viață de obște. Aceste mese comune erau legate de săvârșirea sfintei euharistii (F. Ap. 2, 42-46).

agheasmatar, *agheasmatare*, s.n. **1.** Vas liturgic de metal în care se ține agheasma. **2.** Clădire vecină cu o biserică, destinată sfințirii aghesmei. **3.** Carte bisericească, extras din molitvelnic, care cuprinde slujbele sfintelor Taine și ierurgiile săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor. **4.** Edificiu cu aspect de pavilion deschis, de mici dimensiuni, așezat în fața unei biserici sau a unei m-ri pentru oficierea sfințirii apei, cele mai cunoscute edificii de acest fel aflându-se la Bis. Episcopală din Curtea de Argeș (patru arcuri dantelate care susțin o cupolă, datând din 1516-1517) și la m-rea Neamț (construcție de plan circular cu arcade împrejur și încununată de un monumental acoperiș cu forme baroce). **5.** Vas de piatră sau de metal destinat păstrării apei sfințite la catolici, servind la spălarea mâinilor.

agheasmă, s.f. Apă sfințită de preot. Slujbă bisericească pentru sfințirea apei. *Agheasmă mică* (*sfeștanie*, *sfințirea mică a apei*) = slujbă care se face de obicei în ziua întâi a fiecărei luni sau ori de câte ori au nevoie credincioșii. *Agheasmă mare* (*sfințirea mare a apei*) = slujbă care are loc la 5 ianuarie (ajunul Bobotezei) și la 6 ianuarie (Boboteaza); bobotează.

agneț, *agnețe*, s.n. Bucată de pâine de formă pătrată, pe care preotul o taie din prescură când proscomidește și o așează pe disc când oficiază Liturgia; simbolizează pe Iisus Hristos în momentele principale din viața pământească și, împreună cu vinul din potir, se prefăce în trupul și sângele Său.

ajuna, *ajunez*, vb. (în practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post complet; a posti.

aleluia interj. Expresie liturgică de bucurie și de slăvire a lui Dumnezeu, folosită deseori în psalmi și în cântările bisericești.

altar, *altare*, s.n. **1.** Ridicătură de piatră, de pământ sau de lemn, pe care în antichitate se aduceau jertfe zeilor, se făceau libații și se săvârșeau diferite ceremonii cultuale. **2.** Parte a bis. în care preotul săvârșește Liturghia, despărțită de naos prin catapeteasmă/iconostas; locul prezenței lui Dumnezeu; jertfelnic; sfânta masă.

amin interj. Expresie ebraică folosită ca formulă de încheiere în textele religioase sau în practica Bis. creștine, având sensul de „adevărat”, „așa să fie”; cuvânt folosit adesea de Iisus în vorbirea Sa pentru a întări cele afirmate.

amvon, *amvoane*, s.n. Loc ridicat (estradă sau mic balcon) într-o biserică, de unde se ține predica sau se citește Evanghelia.

anafora s.f. Partea centrală a Liturghiei ortodoxe, corespunzând canonului euharistic, care constă dintr-un ansamblu de rugăciuni de mulțumire, de consacrare și de invocare, însoțite de gesturi și acțiuni simbolice în timpul căreia se săvârșește prefacerea sfintelor daruri în sfântul trup și sfântul sânge al Mântuitorului.

anaforă/anafură s.f. Bucățele de pâine sau de prescură binecuvântate, care se împart credincioșilor la sfârșitul liturghiei.

anatemă, *anateme*, s.f. **1.** Dar pe care grecii îl aduceau zeilor și îl puneau pe altarul sacrificiilor; (la evrei) jertfa adusă pe altar, care, fiind încărcată cu păcatele și blestemele oamenilor, era destinată nimicirii, pentru a potoli mânia lui Iahve. **2.** (Bis.) Act de extremă severitate folosit în vechime de autoritatea bisericească împotriva ereticilor, prin excluderea lor din comunitate și prin condamnarea ca atare a învățurii lor greșite.

antifon, *antifoane*, s.n. Imn sau cântare bisericească de răspuns, conținând versete sau parafrazări din psalmi, care se execută alternativ de cele două strane, voci sau coruri; cântare repetată de două coruri la slujba bisericească.

antimis, *antimise*, s.n. Pânză de in sau de mătase de 50-60 cm, pe care se află imprimat chipul lui Hristos așezat în mormânt, având cusută în partea de sus o părticică din moaștele unui sfânt; este așezat pe sfânta masă din altarul bisericii, fiind obligatoriu la săvârșirea sfintei liturghii. Pe antimis se poate săvârși liturghia și în afara bisericii.

apocrif, *apocriși*, adj. (despre scrieri) Care este atribuit altui scriitor decât celui adevărat; a cărui autenticitate este îndoielnică, nesigură. *Scriere apocrișă* = scriere religioasă care nu este recunoscută azi de către Biserică printre scrierile canonice.

apostol, *apostoli*, s.m. **1.** Nume dat fiecăruia dintre primii 12 discipoli ai lui Hristos, însărcinați să predice evanghelia, aleși de El însuși, care l-au predicat învățătura și au organizat Bis. creștină: Petru, Andrei, Iacob, Ioan, Toma, Filip, Bartolomeu, Matei, Iacob al lui Alfeu, Iuda al lui Iacob (Tadeul), Simon Zelotul și Iuda Iscarioteanul, înlocuit după moarte cu Matia. Misionar creștin de la începutul creștinismului. **2.** Carte de ritual creștin, care cuprinde texte din *Faptele apostolilor* și din epistolele Noului Testament citite la liturghie, precum și alte slujbe religioase.

arhidiacon, *arhidiaconi*, s.m. Primul diacon de pe lângă un episcop; titlu onorific care se dă unor diaconi; protodiacon.

arhiepiscop, *arhiepiscopi*, s.m. Titlu onorific dat unui episcop care conduce eparhia principală din cadrul unei mitropolii sau, în cazuri deosebite, al unei eparhii.

arhiereu, *arhierei*, s.m. Persoană care aparține celei mai înalte trepte a preoției, urmaș direct al sfinților apostoli prin succesiune, întâi-stătătorul unei eparhii; arhipăstor, ierarh.

arhimandrit, *arhimandriți*, s.m. Titlu onorific dat starețului unei m-ri sau unor călugări care au o funcție înaltă pe lângă o eparhie sau se disting printr-o viață duhovnicească ori prin preocupări cultural-științifice; persoană care are acest titlu.

ascet, *asceți*, s.m. Sihastru, pustnic, eremit, călugăr. Persoană care duce o viață de pietate și meditație, retrasă și austeră, departe de societate.

ascetism s.n. **1.** Atitudine religioasă practică, având rolul unei tehnici spirituale de curățire a patimilor prin post, abstenență, rugăciune și meditație pentru obținerea unei desăvârșiri morale și, prin aceasta, a unei apropieri față de Dumnezeu; sihăstrie. **2.** Doctrină religioasă sau morală care preconizează un mod de viață extrem de auster, restrângerea la maximum a satisfacerii nevoilor materiale, etc.

Avraam (Abraam) (sec. 19 î. Hr.), patriarh biblic, născut în Ur (Caldeea), fiul lui Terah. La început a purtat numele de Avram, care înseamnă „tatăl înălțimii”. Dumnezeu l-a chemat și l-a călăuzit spre Canaan, încheind cu el un legământ și instituind circumcizia ca semn al respectării lui. După aceea și-a luat numele de Avraam, care înseamnă „tatăl mulțimii”. Este considerat strămoș al poporului evreu prin fiul său Isaac, născut din căsătoria cu Sara, și al arabilor prin Ismail, alt fiu pe care l-a avut cu Agar.

axion, *axioane*, s.n. Imn religios în cinstea Maicii Domnului (*Cuvine-se cu adevărat...*), care se cântă la Liturghie în duminici și sărbători obișnuite, precum și la praznicele împărătești.

B.

bederniță, *bedernițe*, s.f. Piesă din veșmintele arhiereului, în formă de romb și având brodată pe ea cu fir scena Învierii sau o cruce, care se leagă cu un șnur după gât și atârnă la nivelul genunchiului drept, simbolizând sabia spirituală (cuvântul lui Dumnezeu) cu care trebuie să fie înarmat arhiereul; epigonat; se acordă și preoților pentru merite deosebite, odată cu rangul onorific de iconom stavrofor.

Bethlehem, localitate la sud de Ierusalim, cetatea lui David, numită în trecut *Efrata*, azi Bayt Lahm, unde s-a născut Iisus Hristos într-o peșteră și unde împărăteasa Elena și împăratul Constantin cel Mare au construit o biserică.

blasfemie, *blasfemii*, s.f. Defăimare, hulire a religiei, a dogmelor și a obiectelor de cult; defăimare a lucrurilor sfinte; hulă.

Bobotează, s.f. Sărbătoare creștină la 6 ianuarie, când a avut loc botezul lui Iisus Hristos de către Ioan Botezătorul.

bogdaproste interj. Cuvânt de mulțumire adresat celui care dă pomană.

botez, *botezuri*, s.n. **1.** Prima dintre cele șapte taine creștine, prin care, prin întreita cufundare în apă sfințită, în numele Sfintei Treimi, se iartă celui botezat păcatul strămoșesc și păcatele personale săvârșite până atunci (când este vorba despre adulți), cei botezați devenind astfel membri ai Bisericii creștine; ritualul prin care se săvârșește această taină, când cel botezat primește un prenume; *Botezul sângelui* = moartea martirilor, asemănătoare jertfei de sânge a lui Hristos, care suplinește botezul cu apă și simbolizează mântuirea celui botezat, intrând direct în rândul sfinților. **2.** Stropirea cu agheasmă a credincioșilor și a caselor de către preot cu prilejul unor slujbe sau sărbători bisericești.

Buna-Vestire, praznic împărătesc în cinstea Maicii Domnului, care se serbează la 25 martie (cu 9 luni înaintea nașterii lui Iisus), în amintirea veștii primite de Sfânta Fecioară Maria de la arhanghelul Gavriil că va naște ca om pe Fiul lui Dumnezeu.

burete, *bureți*, s.m. Obiect de șters cu care preotul curăță potirul după consumarea sfințelor daruri la sfârșitul liturghiei (*buretele mare*); obiect de șters mai mic, care se află pe antimis, cu care se adună părțile căzute întâmplător de pe disc (*buretele mic*); simbolizează buretele cu care ostașii L-au adăpat cu oțet și fiere pe Iisus Hristos în timpul răstignirii Sale.

C.

Cain, primul fiu al lui Adam și al Evei, care din invidie l-a ucis pe fratele său, Abel.

candelă, *candle*, s.f. Vas mic din metal de formă rotundă, în care se pune un pahar cu untdelemn și care se atâră în fața icoanelor cu trei lăntișoare spre a servi la iluminat (poate fi folosită și fără lăntișoare); candelă de masă.

canon, *canoane*, s.n. **1.** Normă, regulă de conduită bisericească; tipic. *Canonul Sfintei Scripturi* = lista cărților Sfintei Scripturi pe care Biserica le acceptă ca fiind scrise sub inspirația Duhului Sfânt și cuprinzând revelația divină. *Canon bisericesc* = normă sau regulă privind etica creștină, cultul, disciplina clerului și a monahismului, organizarea și jurisdicția bisericească, promulgate de sinoade ecumenice sau locale. **2.** (La pl.) *Canoanele utreniei și vecerniei* = imnuri ale poeziei creștine din Vechiul și Noul Testament, formate din două, trei, patru, șase, opt sau nouă ode (pesne) și compuse în forma actuală de Sf. Andrei Criteanul. *Canon iconografic* = ansamblu de reguli care stabilesc riguros chipul de reprezentare a personajelor, compoziția scenelor și repartiția acestora în cuprinsul unui edificiu de cult. **3.** Pedepsă dată de Bis. la încălcarea unor canoane (**1**).

canoniza, *canonizez*, vb. A trece, a pune, a așeza o persoană decedată în rândul sfinților.

castitate s.f. **1.** Însușirea de a fi cast; virtute, nevinovăție; feciorie; virginitate. **2.** (Bis.) Unul dintre cele trei sfaturi evanghelice. Starea de feciorie pe care se obligă să o păstreze, prin jurământ, cei (cele) ce intră în monahism.

cateheză, *cateheze*, s.f. Lecție de catehism, de religie creștină.

catehumen, *catehumeni*, s.m. Persoană adultă la primii creștini, pregătită să primească botezul, poarta intrării în creștinism; (cel) chemat. *Liturghia catehumenilor* = a doua parte a Sfintei Liturghii, între proscomidie și liturghia credincioșilor, care se încheie cu cuvintele preotului: „Câți sunteți chemați, ieșiți!”, la care cei nebotezați nu puteau, în primele timpuri ale creștinismului, să participe.

caterisi, *caterisesc*, vb. A destitui un preot, a-i lua darul; (pop.) a răspopi.

cădelniță, *cădelnițe*, s.f. Obiect de cult din metal prețios, compus dintr-un mic vas în care se pune tămâie și atârnat de trei lăntișoare subțiri, pe care preotul îl folosește la cădit (tămâiere) în diferite momente ale slujbelor religioase; cățuie; tămâier.

căință, *căințe*, s.f. Părere de rău, regret, remușcare.

căldură, *călduri*, s.f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură. **2.** Apa caldă care se toarnă în potir la pregătirea sfintei împărțășanii. **3.** (Fig.) Ardoare, înfocare, patimă, afecțiune.

căsătorie, *căsătorii*, s.f. Convenție între un bărbat și o femeie care vor să întemeieze o familie. Căsnicie, viață conjugală. (Bis.) Instituție divină, una dintre cele șapte Taine ale Bis., având ca principiu și model comuniunea de iubire dintre Hristos și Bis. *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în necunoașterea din partea soților a unor cauze care împiedică validitatea ei.

căsnicie, *căsnicii*, s.f. Trai comun al soților; viață conjugală; căsătorie.

cățuie, *cățui*, s.f. Vas de metal sau de pământ în care se ard tămâie și alte mirodenii; cădelniță.

chenoză s.f. Starea de „deșertare” sau de „golire” pe care Fiul lui Dumnezeu o asumă în întruparea Sa ca act de ascultare față de Dumnezeu-Tatăl; întruparea Fiului lui Dumnezeu ca om. Consecință a uniunii ipostatice, care exprimă adevărul că Dumnezeu însuși, în persoana Fiului Său întrupat, Hristos, devine participant la condiția omului, fiind deci Dumnezeu

adevărat și om adevărat, pentru a da posibilitatea urcușului spre Dumnezeu și a se uni cu El prin har; deșertare, condiție de smerenie, de umilire.

chinonic, *chinonice*, s.n. Imn bisericesc liturgic care se cântă după „Unul sfânt...”, la sfârșitul Liturghiei, în timp ce se împărtășesc preoții și credincioșii, și care ține loc de predică; priceasnă.

chivot, *chivoturi*, s.n. **1.** Obiect de cult creștin în forma unei biserițe de metal prețios, așezat pe masa din altar, în care se păstrează, într-o cutiuță din metal prețios, sfânta împărtășanie pe tot anul pentru împărtășirea grabnică a bolnavilor și a copiilor. El simbolizează tronul pe care stă Mântuitorul în slava cerească; artofor. **2.** *Chivotul legii* (sau *așezământului*, *legământului*, *testamentului*) sau *Arca alianței* = ladă dreptunghiulară, păstrată în Sfânta Sfintelor din Cortul mărturie, în care evreii păstrau tebele Legii, vasul cu mană și toiagul lui Aaron.

Cincizecime 1. (La evrei) Sărbătoare care avea loc la 50 de zile după Paștile evreiesc, numită și *Sărbătoarea săptămânilor* sau *a secerișului* (adică la 6 săptămâni, timpul cât dura secerișul). Cincizecimea amintește și ziua când Dumnezeu a dat tablele Legii prin Moise. **2.** (La creștini) Praznic împărătesc cu dată schimbătoare, care are loc la 50 de zile după Învierea Domnului (duminica a opta după Paști), când se sărbătorește pogorârea Sfântului Duh peste apostoli; Duminica pogorârii Sfântului Duh; Rusaliele.

cler s.n. Totalitatea slujitorilor unei biserici sau ai unui cult (arhieri, preoți, diaconi și călugări) dintr-o eparhie, țară, etc; preoțime.

conștiință, *conștiințe*, s.f. **1.** Forma cea mai înaltă de cunoaștere, reflectare și apreciere a propriilor acte și fenomene interioare, cu ajutorul rațiunii, sentimentelor și voinței. *Conștiință psihologică* = putere sufletească de a cunoaște fenomenele interioare și de a le raporta la un eu, fără a aprecia dacă acestea sunt sau nu în concordanță cu ideea de bine sau de rău. *Conștiință morală* = judecata practică a sufletului omenesc, prin care putem distinge între bine și rău și ne putem judeca propriile noastre fapte, precum și ale altora, cu ajutorul legii morale, calificându-le ca fiind moral bune sau moral rele. *Conștiință creștină* = conștiință luminată de credința în Hristos și de harul și învățătura Sa. **2.** Sentiment al responsabilității morale față de propria sa purtare. *Caz* (sau *proces*) *de conștiință* = luptă sufletească între îndeplinirea datoriei și realizarea unui interes personal. *Mustrare de conștiință* = remușcare, regret. *Libertate de conștiință* = dreptul recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filosofică etc. Expr. *A fi cu conștiința împăcată* sau *a nu avea nimic pe conștiință* = a fi convins că nu a făcut nimic rău. *Cu mâna pe conștiință* = cu toată sinceritatea.

copie, *copii*, s.f. Cuțitaș de metal cu două tăișuri, de forma unei sulițe cu vârful în formă de triunghi și cu mâner scurt, terminat printr-o cruce, care se folosește la proscomidie pentru tăierea agnețului și care amintește de sulița cu care a fost împunsă pe cruce coasta Mântuitorului de către unul dintre ostași.

crez, *crezuri*, s.n. **1.** Expunere succintă a învățăturilor sau dogmelor fundamentale ale religiei creștine; simbolul credinței. **2.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva; concepția despre viață a cuiva.

crstelniță, *crstelnițe*, s.f. Obiect de cult în Bis. creștină, de forma unui vas, în care se pune apa pentru botezul pruncilor și care ține locul baptisteriului din primele veacuri ale Bis.

cruce, *cruci*, s.f. **1.** Obiect format din două bucăți de lemn, piatră, metale prețioase etc., așezat perpendicular și simetric una peste alta. Expr. *A pune cruce cuiva* (sau *la ceva*) = a considera ceva ca mort, pierdut. *A fi* (sau *a umbla*) *cu crucea în sân* = a fi (sau a se preface) evlavios. *Cruce de aur*, spun oamenii superstițioși când aud numele diavolului. **2.** Obiect de cult care se află pe pristol (masa din altar) și care înfățișează răstignirea lui Iisus, cu care preotul binecuvântează pe credincioși la liturghie și la slujbele bisericești. **3.** *Crucea răstignirii* = cruce mare din lemn pe care este pictată răstignirea și care se scoate din altar de către preot numai la denia din Joia Mare. **4.** Figură sau desen în formă de cruce, având diferite semnificații (semn de deces, vechimea unui cuvânt, sărbătoare în calendar, înaintea numelui unui ierarh în funcție, anularea unui text etc.). *Cruce roșie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanțelor, centrelor de asistență medicală, de prim ajutor, etc. **5.** Simbol al ritualului creștin, făcut cu trei degete la frunte, la piept și, succesiv, la cei doi umeri. *A-și face cruce* = **a)** a executa simbolul crucii; **b)** a se mira foarte tare, a se minuna. *Frate* (sau *soră*) *de cruce* = prieten(ă) intim(ă), nedespărțit(ă) la bucurii și la necazuri. *Frăție de cruce* = prietenie până la moarte între frați de cruce. **6.** *Înălțarea Sfintei* (și *cinstitei*) *Cruci* (*Ziua Crucii*) = sărbătoare creștină la 14 septembrie, când se prăznuiește descoperirea pe Golgota, de către Sfânta Elena, mama împăratului Constantin cel Mare, a crucii pe care a fost răstignit Iisus Hristos, arătarea ei de pe amvonul Bis. Învierii din Ierusalim în anul 355, precum și aducerea sau întoarcerea crucii din Persia pe timpul împăratului Heraclius I. (610-641), unde fusese dusă ca pradă de război. *Crucea-mică* = (pop.) sărbătoarea Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul. **7.** Instrument de tortură în antichitatea romană, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuție și pe care era pironit în cuie. A devenit unul dintre primele simboluri ale credinței creștine, reprezentând patimile și moartea prin răstignire a lui Iisus Hristos. Expr. *A-și purta crucea* = a îndura o suferință mare.

cruciadă, *cruciade*, s.f. Nume dat celor opt expediții militare organizate de feudații din Europa centrală și apuseană, la îndemnul Bis. Catolice, între 1096 și 1270, având drept scop eliberarea locurilor sfinte de sub stăpânirea musulmană; orice expediție militară împotriva unor eretici sau a adepților altor religii în evul mediu.

ctitor, *ctitori*, s.m. Persoană care suportă cu totul sau în parte cheltuielile pentru construirea unei bis. sau m-ri și pentru înzestrarea lor.

cuminecătură, cuminecături, s.f. Ritual creștin care constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, prefăcute în trupul și sângele lui Iisus Hristos. Pâinea și vinul care se servesc la împărțășire.

cununie, cununii, s.f. **1.** Căsătorie făcută după ritualul religios. *Taina cununiei* (sau *a nunții*) = una dintre cele șapte taine ale Bis. Creștine, prin care, în urma binecuvântării preotului, se pogoară peste miri harul dumnezeiesc necesar pentru întemeierea unei familii creștine. **2.** Fiecare dintre cele două obiecte de metal, în formă de cununi împărătești, care se pun pe capul mirilor la săvârșirea tainei cununiei.

D.

decalog s.n. Cele „Zece porunci” religioase și etice care au fost revelate de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai, gravate pe două table de piatră; textul lor se află în Sf. Scriptură a Vechiului Testament.

denie, denii, s.f. Slujbă a utreniei oficiată în ajunul zilei respective, seara sau în prima parte a nopții. Specifice postului Paștilor, deniile se săvârșesc în miercurea și vinerea din săptămâna a cincea a postului și în fiecare zi din săptămâna patimilor. O rânduială deosebită o au deniile de joi seara, când se citesc cele 12 evanghelii, și vineri seara, când se cântă Prohodul, care este de fapt, slujba înmormântării Domnului Hristos, și se desfășoară procesiunea înconjurării bis. de către cler și credincioși cu sfântul epitaf.

desăvârșire, desăvârșiri, s.f. Acțiunea de a *desăvârși* și rezultatul ei. (Sens biblic) Proces sinergetic în care omul conlucrează cu harul lui Dumnezeu și este ajutat, după răscumpărare, să atingă desăvârșirea creștină; îndreptare, mântuire, dreptate, îndumnezeire.

deșertare, deșertări, s.f. Acțiunea de a *(se) deșerta*; golire, părăsire. (Sens biblic) Dogmă fundamentală a credinței creștine, prin care se explică întruparea Fiului lui Dumnezeu (Filip 2, 6-7); chenoză.

deșertăciune, deșertăciuni, s.f. Lucru sau faptă fără valoare morală; alergare după plăceri, zădărnice; lucru lipsit de valoare.

diacon, diaconi, s.m. Membru al clerului ortodox și catolic, atașat direct episcopului, care se află pe prima treaptă a ierarhiei preoțești și care are funcții liturgice mult mai reduse decât în primele secole ale Bis. Creștine, rămânând numai în catedralele chiriarhale, la m-ri și la unele bis. din orașe; rolul său principal este rostirea ecteniilor în mijlocul bis. Primul diacon a fost Sf. Ștefan, ucis cu pietre; este și primul martir al creștinismului.

didahie, didahii, s.f. Predică, cazanie; morală, învățătură (de ex. *Didahiile* lui Antim Ivireanul). *Didahia sau Învățătura celor 12 apostoli* = cea mai veche operă literară postbiblică, al cărei autor este necunoscut. Are 16 capitole, care pot fi grupate în 3 părți: o cateheză morală (cap. 1-6), un compendiu liturgic (cap. 7-10) și instrucțiuni bisericești (cap. 11-15). Este o lucrare prețioasă prin informațiile despre comunitățile creștine primare și despre organizarea acestora, precum și prin cele privind cultul, îndeosebi sfintele Taine.

disc, discuri, s.n. Vas în formă de taler sau tepsie cu picior, din argint sau din alt metal, de obicei aurit pe fața superioară, pe care se pun agnețul și celelalte părțicele și care se păstrează la proscomidiar; simbolizează peștera din Bethlehem în care S-a născut Mântuitorul, precum și nășălia pe care a fost purtat trupul Său de la Golgota până la mormânt.

djihad subst. Războiul sfânt islamic, obligație a comunității musulmane de a lupta cu necredincioșii și de a răspândi islamismul, cei morți într-un astfel de război mergând direct în rai.

doctrină, doctrine, s.f. Totalitatea principiilor fundamentale ale unui sistem religios, politic, științific, etc.

dogmatism s.n. Sistem de gândire care operează cu teze considerate valabile în orice condiții și pentru totdeauna.

dogmă, dogme, s.f. **1.** Adevăr de credință cuprins în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, formulat de Bis. în mod solemn într-un sinod ecumenic sau prin *consensus Ecclesiae dispersae*, în vederea mântuirii. **2.** Teză, doctrină științifică, politică etc. considerate imuabile, acceptate și aplicate fără a se ține seama de condițiile concrete.

doxologie, doxologii, s.f. **1.** Formă de gloriificare a transcendenței și măreției lui Dumnezeu, în cele trei ipostaze, în actul rugăciunii, al cultului liturgic, al omiliei și al discursului teologic. **2.** Cântare creștină (imn creștin) având la bază cântările biblice vechi și modelul lor, care se citește în zilele de rând (*doxologia mică*), și forma ei mai dezvoltată de azi, care se cântă în duminici și sărbători (*doxologia mare*), întruchipând cântarea îngerilor din noaptea Nașterii Domnului (de ex. „Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...” „Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu...” „Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te...” „Lumină lină”, etc.); slavoslovie.

dragoste s.f. **1.** Sentiment de afecțiune pentru cineva sau ceva; sentiment de afecțiune pentru o persoană de sex opus. *Dragoste creștină* = puterea dumnezeiască revărsată prin Taina botezului în sufletul creștinului, prin care acesta dorește din toate puterile sufletului unirea cu El și este hotărât să împlinească voia Lui, jertfind la nevoie orice bun pământesc. **2.** Cea mai mare dintre virtuțile teologice, alături de credință și nădejde; iubire.

duhovnic, duhovnici, s.m. Preot care îi spovedește pe credincioși; confesor. Persoană căreia cineva îi încredințează toate gândurile și intențiile sale intime.

dveră, *dvere*, s.f. Perdeaua de deasupra ușilor împărătești fixate la mijlocul catapetesmei, care se coboară sau se ridică potrivit tipicului sfintelor slujbe; catapeteasmă.

E.

ecfonis s.n. Formulă cu care se încheie rugăciunile și ecteniile, numită și *doxologie mică*, rostită de preot cu un glas sau un ton mai ridicat.

Ecleziastul, carte poetico-didactică a Vechiului Testament, atribuită regelui Solomon, în care se arată că toate lucrurile pământești și plăcerile lumii sunt nestatornice și deșertăciune. Cartea cuprinde 12 capitole și are drept scop să-l învețe pe om cum trebuie să-și orânduiască viața ca să ajungă să se bucure de fericirea trecătoare de pe acest pământ.

ectenie, *ectenii*, s.f. Șir de cereri în formă de rugăciune, rostite de preot sau de diacon în cursul Sfintei Liturghii și al altor slujbe bisericesti.

ecumenic, *ecumenici*, adj. Investit cu autoritate extinsă asupra întregii Bis. creștine; care are un caracter universal; ecumenist.

ecumenism s.n. Tendință de unire a tuturor bisericilor creștine într-una singură.

egumen, *egumeni*, s.m. Mai-marele unei m-ri; stareț.

Elisei (sec. 9 î. Hr.), prooroc, ucenic și urmaș al profetului Ilie, care l-a luat de la coarnele plugului, l-a uns prooroc și i-a lăsat mantia sa când a fost răpit la cer. Evanghelia după Luca vorbește despre el (4, 27) și despre una dintre minunile lui. Este prăznuit la 14 iunie.

Elohim (Eloah) (ebr. „Domnul Puterilor”), nume dat în Vechiul Testament lui Dumnezeu și folosit în locul celui de Iahve, a cărui pronunțare este interzisă de religia mozaică.

Emanuel, nume dat de Dumnezeu, prin prorocul Isaia, pruncului care avea să se nască din Fecioara Maria, care se tâlcuiește: „Cu noi este Dumnezeu” și care sugerează că Cel ce Se va naște din Maria va întruni în persoana Sa natura dumnezeiască și cea omenească și va fi, așadar, Dumnezeu și om (Isaia 7, 14). Denumire dată reprezentării lui Iisus binecuvântând, temă iconografică foarte frecventă în pictura de tradiție bizantină.

engolpion, *engolpioane*, s.n. Icoană mică din metal, ovală sau rotundă, cu chipul Maicii Domnului sau al Mântuitorului, pe care ierarhii ortodocși o poartă pe piept ca semn că trebuie să-L aibă permanent pe Iisus în inima lor și pe Maica Domnului ca mijlocitoare către Dumnezeu; își are originea la primii creștini, care purtau la gât moaște ale sfinților pentru a-și păstra încrederea în puterea lui Dumnezeu; panaghie.

Enoh, unul dintre urmașii lui Adam, prin Set, patriarh, tatăl lui Matusalem. Potrivit Bibliei, a fost luat de pe pământ la cer, necunoscând moartea (Ev., 11, 5), constituind una dintre mărturiile scripturistice care dovedesc că trupurile pot deveni nemuritoare și că cei credincioși pot atinge desăvârșirea.

enoriaș, *enoriași*, s.m. Persoană care ține de o anumită enorie (parohie).

eparhie, *eparhii*, s.f. Unitate teritorială bisericească condusă de un episcop (sau arhiepiscop) și constituită dintr-un număr de parohii grupate pe protopopiate, precum și din m-rile aflate pe teritoriul respectiv; episcopie, dieceză.

epicleză, *epicleze*, s.f. Rugăciune de invocare a Duhului Sfânt rostită de episcop sau de preot la Sfânta Liturghie, în timp ce la strană se cântă „Pe Tine Te lăudăm...”, ca să coboare și să prefacă darurile de pâine și de vin în însuși trupul și sângele lui Hristos. Scurtă rugăciune de invocare a puterii Duhului Sfânt în cadrul sfintelor taine și la ierurgii.

epifanie, *epifanii*, s.f. **1.** Manifestare a lui Dumnezeu prin întruparea Fiului Său. Arătarea Sfintei Treimi cu ocazia botezului lui Iisus Hristos, în Iordan, de către Ioan; arătare. **2.** Sărbătoare creștină (praznic împărătesc cu dată fixă) la 6 ianuarie, orânduită în amintirea botezului Domnului în Iordan de către Sf. Ioan Botezătorul și pentru a marca începutul activității Sale publice; botezul Domnului, Bobotează, teofanie; arătarea Domnului. **3.** Denumire pentru tema iconografică „Închinarea magilor”, la începutul creștinismului botezul Domnului fiind sărbătorit o dată cu nașterea Sa.

episcop, *episcopi*, s.m. **1.** Arhiepiscop care conduce o eparhie (episcopie), aflându-se din punct de vedere administrativ sub jurisdicția mitropolitului sau a episcopului, cu care este însă egal în harul arhieriei. **2.** Cea mai înaltă treaptă harică a preoției sacramentale, deținând în cel mai înalt grad puterea sfințitoare (harismatică), învățătoarească și de conducere în Biserică.

epitaf, *epitafuri*, s.n. **1.** Obiect de cult constând dintr-o pânză de in sau de mătase, catifea sau mușama, pe care se află imprimată, brodată sau zugrăvită icoana înmormântării lui Hristos. Se întrebuintează joi, la slujba vecerniei din vinerea patimilor, când se scoate din altar și se așează în mijlocul bis., pe o masă, și la slujba Prohodului din noaptea de vineri, când este purtat în procesiune în jurul bis. și apoi așezat pe sfânta masă din altar, unde rămâne până la Înălțare. **2.** Inscricție funerară cuprinzând logiul defunctului sau o sentință morală.

epitimie, *epitimii*, s.f. Canonul, mijlocul de pocăință pe care duhovnicul îl prescrie celui ce se spovedește, pentru ispășirea păcatelor prin rugăciuni, metanii, fapte de milostenie, posturi, înfrânări de la anumite mâncăruri sau fapte, etc.

epitrahil, *epitrahile*, s.n. Cel mai întrebuintat veșmânt liturgic, în formă de fâșie lungă de stofă, mătase, etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoți când oficiază slujbele religioase; patrafir. Simbolizează jugul slujirii lui Hristos și darul Sfântului Duh.

eremit, *eremiți*, s.m. Sihastru, pustnic, schimnic; persoană care trăiește departe de lume.

erezie, *erezii*, s.f. **1.** Abatere doctrinară de la învățătura Bis. sau a unei religii ori de la un sistem canonic, care este condamnată de Bis. respectivă (de ex. erezii trinitare, hristologice, etc.). **2.** Rătăcire, greșală, eroare.

eshatologie s.f. Concepție existentă în unele religii despre sfârșitul universului, despre distrugerea lumii și despre destinul omului după moarte. (În creștinism) Învățătură despre evenimentele legate de sfârșitul vieții omului pe pământ și de mântuirea lui (*eshatologia particulară*), precum și despre realitățile ultime ale sfârșitului lumii (a doua venire a Domnului, învierea morților, judecata universală, cer nou și pământ nou, viața veșnică și chinurile veșnice), când lumea începe din nou, având ca scop nu sfârșitul, ci eternitatea (*eshatologia universală*).

euharistie, *euharistii*, s.f. Cuminecătură, împărtășanie, grijanie. Taină instituită de Iisus Hristos însuși, prin rugăciunea de mulțumire și prin binecuvântarea pâinii și a vinului din pahar la Cina cea de Taină, ultima Sa masă cu apostolii. Bis. actualizează în mod sacramental opera lui Hristos de răscumpărare, concentrată în jertfa Sa și în învierea Sa; este taina împărtășirii cu trupul și sângele lui Hristos, prin prefacerea darurilor de pâine și de vin în acestea cu puterea Duhului Sfânt, învocată de episcop sau de preot în timpul Liturghiei.

Eva, numele primei femei făcute de Dumnezeu, strămoașa neamului omenesc. Numele i-a fost dat de Adam, din coasta căruia a fost făcută. Cuvântul Eva înseamnă „viață, pentru că ea era să fie mama tuturor celor vii” (Fac., 3, 20).

evanghelie, *evanghelii*, s.f. **1.** „Vestea cea bună” sau revelația lui Dumnezeu în persoana lui Iisus Hristos, precum și mesajul sau conținutul acestei descoperiri cuprins în predica și în învățătura Sa. (La începutul creștinismului) Tradiția orală a predicii lui Iisus Hristos. **2.** Parte a Noului Testament (cele patru evanghelii) care cuprinde viața și învățătura lui Iisus Hristos. Fiecare pasaj dintr-o evanghelie care se citește în cadrul slujbelor religioase creștine.

evlavie, *evlavii*, s.f. Virtute prin care credincioșii își manifestă atitudinea și dragostea față de Dumnezeu printr-o purtare cucernică, smerită și pioasă; cucernicie, cuvioșie. Comportare respectuoasă și admirativă față de cineva sau ceva.

excomunica, *excomunic*, vb. A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă.

F.

felon, *feloane*, s.n. Veșmânt bisericesc de forma unei pelerine scurte, fără mâneci, pe care preotul îl îmbracă peste celelalte veșminte când oficiază slujba și care simbolizează hlamida roșie cu care a fost îmbrăcat Iisus în curtea lui Pilat, precum și puterea, dreptatea și sfințenia lui Dumnezeu.

Filioque subst. Dogmă a Bis. romano-catolice, care susține că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl „și de la Fiul”, dogmă care a provocat una dintre cele mai înverșunate polemici teologice dintre Orient și Occident și care rămâne o divergență doctrinară majoră între catolicism și ortodoxie. A fost introdusă în Simbolul credinței la sinoadele locale de la Toledo (589), Hatfield (680) și Friuli (796) și acceptată oficial de Roma în 1014 prin hotărârea papei. În ultimul timp, unii catolici îl omit.

Filofteia (1206-1218), sfântă muceniță de origine română, născută la Târnovo (Bulgaria), omorâtă de tatăl său pentru dărnicia sufletului ei. Moaștele sale, făcătoare de minuni, se păstrează în paraclisul m-rii Curtea de Argeș. Este sărbătorită la 7 decembrie.

Florii, praznic împărătesc cu dată schimbătoare, care se sărbătorește în duminica premergătoare Învierii Domnului (a șasea duminică din postul mare), în amintirea intrării triumfale a lui Hristos în Ierusalim și a întâmpinării Lui de către locuitorii orașului cu ramuri de finic; Duminica florilor.

frângere, *frângeri*, s.f. Acțiunea de a (*se*) frânge; rupere prin îndoire sau apăsare puternică; frântură. *Frângerea pâinii* = termen folosit în Noul Testament pentru masa frățască sau de obște, așa-numita agapă, care urma după ce se lua sfânta împărtășanie; euharistie, împărtășire; liturghie.

G.

Gavriil, arhanghel, una dintre căpeteniile îngerilor, cinstit deopotrivă de creștini, mozaici și mahomedani. El prevestește nașterea lui Ioan Botezătorul (Luca, 1, 9-20) și este purtătorul Bunei-Vestiri, anunțând-o pe Fecioara Maria că Îl va naște pe Iisus Hristos. Musulmanii cred că el i-ar fi dictat profetului Mahomed *Coranul*. În apocriful etiopian *Cartea lui Enoh*, Gavriil este supraveghetorul Paradisului. Este sărbătorit, împreună cu Mihail, la 8 noiembrie.

Gheorghe, sfânt, mare mucenic, născut în Beirut. A fost comandant de oaste în timpul domniei lui Dioclețian, în fața căruia a luat apărarea creștinilor persecutați, motiv pentru care a fost martirizat în anul 303. Moaștele sale se află în orașul Lida, într-o bis. construită în cinstea marelui martir, iar o parte a acestora au fost aduse la Roma, în bis. cu hramul său. Iconografia îl prezintă călare pe un cal alb, omorând un balaur. Era pictat pe toate steagurile lui Ștefan cel Mare. Se sărbătorește la 23 aprilie și este patronul Angliei.

Golgota, numele evreiesc al dealului sau stâncii pe care a fost răstignit Iisus Hristos. Este numit și *Locul Căpățânii*, datorită faptului că stânca seamănă cu un cap de om.

graal s.n. **1.** Cupă care, potrivit unui mit germanic, a fost făcută dintr-o piatră căzută din cer, devenind apoi talisman. **2.** (După o legendă medievală) *Sfântul graal* = vas de smarald de care Hristos S-a servit la Cina cea de taină și în care Iosif a adunat sângele scurs din trupul lui Iisus când a fost răstignit.

grijanie, grijanii, s.f. Împărtașanie, cuminecătură.

H.

hagialâc, hagialâcuri, s.n. Pelerinaj făcut de un creștin sau de un mahomedan la unul dintre locurile socotite sfinte de religia respectivă.

har, haruri, s.n. **1.** Grație divină, dar al lui Dumnezeu, lucrare sau energie a lui Dumnezeu, putere a Duhului Sfânt, reprezentând expresia dragostei lui Dumnezeu față de oameni; harismă, ajutor spiritual acordat omului. Formulă de salut, alături de „milă” și „pace”, la începutul și sfârșitul epistolelor. Puterea sacramentală a preoților de a oficia actele de cult; harismă. **2.** Calitate sau însușire care face pe cineva sau ceva vrednic de admirație; talent, vocație, dar.

harți s.m. pl. Perioadă a postului când credincioșilor li se permite să mănânce carne miercurea și vinerea.

heruvic s.n. Imn religios în cadrul liturghiei credincioșilor, care îi îndeamnă pe creștinii prezenți în bis. să lepede grijile lumești și să se asemene în mod mistic heruvimilor.

heruvimi s.m. Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor care, împreună cu *scaunele* și cu *serafimii*, alcătuiesc prima treaptă în ierarhia lor, făcută de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie sub forma unui cap înaripat sau a unor roți pline cu ochi, purtând tronul sau căruța lui Dumnezeu (Iezechiel, 4, 7), fiecare heruvim având patru fețe: de om, bou, leu și vultur. Uneori apar și cu corp omenesc.

hetimasie, hetimasii, s.f. Denumire curentă în iconografia bizantină pentru „Tronul pregătirii” din cadrul compoziției „Judecata de apoi”. Hetimasia este un tron pe care se află evanghelia, Sfântul Duh și o cruce și reprezintă un simbol al celei de-a doua veniri a lui Iisus, deci al Judecății de apoi, dar și al Sfintei Treimi. Se numește și *tronul hetimasiei*.

hirotonie, hirotonii, s.f. Una dintre cele șapte sfinte taine creștine, oficiată de arhiepiscop (sau arhiepiscopului), care, prin invocarea Duhului Sfânt și punerea mâinilor pe capul candidaților, îi investeste cu harul preoției (diaconie, preoție și arhierie) și le dă puterea de a săvârși sfintele taine, de a învăța și a conduce pe calea mântuirii pe credincioșii din eparhiile sau parohiile încredințate lor spre păstorie; hirotonisire.

hram, hramuri, s.n. **1.** Biserică, în raport cu sfântul căreia îi este consacrată. **2.** Patronul unei bis. creștine sau al unei bresle. **3.** Serbarea patronului unei bis. creștine, cu oficierea serviciului divin; serbare populară de ziua patronului bis. respective.

hulă, hule, s.f. **1.** Vorbă prin care se hulește; critică injurioasă, defăimare, bârfeală; calomnie. **2.** Cuvânt injurios rostit la adresa lui Dumnezeu și a celor sfinte, prin care se jignește măreția și puterea Lui; blasfemie. **3.** Persoană vrednică de hulă; păcatos, de nimic.

I.

Iahve („Eu sunt cel ce sunt”), numele sacrosanct al lui Dumnezeu în Biblie, a cărui pronunțare este interzisă în religia mozaică. [Scris și Yahve] v. *Iehova, Adonai, Elohim*.

iconom, iconomi, s.m. **1.** Intendent sau administrator de bunuri particulare sau publice, despre care dă socoteală stăpânilor lor; econom. **2.** Titlu onorific care se dă preoților pentru activitate pastorală deosebită. *Iconom stavrofor* = iconom care poartă pe piept o cruce ca recunoaștere a activității sale deosebite pe tărâm pastoral. *Iconom al tainelor lui Dumnezeu* = nume dat în sens metaforic apostolilor, episcopilor și preoților ca păstrători și săvârșitori ai sfintelor taine, nu numai ca propovăduitori.

iconomie, iconomii, s.f. Planul lui Dumnezeu cu privire la destinul creației și al omului, în special pregătirea mântuirii în Vechiul Testament și realizarea acesteia în Noul Testament. Planul lui Dumnezeu de mântuire a omului, realizat de Iisus

Hristos și transmis apostolilor și Bisericii. Una dintre modalitățile principale pe care Bis. le folosește în aplicarea normelor canonice.

Iehova, transcriere de largă circulație, dar greșită, a numelui Iahve, dat lui Dumnezeu în Vechiul Testament.

ierarh, *ierarhi*, s.m. Persoană confirmată prin hirotonie care are autoritatea de a conduce o eparhie (episcop, arhiepiscop, mitropolit sau patriarh); arhiereu, arhipăstor.

ierodiacon, *ierodiaconi*, s.m. Călugăr hirotonit în treapta de diacon.

ieromonah, *ieromonahi*, s.m. Călugăr hirotonit în treapta de preot.

ierurgie, *ierurgii*, s.f. Slujbă bisericească de binecuvântare și de sfințire a oamenilor și a lucrurilor, care se săvârșește în diferite împrejurări (sfințirea apei, binecuvântarea caselor, înmormântare, parastas, etc).

Iisus, nume propriu de persoană la evrei, reprezentând forma greacă („Cel ce vindecă”) a ebraicului Ioshua („Domnul este mântuirea”, „Domnul mântuiește” sau „Mântuitorul”). În Biblie sunt amintite cinci persoane cu acest nume, primul fiind Isus, sau Iosua Navi, urmașul lui Moise la conducerea lui Israel în Canaan după ieșirea din Egipt, iar ultimul – Iisus Hristos.

Iisus Hristos, numele Mântuitorului, al întemeietorului credinței creștine și al Bisericii, Fiul lui Dumnezeu și Mesia cel prezis de prooroci. Viața și opera Sa ne sunt cunoscute din cele patru evanghelii. S-a născut în Bethleem în anul 753 de la întemeierea Romei. Pentru a scăpa de furia regelui Irod, părinții Săi (dreptul Iosif și Preasfânta Fecioară Maria) au fugit cu El în Egipt, de unde, după trei ani, s-au înapoiat și s-au așezat în Nazaret, unde Și-a petrecut copilăria și tinerețea până la vârsta de 30 de ani, când Și-a început activitatea. După ce a primit botezul de la Ioan, a ales 12 apostoli și, timp de trei ani, a predicat învățătura Sa și a făcut multe minuni, mai întâi în Galileea, apoi în Ierusalim și în toată Palestina, fiind urmărit și prigonit tot timpul de farisei. În ultima săptămână a vieții Sale pământești, după ce a celebrat împreună cu cei 12 apostoli Cina cea de taină și a instituit sfânta euharistie, a fost prins și dus înaintea arhiereului Caiafa și a Sinedriului, care L-au condamnat la moarte și L-au răstignit între doi tâlhari în urma trădării lui Iuda și a judecății lui Pilat. A treia zi a înviat din mormânt, iar după 40 de zile S-a înălțat la cer. În întreita Sa demnitate, de învățător, împărat și arhiereu, Iisus Hristos a împlinit și a desăvârșit legea Vechiului Testament și a întemeiat împărăția lui Dumnezeu (Biserica), pe care o conduce în chip tainic, punând la temelie ei viața Lui și jertfa de pe cruce. În Noul Testament mai este numit: Fiul lui David, Fiul Mariei, Fiul Omului, Prooroc, Preot, Împărat, Păstor, Mijlocitor, Mielul lui Dumnezeu, Mesia, Emanuel, Cuvântul, Judecătorul, Calea, Adevărul, Viața, Lumina Lumii, Mire, Domn, Mântuitor, Începutul și sfârșitul sau Alfa și omega. Bis. I-a închinat opt praznice: (cu dată fixă) Nașterea Domnului (25 decembrie), Tăierea împrejur (1 ianuarie), Botezul Domnului (6 ianuarie), Întâmpinarea Domnului (2 februarie) și Schimbarea la Față (6 august); (cu dată schimbătoare) Intrarea în Ierusalim (Duminica Floriilor), Învierea Domnului și Înălțarea Domnului.

Ilie (sec. 9 î. Hr.), profet evreu, adversar al cultului lui Baal, introdus de regele Ahab. A făcut multe minuni și s-a ridicat la cer într-un car de foc, lăsând mantia sa ucenicului său Elisei. Este sărbătorit la 20 iulie.

Inchiziție, instituție a Bis. catolice, creată în 1183 de Conciliul de la Verona pentru pedepsirea ereticilor și a celor ostili catolicismului. Reorganizată în 1542 de către papa Paul III și condusă de iezuiți, ea a lăsat triste amintiri, trimitând pe eșafod sau pe rug pentru a fi arși, mai întâi din fanatism, apoi și din interese monarhice, mii de persoane, printre care mulți oameni de știință. A fost lichidată treptat în sec. 18-19.

Ioan, sfânt, unul dintre cei patru evangheliști, originar din Galileea, de meserie pescar, fost ucenic al lui Ioan Botezătorul. Face parte dintre cei 12 apostoli aleși de Iisus și este cel mai tânăr și mai iubit de El. Prezent la răstignire, Iisus îi dă în grijă pe sfânta Sa maică, îl însoțește pe Petru în activitatea sa misionară în Iudeea, Galileea și Samaria, ia parte la sinodul de la Ierusalim și este socotit unul dintre stâlpii Bisericii. Din Efes este exilat în insula Patmos de către împăratul Neron, unde are revelația pe care a consemnat-o în *Apocalipsă*. Revenit la Efes, a scris la scurt timp după evanghelie și cele trei epistole ale sale. Este sărbătorit la 8 mai. *Evanghelia după Ioan*.

ispită, *ispite*, s.f. **1.** Ceea ce constituie o mare forță de atracție; îndemn (spre rău); ademenire, seducție, tentație; încercare pe care o suferă cineva când este împins la păcat; ispitire. **2.** Încercare, probă la care este supus cineva spre a i se constata credința, răbdarea, dragostea etc.

Î.

împărtășanie, *împărtășanii*, s.f. Cuminecătură, euharistie, grijanie.

începătorie, *începătorii*, s.f. Stăpânire, putere. S.f. pl. Numele uneia dintre cele nouă cete îngerești, care, împreună cu *arhanghelii* și cu *îngerii*, alcătuiesc treapta a treia a ierarhiei lor, făcută de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie cu îmbrăcăminte de ostași, cu zale de metal, cu coifuri pe cap, închiși cu brăuri de aur și ținând în mână o sabie ori o sulită.

închinovia, *închinoviez*, vb. A intra în monahism (într-o chinovie).

înduhovnicit, *înduhovniciți*, s.m. Credinciosul creștin care trăiește o viață curată, potrivit îndrumărilor date de duhovnic.

înțelepciune, înțelepciuni, s.f. Capacitatea interioară de înțelegere și judecare a realității; echilibru și chibzuință în comportament. Una dintre cele patru virtuți morale, prin care creștinul se poartă în viață în așa fel, încât să nu supere, prin vorbele sau faptele sale, pe Dumnezeu sau pe semenii săi.

J.

jertfă, jertfe, s.f. **1.** Prinos (de obicei un animal înjunghiat sau bucate ori roade) pe care popoarele păgâne îl aduceau zeilor; sacrificiu, holocaust, ardere-de-tot. *Jertfă euharistică* = centrul cultului liturgic, care actualizează în timpul Liturghiei jertfa unică de pe cruce a lui Hristos, când darurile se sfințesc și se prefac în trupul și sângele Lui; jertfa cea fără de sânge. *Jertfă spirituală* = jertfă făcută în numele lui Iisus, precum iubirea, mila, dreptatea, îndurarea, iertarea ș.a., care sunt jertfe duhovnicești bine plăcute lui Dumnezeu. **2.** Darul pe care credinciosul îl aduce la bis. pentru iertarea păcatelor, împlinirea dorințelor sau în semn de mulțumire etc.

jertfelnic, jertfelnice, s.n. Masă din altarul unei bis. creștine, pe care se aduce jertfa nesângeroasă a Noului Testament sub chipul pâinii și vinului la Liturghie; pristol, sfânta masă. *Jertfelnic mic* = proscomidiar.

judecată, judecăți, s.f. **1.** Facultatea de a gândi logic. **2.** Păreră, idee. **3.** Acțiunea de a judeca; dezbateră, proces. (Rel.) Actul de împărțire a dreptății divine după faptă și răsplată sau gând. Potrivit doctrinei Bis. ortodoxe, sunt două judecăți după moarte: *judecata particulară*, după despărțirea sufletului de trup, și *judecata generală* (sau *de apoi*), când va avea loc confruntarea istoriei și a omului cu dreptatea lui Dumnezeu la sfârșitul veacurilor, când vor fi chemați toți oamenii pentru a li se hotărî fericirea sau osânda veșnică, primind răsplata atât sufletele, cât și trupurile. De la această judecată sunt exceptați doar îngerii și Maica Domnului. *Judecata de apoi* constituie o temă iconografică răspândită în pictura religioasă, bazată pe credința în a doua venire a lui Iisus, alcătuită din „tribunalul ceresc” (Pantocratorul, Maria și Ioan Botezătorul ca intercesori, apostolii și îngerii ca asistenți), tronul „hetimasiei”, cetele dreptilor, conduse de Pavel, cetele păcătoșilor, conduse de Moise, raiul, râul de foc, monstrul Leviathan, învierea morților.

L.

letopiseț, letopisețe, s.n. Scriere veche cu caracter istoric a vechilor cronicari români și slavi, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, cronograf.

libație, libații, s.f. (în Antichitate) Act ritual constând din gustarea și apoi vărsarea unei cupe de lichid (vin, lapte etc) ca jertfă adusă divinității; (azi) obiceiul de a vărsa puțin vin pe colivă sau pe pământ în amintirea morților.

linguriță, lingurițe, s.f. Obiect de cult ca o lingură mică, făcut din metal prețios, având mânerul de forma crucii, folosit la împărtășirea credincioșilor.

litanie, litanii, s.f. **1.** Rugăciune lungă și repetată, în care se imploră ajutorul lui Dumnezeu în diferite împrejurări. **2.** Procesiune religioasă ocazională, ca de exemplu la sfeștaniile pentru ploaie, la vreme de secetă sau la alte calamități. **3.** (fig.) Expunere lungă și monotona.

litie, litii, s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă care se săvârșește numai în cadrul vecerniei din ajunul sărbătorilor mari (praznice, sfinți cu „priveghere” sau hramuri) și, mai rar, în ajunul duminicilor, când se sfințesc ofrandele aduse de credincioși: pâinile (artose), grâul, vinul și untdelemnul. **2.** Pâine care se sfințește de preot cu prilejul litiei (**1**) și care se împarte credincioșilor.

litier, litiere, s.n. Tavă de metal pe care preotul o folosește la serviciul litiei (**2**).

liturghie, liturghii, s.f. Cea mai importantă slujbă bisericească creștină, în cadrul căreia are loc prefacerea cinstitelor daruri în Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos, adică săvârșirea euharistiei și împărtășirea credincioșilor. În bis. ortodoxe se oficiază în mod obișnuit trei liturghii: Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, Liturghia Sf. Vasile cel Mare și Liturghia darurilor mai înainte sfințite (numită și a Sf. Grigorie Dialogul). La catolici se numește *misă*.

liturghier, liturghiere, s.n. Carte bisericească, care cuprinde rânduiala slujbelor la vecernie, utrenie și la cele trei liturghii ortodoxe, precum și rânduiala împărtășirii și a formulelor otpusturilor de peste an, rugăciuni pentru diferite trebuințe din viața omului și sinaxarul (calendarul).

logodit, logodiți, adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă; unit, prin binecuvântarea preotului, pentru o căsătorie ulterioară.

logodnă, logodne, s.f. Ierurgie prin care Bis. binecuvântează legătura unui tânăr și a unei tinere care se angajează, prin schimbarea inelelor, să întemeieze un cămin, să se căsătorească; legământ solemn premergător tainei nunții.

logos, logosuri, s.n. **1.** Termen folosit în filosofia antică pentru a denumi ordinea cosmică, rațiunea cosmică sau destinul, o ipostază a divinității. **2.** (în teologia creștină) Rațiunea sau sensul divin care subzistă în creaturi ca suport al existenței lor.

Cuvântul lui Dumnezeu (Dumnezeu-Fiul), a doua persoană a Sfintei Treimi, care a venit în lume întrupându-se, așa cum au anunțat prorocii Vechiului Testament, Dumnezeu-Fiul întrupat fiind Iisus Hristos. **3.** Cuvântare, discurs.

Luca, unul dintre cei patru evangheliști, născut în Antiohia Siriei, autorul evangheliei care-i poartă numele și al *Faptelor Apostolilor*. De profesie medic, el s-a atașat de la început de Hristos și a făcut parte din cei 70 de ucenici aleși de El. Luca și Cleopa au fost cei dintâi care L-au văzut pe Iisus înviat. L-a însoțit pe Pavel în a doua și a treia sa călătorie misionară, fiind alături de el și în cele două captivități ale acestuia de la Roma. A fost și un iscusit pictor, el pictând prima icoană a Maicii Domnului. Moaștele sale au fost duse la Constantinopol, în bis. Sfinților Apostoli. Este sărbătorit la 18 octombrie. *Evanghelia după Luca*.

M.

mag, *magi*, s.m. **1.** Preot la unele popoare orientale din antichitate; învățat, filosof, astrolog. **2.** Fiecare dintre cei trei regi (crai) (Melchior, Gașpar și Baltazar) care au venit din Orient, călăuziți de o stea, să se închine lui Iisus la nașterea Sa, aducându-I ca daruri, aur, smirnă și tămâie.

Mahomed (570-632), întemeietorul tradițional al religiei mahomedane (islam), venerat de credincioșii musulmani drept profetul unic și împuternicit al divinității unice, care este Allah. Începând să predice ideile unei reforme politico-religioase a arabilor, capătă numeroși adepți, dar și adversari, care îl gonesc din Mecca. Se refugiază la Iathreb (Medina) în anul 622, eveniment care capătă numele de Hegira și care marchează începutul erei islamice. În anul 630, după mai multe lupte cu foștii săi adversari, revine victorios la Mecca, face un pelerinaj la Kaaba, unde distruge idolii și unde orânduiește ritualul cultului în forma care fusese așezat de Avraam, părintele arabilor prin Ismail, cucerește întreaga Arabie și își alege ca reședință Medina. După moartea sa a început procesul de glorie a profetului, mormântul său devenind un al doilea loc sfânt după Mecca.

mamona subst. **1.** Denumire biblică a diavolului, care personifică bogăția și lăcomia de bani; diavol. **2.** Avuție în bani, strânsă în mod necinstit.

Marcu, unul dintre cei patru evangheliști, supranumit *Ioan*, fiul Mariei și nepotul lui Barnaba. A făcut parte din cei 70 de ucenici aleși după cei 12 apostoli și și-a început activitatea misionară cu Pavel și Barnaba în prima lor călătorie misionară. Din Antiohia Pamfiliei se întoarce la Ierusalim, unde devine colaboratorul apostolului Petru, cu care pleacă în misiune prin Asia, Capadocia, Bitinia, Pont, etc. până la Babilon, apoi la Roma. Datorită persecuțiilor lui Nero pleacă în Egipt și este martirizat la Alexandria. Venețienii l-au ales ca patron și i-au închinat frumoasa bis. Sfântul Marcu în anul 830. Este sărbătorit la 25 aprilie. *Evanghelia după Marcu*.

Maria (**Sfânta Fecioară**, **Maica Domnului**), unicul copil al bătrânilor Ioachim și Ana. La vârsta de 3 ani a fost adusă și lăsată la templu până la 12 ani, după care, logodită cu Iosif, a fost vestită de îngerul Gavriil că va zămislă de la Duhul Sfânt și-L va naște pe Iisus, ceea ce s-a împlinit în peștera din Bethleem, după calendarul ebraic, în anul 753. După fuga în Egipt s-a înapoiat la Nazaret, unde a viețuit Iisus până la vârsta de 30 de ani, când și-a început opera de mântuire. A fost prezentă în multe împrejurări din viața Lui, dintre care cea mai dureroasă este lângă crucea răstignirii, când Iisus i-a încredințat-o lui Ioan evangelistul spre a-i purta de grijă. S-a aflat împreună cu apostolii la Cincizecime, după care, potrivit Tradiției, a mai trăit 11 ani. Biserica o venerază închinându-i patru sărbători: Nașterea la 8 septembrie, Intrarea în bis. la 21 noiembrie, Buna-Vestire la 25 martie și Adormirea la 15 august.

martir, *martiri*, s.m. **1.** Persoană care a avut de îndurat suferințe sau moartea pentru ideile și convingerile sale. **2.** Mucenic al Bisericii.

masă, *mese*, s.f. **1.** Piesă de mobilier formată dintr-o placă de diferite forme și sprijinită pe unul sau mai multe picioare. **2.** *Sfânta Masă* = masa din centrul altarului, pe care la Sfânta Liturghie se aduce sacrificiul nesângeros al testamentului nou și pe care Iisus Hristos este prezent în euharistie sub chipul pâinii și al vinului, prefăcute în trupul și sângele Său. Sfânta Masă simbolizează ieslea, mormântul Domnului și Cina cea de taină; pristol, jertfelnic.

maslu, *masluri*, s.n. Taina care, prin rugăciunile preoților (în număr de 7, 5 sau 3) și prin ungerea cu untdelemnul sfințit de ei, împărtășește harul cel dumnezeiesc, tămăduirea de bolile trupului și iertarea păcatelor (Iacov 5, 14-15). Se face de obicei la patul bolnavului. *Maslu de obște* = taina maslului săvârșită de preoți (în număr de 7, 5 sau 3) în biserică, unde se află mai mulți credincioși sau bolnavi care sunt unși cu untdelemnul sfințit. Cu acest untdelemn se pot unge și trupurile celor decedați.

Matei, unul dintre cei patru evangheliști, originar din Galileea, numit și *Levi*. De profesie vameș, a fost chemat de Iisus printre cei 12 apostoli ai Săi. Potrivit Tradiției, el a propovăduit creștinismul în Etiopia și Persia, iar pentru compatrioții săi evrei a scris evanghelia sa în limba aramaică (43-44), tradusă apoi, de el sau de altcineva, în limba greacă. Se crede că a murit ca martir. Biserica îl sărbătorește la 16 noiembrie. *Evanghelia după Matei*.

mănăstire, *mănăstiri*, s.f. Așezământ religios unde trăiesc, după anumite reguli morale și disciplinare, călugări sau călugărițe; ansamblu de clădiri în care se desfășoară viața și activitatea monahală (biserici, paraclise, chilii, camere de

oaspeți, magazii, ateliere de producție cu diferite profiluri, anexe gospodărești, terenuri de culturi agricole, etc); biserică a unui astfel de așezământ religios.

mătănie, *mătănii*, s.f. **1.** Înclinare a corpului până la pământ sau îngenunchere, în semn de pocăință sau de venerație. **2.** Șirag de mărgel pe care îl poartă călugării (și credincioșii) și cu care se socotesc rugăciuni rostite. **3.** Mănăstire în care a fost călugărită o persoană și de care depinde din punct de vedere canonic.

mâneacă, *mâneace*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte preoțesc, în formă de manșetă, care se poartă peste mâneci.

mântuire, *mântuiri*, s.f. Actul prin care Dumnezeu, prin întruparea, răstignirea și învierea Fiului Său, Iisus Hristos, restabilește omul în starea de comuniune personală cu El, dându-i acestuia premisele unei vieți noi, veșnice; răscumpărare.

metanoia s.f. **1.** Schimbare de sentimente; remușcare, regret, căință. **2.** Schimbare a spiritului, înnoirea minții; orientarea fundamentală a vieții, prin care se ajunge până la îndumnezeire.

miel, *miei*, s.m. Puiul mascul al oii în primele luni de la naștere. *Mielul lui Dumnezeu* = Iisus Hristos; agneț.

Mihail, arhangel, una dintre căpeteniile îngerilor, socotit ocrotitor al poporului ales.

milă, *mile*, s.f. **1.** Sentiment de compasiune și de înțelegere față de suferința cuiva; milostenie, milosârdie; compătimire, îndurare. Bunătate, indulgență, înțelegere, bunăvoință. **2.** Lucrare a lui Dumnezeu asupra oamenilor, care apare ca un dar al Său revărsat din iubirea Sa în inimile lor. Se revărsă în inimile oamenilor prin Duhul Sfânt (Rom., 5.5); îndurare, grație divină. **3.** Danie sau privilegiu acordat unei persoane sau instituții bisericești, mai ales unei mănăstiri.

minune, *minuni*, s.f. Fenomen ieșit din comun, extraordinar, atribuit lui Dumnezeu; lucrare divină; fenomen sau lucru neobișnuit, extraordinar; minunăție. Persoană cu calități fizice sau morale excepționale.

mir, *miruri*, **1.** Produs aromat, foarte apreciat în vechime, cu care persoanele avute se ungeau atât în viață, cât și la moarte. **2.** *Sfântul și marele mir* = untdelemn aromat folosit la săvârșirea unor ritualuri în Bis. creștină, sfințit de arhieriei unei bis. autonome în Joia Mare.

miridă, *miride*, s.f. Fiecare dintre bucățelele mici pe care preotul, când proscumidește, le scoate cu copia din prescură (în formă de triunghi) și pe care le așează pe disc în jurul agnețului pentru pomenirea Maicii Domnului, a sfinților, a episcopului local, a cărmuitorului și a ctitorilor, firimiturile mici fiind pentru pomenirea viilor și a morților.

mitră, *mitre*, s.f. Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, bogat ornamentat, purtat de arhieriu în timpul slujbelor religioase, care simbolizează cununa de spini purtată la răstignire de Iisus Hristos.

Moise (sec. 13 î. Hr.), conducător al poporului evreu, prooroc și legiuitor, cea mai impunătoare persoană a Vechiului Testament. A primit de la Dumnezeu, pe muntele Sinai, *Decalogul*, a eliberat poporul evreu din robia egipteană și l-a călăuzit spre Canaan. Este autorul *Pentateuhului*.

mučenic, *mučenici*, subst. **1.** Martir din primele zile ale creștinismului; persoană care Îl mărturisește pe Hristos și dreapta credință, primind moartea martirică; persoană care se sacrifică pentru ideile și convingerile sale. **2.** (pl.) Sărbătoare creștină pentru pomenirea celor 40 de martiri, care se prăznuiește la 9 martie.

N.

naos, *naosuri*, s.n. Partea principală a unei biserici, situată între altar și pronaos.

naș, *nași*, s.m. Persoană care ține în brațe pruncul când este botezat și face mărturisirea de credință în numele acestuia, devenind părintele lui spiritual cu aceleași obligații și în același grad de rudenie ca părinții trupești. Un rol asemănător au și nașii care îi asistă pe miri la logodnă și la cununie, care, împreună cu preotul, pun în degete inelele și cununile pe capul mirelui și al miresei.

nădejde, *nădejdi*, s.f. **1.** Credință, încredere sau convingere că ceea ce faci sau dorești este realizabil; speranță, nădăjduire; una dintre cele trei nădejdi teologice. **2.** Încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil.

neascultare, *neascultări*, s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unui ordin, a unei porunci. (în sens biblic) Atitudine de împotrivire față de Dumnezeu, de adevărul Evangheliei, de Hristos, de Biserică sau de slujitorii ei.

neprihănire s.f. Calitatea a ceea ce este fără păcat, fără prihană, fără vină; curățenie, puritate; *spec.* castitate.

Nicolae (sfârșitul sec. 2 – 342), sfânt ierarh, născut în Patara din Asia Mică din părinți creștini și bogați. După moartea părinților și-a împărțit săracilor averea, a intrat în călugărie și a ajuns mitropolit în Mira Lichiei. Persecutat în timpul lui Dioclețian, a luat parte la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325). Este patronul copiilor, care așteaptă daruri de ziua lui. Moaștele sale au fost mutate de la Mira la Bari, în Italia, în 1087, din care un deget de la mâna dreaptă a fost adus în sec. 19 la București și se află în bis. Sf. Gheorghe-Nou. Biserica și toată creștinătatea îl sărbătorește la 6 decembrie.

nimb, *nimburi*, s.n. Cerc (luminos) cu care sunt înconjurată capetele sfinților în pictura bisericească sau capetele unor personaje importante în artele plastice; aureolă.

nipțiră Ritual creștin care constă în spălarea picioarelor credincioșilor, în Joia Mare, de către un cap al bisericii.

Noe, patriarh biblic, fiul lui Lameh și nepotul lui Matusalem. La înștiințarea lui Dumnezeu, a construit o corabie, în care au intrat el cu familia sa, precum și toate perechile de viețuitoare, și care a plutit în timpul potopului, oprindu-se, după

retragerea apelor, pe muntele Ararat, Noe devenind întemeietorul noilor rase umane prin fiii săi Sem, Ham și Iafet. Noe, corabia și apa potopului erau prototipuri pentru Hristos, Biserică și botez.

nuntă, nunți, s.f. Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii; *taina nunții*.

O.

odă, ode, s.f. Denumire a poemului biblic alcătuit din șase până la nouă strofe (trepere), dintre care prima, numită catavasie sau irmos, servește ca model (în ceea ce privește numărul silabelor și locul accentelor) celorlalte strofe ale odei. Două, trei, patru, opt sau nouă ode la un loc alcătuiesc canonul de la vecernie și utrenie; cântare.

odăjdii s.f. pl. Veșminte bisericesti pe care le poartă arhierii, preoții și diaconii la oficierea slujbelor religioase sau în împrejurări deosebite.

odovanie, odovanii, s.f. A opta zi (sau toată săptămâna care urmează) după o sărbătoare mare.

ofrandă, ofrande, s.f. Jertfă adusă divinității; sacrificiu, prinos. Contribuție la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. Dar, cadou oferit unei persoane în semn de recunoștință; omagiu.

oglașenic, oglașenici, s.m. Catehumen.

omilie, omilii, s.f. Predică; cuvântare bisericească.

omofor, omofoare, s.n. Veșmânt bisericesc ortodox în forma unei eșarfe, purtat de arhieru pe umeri, în jurul gâtului, în timpul serviciului religios, simbol al demnității și rangului arhieresc.

orar, orare, s.n. **1.** Veșmânt bisericesc în formă de fâșie lungă, de lână, mătase sau bumbac, pe care îl poartă pe umăr diaconul în timpul slujbei religioase și care simbolizează aripile îngerilor. **2.** Pânza care se pune pe fața mortului.

ortodoxie s.f. Religie creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția apostolică prin intermediul teologiei patristice, cultul și organizarea bisericească fixate prin cele șapte sinoade ecumenice; Bis. ortodoxă, religia ortodoxă. *Duminica ortodoxiei* = prima duminică din postul Paștilor.

osana s.f. Cuvânt folosit ca exclamație de bucurie și de preamărire (= „bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului”). Cuvânt de laudă, de preamărire; ovație, aclamație, elogiu.

ostiar, ostiari, s.m. Grad bisericesc inferior la vechii creștini și păstrat la catolici, cu originea în timpul persecuțiilor, care arăta credincioșilor locul în timpul adunărilor liturgice și închidea sau deschidea ușile bisericilor; ușier.

oșelnic, oșelnici, s.m. Pustnic, sihastru.

otpust, otpusturi, s.n. (în Bis. ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârșitul slujbei religioase.

otrițanie, otrițanii, s.f. Lepădare de satana (la botez).

otroc, otroci, s.m. Mucenic, martir.

P.

pace, păci, s.f. **1.** Stare în care nu există conflicte armate sau războaie între state sau popoare. **2.** Liniște sufletească; repaus, tihnă, odihnă. *Împăratul păcii* = Iisus Hristos. *Pace vouă* (sau *tuturor*) = formulă bisericească de binecuvântare sau de salut înaintea anumitor rugăciuni. *Dormi în pace* (sau *odihnească în pace*) = formulă privitoare la morți.

panegiric, panegirice, s.n. Cuvântare publică pentru elogierea unei personalități de seamă contemporane oratorului, pentru preamărirea faptelor eroice ale precursorilor etc; laudă, apologie. Cuvântare bisericească ocazională în care se face proslăvirea unui adevăr fundamental de credință, a unui sfânt, a unei virtuți, etc.; predică.

Pantelimon (sec 4 d. Hr.), sfânt, mare mucenic, decapitat în timpul persecuției creștinilor pornită de Dioclețian. Moaștele sale au fost duse la Iustinian la Constantinopol, într-o bis. cu hramul său, iar o altă parte a lor se află la Paris și la Lyon. În România este patronul croitorilor și se sărbătorește la 27 iulie.

pantocrator s.n. Pictură pe cupola de deasupra naosului din bisericile ortodoxe, înfățișându-L pe Iisus Hriston ca împărat al lumii.

papă, papi, s.m. **1.** Titlu onorific purtat de episcopii din Orient în primele secole, iar după anul 325 de episcopii din Alexandria și Roma. **2.** Șeful Bis. romano-catolice și al statului Vatican, cu sediul la Roma, în cetatea Vaticanului; pontif. *Legea papei* = religia romano-catolică.

parabolă, parabole, s.f. Mod alegoric de exprimare a unor adevăruri morale sau dogmatice prin asemănări, comparații sau pilde. În Noul Testament sunt 28 de parabole rostite de Iisus Hristos. Povestire alegorică cu un anumit tâlc; fabulă, alegorie; metaforă.

paraclis, paraclise și paraclisuri, s.n. **1.** Capelă sau bisericuță construită de obicei pe lângă o bis. mai mare (catedrală) sau în interiorul unei clădiri, în care se săvârșește cultul particular sau pentru public. **2.** Slujba religioasă în cinstea Sfintei Fecioare Maria sau a unui sfânt; rugăciune închinată Sfintei Fecioare Maria (citită sau cântată la o astfel de slujbă). **3.** Carte bisericească ce cuprinde astfel de rugăciuni.

paraclisier, *paraclisieri*, s.m. Persoană însărcinată cu paza și îngrijirea unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea slujbelor religioase; țârcovnic, crâsnic, dascăl.

paradis s.n. Loc suprem de fericire umană, conceput ca o grădină în cer, în care au trăit Adam și Eva până la săvârșirea păcatului original și în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate; rai; grădina Edenului.

paraman, *paramane*, s.n. Bucată de postav având brodată o frază cu conținut religios, pe care o poartă călugării pe spate, sub rasă, timp de câteva zile după călugărie.

Paraschiva (sec. 11), sfântă cuvioasă, născută în Epivat, Tracia, în sudul Dunării. De tânără s-a retras în pustiu Iordanului, unde a trăit cinci ani, apoi a intrat într-o m-re din Constantinopol. După doi ani a revenit la Epivat. Moaștele ei, descoperite în chip miraculos, au fost duse la Patriarhia din Târnovo, apoi la Belgrad, de unde, în 1520, sultanul Soliman al II-lea le-a dus la Constantinopol, fiind răscumpărate de patriarhia de aici. Domnitorul Vasile Lupu a obținut, în schimbul multor punji de galbeni, strămutarea lor la Iași, fiind așezate în 1641 la bis. Sf. Trei Ierarhi. În 1888 au fost strămutate în noua catedrală mitropolitană de la Iași, unde se află și astăzi. Este ocrotitoarea Moldovei. Biserica o sărbătorește la 14 octombrie.

parastas, *parastase/parastasuri*, s.n. **1.** Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morților, la 3, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare, apoi în fiecare an până la al șaptelea; praznic făcut după o astfel de slujbă.

pareneză, *pareneze*, s.f. Predică ocazională rostită de clerici în anumite împrejurări bisericești sau din viața socială, în care se expune semnificația evenimentului și se dau lămuriri, sfaturi și îndemnuri la virtute. Are două genuri: panegiric și necrologul.

parohie, *parohii*, s.f. Cea mai mică unitate administrativă bisericească a credincioșilor de religie creștină ortodoxă, așezați pe un anumit teritoriu, sub conducerea unui preot paroh; comunitatea creștină ortodoxă care aparține acestei unități administrative bisericești; enorie.

Paști subst. **1.** Cea mai mare sărbătoare religioasă, celebrată de creștini în amintirea învierii lui Iisus Hristos, a biruinței vieții asupra morții și a eliberării noastre din robia păcatului, zi de bucurie și de odihnă. **2.** (la mozaici) Sărbătoare pe care evreii o celebrează între 15 și 22 ale lunii Nisan (aprox. aprilie), în amintirea ieșirii lor din Egipt sub conducerea lui Moise; Sărbătoarea azimelor (Pesach). **3.** Pâine sfințită care se împarte la biserică în ziua de Paști.

pateric, *paterice* și *patericuri*, s.n. Colecție de texte cuprinzând pilde și învățături ale vechilor călugări vestiți prin sfințenia vieții lor, care au trăit în Orient în sec. 4-5; text dintr-o astfel de colecție.

pateriță, *paterițe*, s.f. Toiag, cârjă episcopală.

patimă, *patimi*, s.f. **1.** Nenorocire, necaz. **2.** Suferință fizică, chin pe care îl îndură sau la care este supus cineva; caznă, tortură, supliciu; suferință, chin moral; (de obicei la pl.) Chinurile îndurate de Iisus în săptămâna premergătoare răstignirii Sale; supliciu răstignirii. **3.** deprindere rea; viciu.

patrafir, *patrafire*, s.n. vezi epitrahil.

patriarh, *patriarhi*, s.m. **1.** Cel mai înalt grad în ierarhia onora dintre bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deține acest rang. *Patriarh ecumenic* = titlu patriarhului de la Constantinopol. *Patriarhul Bis. Ortodoxe Române* = întâiul stătător între ierarhii Bis. Ortodoxe Române. Poartă ca semn distinctiv două engolpioane și o cruce, culion și camilafcă albă cu cruce. **2.** (în Vechiul Testament) Titlu dat lui Avraam, Isac și Iacov, precum și celor 12 fii ai lui Iacov, ca părinți ai semințiilor descendente din aceștia, conducători spirituali și politici predecesori ai lui Moise; nume dat unor personaje venerabile din Biblie.

păcat, *păcate*, s.n. Încălcarea cu deplină știință și cu voie liberă, prin gând, cuvânt sau faptă, a legilor morale sau neîmplinirea unei legi morale; abatere de la o normă (religioasă); fărâdelege; faptă vinovată, vină, greșeală, vinovăție, pacoste. *Păcatul strămoșesc* (sau *original*, *adamic*) = actul de ruptură a comuniunii de la început dintre Dumnezeu și om și consecința acestui act, prin încălcarea de către Adam a interdicției divine de a nu gusta din pomul cunoașterii binelui și răului, ceea ce a atras alungarea lui și a Evei din rai, păcat moștenit de toți oamenii. *Păcat capital* = păcat considerat de Biserică fundamental, din care izvorăsc toate celelalte păcate: mândria, iubirea de argint, desfrânarea, pizma sau invidia, lăcomia, mânia și lenea. *Păcat de moarte* = păcat care îl lezează direct pe Dumnezeu sau, indirect, dreapta credință: necredința sau tăgăduirea divinității, hula, lipsa de evlavie sau necunoașterea lui Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu și ca mântuitor al lumii, așa cum o fac toți ereticii, prooroci și învățători mincinoși ai celor peste 6000 de secte.

pericopă, *pericope*, s.f. Pasaj sau fragment din Sfânta Scriptură care cuprinde de obicei o parabolă.

pietate s.f. **1.** Sentiment religios de respect și atașament deosebit față de Biserică și de practicile ei; evlavie, cucernicie, religiozitate, piozitate, devoțiune. **2.** Respect profund față de cineva sau ceva; pioșenie. Milă, îndurare, înțelegere, bunăvoință.

pildă, *pilde*, s.f. **1.** Povestire alegorică cu cuprins religios sau moral; producție literară cu caracter moralizator, apropiată de fabulă; parabolă; maximă, sentință, proverb. *Pildele* (sau *Proverbele*) *lui Solomon* = carte canonică a Vechiului Testament, care cuprinde o colecție de poeme didactice despre adevărata înțelepciune în viață prin învățături și îndemnuri, arătând că Dumnezeu este începutul și sfârșitul tuturor învățăturilor. **2.** Ceea ce poate servi cuiva drept model de urmat, de comparație sau de imitare; exemplu. **3.** Pedepsă sau măsură care poate servi și altora drept avertisment.

pistornic, *pistornice*, s.n. Pecete de lemn sau de piatră pe care sunt gravate crucea și inițialele IS, HR, NI, KA (Iisus Hristos Învingător) și care servește la imprimarea lor pe prescuri; pecetar.

pocăință, *pocăințe*, s.f. Faptul de a se *pocăi*; muștrare de conștiință, căință, părere de rău pentru păcatele săvârșite. Una dintre cele șapte Tine ale Bisericii, alături de cununie, maslu, hirotonie, euharistie, mirungere și botez, care constă în mărturisirea păcatelor la preotul duhovnic; al doilea botez; mărturisire, spovedanie.

pogorământ, *pogorământ*, s.n. Coborâre. Excepție sau concesie făcută în unele cazuri de abatere de la normele legale. Este practicat de ierarhii Bis. ortodoxe în cazuri excepționale, prin dereogare de la prevederile canoanelor.

pogorâre, *pogorâri*, s.f. Coborâre. *Pogorârea Sfântului Duh* = una dintre cele 12 mari sărbători domnești ale Bis. creștine, în amintirea zilei când Duhul Sfânt s-a pogorât asupra apostolilor în chip de limbi de foc, așa cum le promisese Iisus acestora înainte de înălțarea Sa la cer. Se mai numește *Cincizecime*, pentru că are loc la 50 de zile după Înviere, precum și *Ziua Duhului Sfânt*, pentru că în această zi adorăm a treia persoană a dumnezeirii. Se prăznuiește din cele mai vechi timpuri la 50 de zile după Paști; Rusalii.

pomelnic, *pomelnice*, s.n. Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul în timpul slujbelor religioase sau în unele rugăciuni.

porfiră, *porfire*, s.f. Purpură. Mantie roșie purtată de împărații romani. Cu aceasta a fost îmbrăcat și Iisus Hristos, în semn de batjocură, când a fost judecat de Pilat.

post, *posturi*, s.n. **1.** Interdicție de a mânca unele alimente (mai ales de origine animală), prescrisă credincioșilor de către Biserică în anumite zile sau perioade ale anului. Formă rituală de asceză fiziologică și mai ales alimentară, asociată adesea cu exerciții de purificare spirituală, prescrisă de Biserică credincioșilor pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu. **2.** Perioadă de timp care precedă anumite sărbători religioase și în care Biserica prescrie postul. *Postul mare* = postul Paștilor.

potir, *potire*, s.n. Cupă din metal prețios. Vas liturgic alcătuit dintr-o cupă suspendată pe un picior cu talpă, din metal prețios, folosit în Cultul Ortodox și Catolic, în care se pune vinul amestecat cu apă ce se va preface în sângele Domnului la liturghie. Simbolizează atât paharul de la Cina cea de taină, cât și paharul în care, după Tradiție, Sf. Apostol Ioan Evanghelistul a strâns sângele scurs din rănilor lui Iisus la răstignirea Lui pe cruce; conținutul acestui vas.

potop, *potopuri*, s.n. **1.** Ploaie mare, torențială; inundație mare. **2.** (în Vechiul Testament) Ploaie mare și revărsare de ape, care a ținut 140 de zile, înecând toți oamenii și toate viețuitoarele de pe pământ, cu excepția celor din corabia lui Noe. Este prefigurarea mântuirii prin taina botezului.

pravilă, *pravile*, s.f. **1.** Normă, îndatorire prescrisă de Biserică, decurgând din preceptele morale și canonice pe care aceasta le preconizează; carte în care sunt cuprinse aceste norme, îndatoriri, etc; canon. **2.** Rugăciune spusă de preoți sau de călugări potrivit tipicului bisericesc (mai ales la vecernie și la utrenie). **3.** Lege naturală, menire a firii; normă, regulă, tipic; regulă, normă de conduită, de comportare; deprindere, obicei, tradiție, datină.

praznic, *praznice*, s.n. **1.** Zi de sărbătoare religioasă sau de odihnă; celebrare a unui eveniment religios sau o comemorare a unui sfânt. *Praznic împărătesc* = sărbătoare domnească închinată preamării lui Iisus Hristos (în număr de opt), Sfântului Duh (una), Sfintei Fecioare Maria (patru) și sfintei cruci (una). **2.** Masă mare care se face după o înmormântare sau după un parastas (când se dăruiesc săracilor diverse obiecte); pomană.

predică, *predici*, s.f. Cuvântare rostită de un preot în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor îndrumări morale; omilie, cazanie; expunere cu caracter moralizator.

prefacere, *prefaceri*, Transformare, schimbare, refacere. *Prefacere euharistică* = schimbarea darurilor euharistice (pâinea și vinul) în trupul și sângele Domnului Hristos prin invocarea Duhului Sfânt, fără ca acestea să-și piardă aspectul lor văzut, act care constituie punctul final al liturghiei euharistice; epicleză.

preot, *preoți*, s.m. Persoană care oficiază actele de cult ale unei religii; (în bis. creștină) persoană din cler care oficiază serviciile religioase și îndeplinește toate formele cultului creștin; părinte.

prescorniță, *prescornițe*, s.f. Vas în care se țin prescurile.

prescură, *prescuri*, s.f. Pâine mică, de obicei rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, din care se pregătesc cinstitele daruri la proscomidie și din care se împarte credincioșilor anafura la sfârșitul liturghiei sau după împărțășanie.

priceasnă, *pricesne*, s.f. Cântare executată la slujba liturghiei ortodoxe în timpul împărțășirii preotului sau a credincioșilor; chinonic.

prinos, *prinosuri/prinoase*, s.n. **1.** (în ritualurile religioase) Ceea ce se oferă ca dar (în semn de venerație, de mulțumire, pentru realizarea unei dorințe) divinității, unui sfânt, etc; jertfă, ofrandă. Ceea ce se dăruiește în amintirea morților, pomană. **2.** Sacrificiu făcut în slujba unei idei, a unei cauze etc. **3.** Omagiu adus cuiva în semn de devotament.

pristerie, *pristerii*, s.f. Împărțășanie.

pristol, *pristoluri*, s.n. Masa din mijlocul altarului unei biserici, pe care se țin obiectele necesare oficierei sfintei liturghii și a cultului în general; sfânta masă; altar.

priveghere, *privegheri*, s.f. **1.** Pază, veghe, supraveghere. **2.** Serviciu religios care se oficiază seara sau noaptea într-o biserică sau mănăstire în ajunul unei sărbători. Este format din vecernia mare unită cu utrenia.

prochimen, *prochimene*, s.n. Stihul care precedă citirea Apostolului, Evangheliei și paremiilor la slujbele religioase (la ortodocși).

prohod, *prohoduri/prohoade*, s.n. Slujbă religioasă la înmormântări creștine. Slujbă religioasă făcută în vinerea Paștilor în amintirea morții lui Iisus Hristos. *Prohodul Domnului* = carte bisericească de ritual, care cuprinde slujba din vinerea Paștilor.

pronaos, *pronaosuri*, s.n. Parte a bisericilor creștine situată la intrare, care precedă naosul.

pronie, *pronii*, s.f. Purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru toate nevoile oamenilor și în toate situațiile și împrejurările din viața lor; providență; grijă, milă, îndurare.

prooroc, *prooroci*, s.m. **1.** Profet; cel care spune dinainte cele ce au să se întâmple în viitor. **2.** Trimis sau uns al lui Dumnezeu, care vorbește în numele Lui sau scrie despre voia și planul Lui sub inspirația Duhului Sfânt. În Vechiul Testament se cunosc numai cei care au scris proorociile lor: Moise, David, cei patru prooroci mari: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel, precum și cei 12 prooroci mai mici, ale căror cărți fac parte din Biblie. În Noul Testament sunt bărbați harismatici care apar după Cincizecime și au de la Duhul Sfânt darul proorociei. *Prooroc mincinos* = cel care pretinde că este prooroc; prooroc fals; persoană care prevestește lucruri ce nu se realizează.

proscomidie, *proscomidii*, s.f. **1.** Prima parte a rânduielii sfintei liturghii, în care preotul pregătește, în vederea sfințirii, pâinea și vinul pentru euharistie. **2.** Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârșeste proscomidia.

prosterna, *prosternez*, vb. A se pleca (până la pământ) în fața cuiva în semn de supunere, de umilină, de venerație.

psalm, *psalmi*, s.m. **1.** Imn biblic. Carte canonică a Vechiului Testament, alcătuită din 151 de psalmi (ultimul fiind considerat necanonic), care cuprind năzuințele și eforturile sufletului omenesc de a se ridica de la cele pământești către sferile cele mai înalte ale cerului prin împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Cei mai mulți psalmi au fost scriși de regele David; Cartea Psalmilor, Psaltirea. **2.** Imn religios; poezie lirică.

R.

raclă, *raclă*, s.f. Sicriu mic în care se păstrează moaștele sfinților.

rai, *raiuri*, s.n. Loc unde ajung după moarte sufletele dreptilor; paradis, eden. Locul suprem de fericire în care au trăit Adam și Eva înainte de a fi izgoniți și în care petrec după moarte oamenii drepti și fără păcate; sânul lui Avraam.

rantie, *rantii/rântii*, s.f. Haină lungă și largă purtată de preoți și călugări peste îmbrăcăminte; mantie.

rasă, *rase*, s.f. Haină (neagră) largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă călugării și călugărițele peste îmbrăcăminte.

rasofor, *rasofori*, s.m. Călugăr novice care, cu binecuvântarea arhierului și după ce a trecut noviciatul, este îmbrăcat în rasă, aceasta însemnând abnegație, lepădarea de lume și sărăcie de bunăvoie.

răscumpărare, *răscumpărări*, s.f. Actul săvârșit de Iisus Hristos prin jertfa Sa pe cruce, prin care a luat asupra Lui păcatele oamenilor, mântuind neamul omenesc din robia păcatului și a morții și împăcându-l cu Dumnezeu; mântuire.

răspopi, *răspopesc*, vb. A scoate pe cineva din rândul preoților; a lua cuiva calitatea de preot.

răstigni, *răstignesc*, vb. A ucide în chinuri pe cineva, pironindu-i brațele și picioarele pe o cruce; a crucifica.

râvnă, *râvne*, s.f. **1.** Îmbold lăuntric sau pornire spre ceva; aspirație, dorință; evlavie, cucernicie. **2.** Însuflețire la muncă; sârguință, osârdie.

revela, *revelez*, vb. A dezvălui, a face cunoscut, a descoperi. A face cunoscut prin inspirație supranaturală.

reverendă, *reverende/reverenzi*, s.f. Haină preoțească lungă, de obicei de culoare neagră; anteriu.

ripidă, *ripide*, s.f. Obiect de cult din metal, de forma unei palete sau evantai, purtând chipul unui înger, cu care diaconul ferește sfintele daruri ca să nu cadă ceva în ele în timpul Liturghiei. Ripidele mai mari, cu mânere lungi, se folosesc și azi la slujbele arhieriești, fiind purtate de diaconi sau ipodiaconi. Executate în formă de aripi, simbolizează pe heruvimii și serafimii care stau în chip nevăzut în timpul sfintei Liturghii, ocrotind Sfintele Daruri.

rugăciune, *rugăciuni*, s.f. **1.** Mijloc de comunicare spirituală cu Dumnezeu, cu vorba sau cu gândul. Rugăciunea este de mai multe feluri: de cerere, de mulțumire, de laudă și preamărire, de iertare, de mijlocire sau de adorare. *Rugăciunea domnească* = Tatăl nostru, cea mai cuprinzătoare rugăciune. Este însoțită de acte și forme externe: însemnarea cu sfânta cruce, îngenunchere, mătăanii, prosternare, etc.

S.

Savaot, (la creștini) unul dintre numele liturgice ale lui Dumnezeu.

schismă, *schisme*, s.f. Sciziune în sânul unei biserici, refuzul de a se supune conducerii oficiale și adoptarea unor dogme și a unui ritual proprii. *Marea schismă* = separarea canonică și întreruperea comuniunii liturgice dintre scaunul de la Roma și cel de la Constantinopol, provocată de bula de excomunicare din 16 iulie 1054 pe care cardinalul Humbert o depune pe altarul bis. Sfânta Sofia în numele papei Leon al IX-lea (mort cu trei luni înainte) împotriva patriarhului Mihail Cerularie, care, la rândul său, excomunică delegația papală prezentă la Constantinopol. Aceasta a afectat profund relațiile ulterioare

dintre cele două mari părți ale Bis. creștine: Bis. Apusului (romano-catolică) și Bis. Răsăritului (ortodoxă). La 7 decembrie 1065, papa Paul al VI-lea, la Roma, și patriarhul ecumenic Atenagora, la Istanbul, au ridicat anatema reciprocă din 1054. Diferențele dintre cele două biserici continuă.

schit, *schituri*, s.n. Mănăstire mică sau așezare călugărească izolată.

serafim, *serafimi*, s.m. Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor, care, împreună cu *scaunele* și *heruvimii*, alcătuiesc prima treaptă a ierarhiei lor, întocmită de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie în culoare roșie, având câte șase aripi împodobite cu ochi mulți, aripile de la cap și de la picioare servindu-le spre a se acoperi când stau înaintea lui Dumnezeu, iar cele de la mijloc la zburat. Adesea țin în mâini o ripidă, pe care este scris: „Sfânt, sfânt, sfânt”, de unde și denumirea de serafim dată ripidei.

sfânt, *sfinți*, **1.** adj. Epitet dat divinității, întruparea supremei perfecțiuni și purități; epitet dat celor sanctificați de biserică. Care constituie un obiect de cult sau de venerație (ex. sfântul potir, Sântul Mormânt). Desăvârșit, infailibil, perfect. **2.** subst. Persoană sanctificată de către Bis. după moarte. Om care duce o viață curată și cucernică.

sfestanie, *sfestanii*, s.f. Slujbă religioasă la creștinii ortodocși, oficiată de preot la diferite cerințe ale credincioșilor și constând în rugăciuni și stropirea cu apă sfințită; agheasmă mică.

sinaxar, *sinaxare*, s.n. **1.** Prezentare pe scurt a vieții sfântului sau a sărbătorii respective dintr-o zi, inserată în slujba utreniei. **2.** Carte bisericească cu viețile sfinților expuse pe scurt. Calendar creștin cu numele sfinților.

sinod, *sinoade*, s.n. Adunare a episcopilor unei biserici locale (sinod local) sau a episcopilor Bis. universale (sinod ecumenic), care are autoritatea de a lua decizii cu privire la învățătura, morala, disciplina și misiunea Bisericii. *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române* = cea mai înaltă autoritate în Bis. Ortodoxă Română pentru toate problemele spirituale, canonice și administrative. Este alcătuit din patriarh, ca președinte, și din toți mitropoliții, episcopii, episcopii-vicari în funcțiune, ca membri. *Sinod ecumenic* = adunare de episcopi din întreaga Bis. creștină înainte de marea schismă din 1054 și care, recunoscute de Bis. Ortodoxă, sunt în număr de șapte. Bis. romano-catolică a mai ținut ulterior încă 14 sinoade numite ecumenice, numai cu episcopii săi, ultimul fiind Conciliul II Vatican (1962).

smerenie, *smerenii*, s.f. Atitudine, comportare supusă, respectuoasă, plină de bună-cuviință; stare de umilință, de modestie a cuiva, stare opusă mândriei. Cucernicie, evlavie, pioșenie.

sminteală, *sminteli*, s.f. Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; greșală, abatere.

smirnă, *smirne*, s.f. Rășină scoasă din scoarța unui arbore exotic, care răspândește un miros caracteristic prin ardere și are diverse întrebuințări: la ceremoniile religioase și îmbalsămări etc.

speranță, *speranțe*, s.f. Sentiment de încredere în realizarea unei dorințe, acțiuni, etc.; nădejde. Una dintre cele trei virtuți teologice, alături de credință și dragoste.

spovedanie, *spovedanii*, s.f. Una dintre cele șapte taine ale Bisericii creștine ortodoxe și catolice; mărturisirea păcatelor; pocăință, spovadă; destăinuire. Ceremonia mărturisirii păcatelor în fața preotului duhovnic.

stareț, *stareți*, s.m. Persoană (călugăr sau călugăriță) care conduce o mănăstire; egumen.

steluță, *steluțe*, s.f. Obiect de cult din metal, alcătuit din două semicercuri de aur sau de argint unite la mijloc printr-un șurub și având deasupra o cruce, care se pune pe sfântul disc pentru a susține acoperămintele de deasupra sfântului agneț. Simbolizează steaua magilor.

stih, *stihuri*, s.n. Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească cântat recitativ.

stihar, *stihare*, s.n. Veșmânt lung și larg purtat de diaconi, preoți și arhierei în timpul serviciului religios, confecționat din material de culoare galbenă, roșie etc. Are broderii în formă de râuri albe și roșii, care simbolizează apa și sângele scurs din coasta Mântuitorului la răstignire.

suflet, *suflete*, s.n. Elementul de origine divină, imaterial, substanțial și rațional, care dă forma individuală, personală, liberă și nemuritoare a ființei omenești, prin care se distinge atât de Dumnezeu, cât și de celelalte creaturi; spirit.

sutană, *sutane*, s.f. Haină preoțească lungă până la pământ, cusută sau încheiată cu nasturi de sus până jos.

T.

taină, *taine*, s.f. **1.** Ceea ce este de neînțeles, nedescoperit sau nepătruns de mintea omenească; minune, miracol, mister, sacrament. *Cina cea de taină* = masa luată de Iisus Hristos împreună cu ucenicii Săi în seara dinaintea răstignirii. *Sfintele* (sau *cele șapte*) *taine* = lucrări văzute instituite de Iisus Hristos și săvârșite de arhiereu și preot, prin care, în chip nevăzut, se împărtășește credincioșilor harul Duhului Sfânt și care sunt: botezul, mirungerea, euharistia, pocăința, cununia, maslul și hirotonia.

talion s.n. Formă primitivă de pedeapsă, bazată pe ideea de răzbunare, constând în a face celui vinovat un rău identic sau similar cu cel provocat victimei. *Legea talionului* = lege penală la evrei și la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil („ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”).

tămâie s.f. Substanță rășinoasă obținută din scoarța unui arbore exotic care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat, întrebuințată în practicarea cultului religios.

tămâiere, tămâieri, s.f. Acțiunea de a *tămâia* și rezultatul ei; simbol al rugăciunii către Dumnezeu, precum și al cererilor și dorințelor credincioșilor ca rugăciunea să se înalțe la ceruri așa cum se înalță fumul de tămâie.

târnoșeală, târnoșeli, s.f. Amestec de aloe, smirnă, tămâie, sacâz, rășină și alte arome fierse în ceară, care se folosește la sfințirea unei biserici. A *târnoși* = A sfinți, cu ritualul prevăzut, o biserică.

tedeum, tedeumuri, s.m. **1.** Vechi imn latin de preamărire a lui Dumnezeu, în formă de psalm. **2.** (azi) Scurt serviciu religios, oficiat într-o împrejurare solemnă; doxologie, polihroniu. Carte bisericească de ritual, care cuprinde slujbele de laudă și de mulțumire aduse lui Dumnezeu în diferite împrejurări.

teocrație, teocrații, s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice, în care șeful statului era totodată și șeful Bisericii, iar preoțimea deținea și puterea laică; stat cu o astfel de formă de guvernământ.

teofanie, teofanii, s.f. **1.** Formă de apariție, revelație, întrupare sau manifestare senzorială a divinității în fața oamenilor. **2.** Sărbătoare creștină, prăznuită încă din primele trei secole, în cinstea arătării Sfintei Treimi la râul Iordan, când s-a botezat Iisus Hristos, prăznuită la 6 ianuarie; epifanie.

teofor, teofori, adj. **1.** Purtător de Dumnezeu; care Îl poartă în inima sa pe Dumnezeu. **2.** Inspirat de Dumnezeu.

teologie, teologii, s.f. Știința despre divinitate, având ca obiect existența, atributele și raporturile lui Dumnezeu cu lumea. Disciplină care se ocupă cu expunerea și fundamentarea teoretică a izvoarelor și dogmelor unei religii.

toacă, toace, s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu un ciocânel sau cu două pentru a anunța serviciul religios la biserică și mănăstiri; sunetul produs de această bătaie. **2.** Timp al zilei, după răsăritul soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică.

trapeză, trapeze, s.f. Sală de mese într-o mănăstire.

trioid, trioduri/trioade, s.n. Carte bisericească rituală, care cuprinde cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paști. Perioadă de timp cuprinzând cele zece săptămâni dinainte de Paști în care se citesc aceste rugăciuni.

trisaghion s.n. Numele grecesc al imnului „Sfinte Dumnezeule...” de la liturghie, unde cuvântul „sfânt” se repetă de trei ori, fiind închinat Sfintei Treimi, așa cum l-au cântat și serafimii (Is. 6,5).

U.

ucenic, ucenici, s.m. **1.** Persoană care învață o meserie sau îndrumarea unor persoane calificate. **2.** Adept sau continuator al unui filosof, savant; începător într-o activitate; cel ce primește învățătura de la un dascăl, învățăcel, discipol. *Ucenicii lui Iisus* = cei 12 ucenici, pe care i-a numit apostoli, și cei șaptezeci de mai târziu. *Ucenicii Domnului* = unul dintre cele trei nume pe care îl primeau la început cei ce se botezau (ucenici, sfinți și frați), numiți mai târziu creștini.

untdelemn s.n. Ulei comestibil, extras din măslina sau din alte semințe, folosit la diferite ritualuri creștine și la candelă ca dar de jertfă aduse lui Dumnezeu; orice ulei vegetal comestibil.

utrenie, utrenii, s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Bis. ortodoxă dimineața devreme, înaintea liturghiei. *Utrenia Sâmbetei celei Mari* = utrenia din Vinerea Mare, când are loc prohodul.

V.

vecernie, vecernii, s.f. **1.** Slujbă religioasă de seară sau din ajunul unei sărbători, cu care începe serviciul divin din fiecare zi liturgică; una din cele șapte laude. *Vecernia mare* (sau *a sărbătorilor*) = vecernia din ajunul duminicilor, al praznicelor împărătești și al sărbătorilor sfinților cu prăznuire. *Vecernia mică* = vecernia sărbătorilor cu priveghere, la sfințirea bisericii și la hramul acesteia, iar la mănăstiri la toate sărbătorile cu priveghere, înainte de masa de seară. *Vecernia de toate zilele* = vecernia zilelor de rând, care se face de obicei la mănăstiri. **2.** Timp al zilei spre apusul soarelui; chindie.

verighetă, verighete, s.f. Inel de metal prețios, fără pietre de podoabă, purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți.

verset, versete, s.n. Paragraf, de obicei numerotat și cu înțeles de sine stătător, dintr-un text religios (de ex. Biblia) sau literar.

veșmânt, veșminte, s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcăminte cuiva. *Veșminte liturgice* = îmbrăcăminte pe care o poartă arhieriei, preoții și diaconii la oficierea slujbelor religioase.

veșnicie, veșnicii, s.f. Durată de timp care nu are nici început și nici sfârșit; eternitate, vecie; care nu se supune nici unei determinări temporale; vecii vecilor.

virtute, virtuți, s.f. Însușire morală pozitivă a omului; integritate morală; puterea de a realiza binele în toate formele dorite și poruncite de Dumnezeu. *Virtuți teologice* = credința, speranța (nădejdea) și iubirea (dragostea), care reprezintă capacitatea voinței și a libertății de a transforma credința într-un mod de viață prin actualizarea harului primit la botez.

vohod s.n. Ritual în cadrul Liturghiei la ortodocși; ieșire. *Vohodul mic* = ieșirea cu Evanghelia din altar până în mijlocul naosului, apoi întoarcerea și depunerea ei pe sfânta masă. Simbolizează ieșirea Mântuitorului la propovăduire. *Vohodul mare* = ieșirea și intrarea cu sfințele daruri după același ritual.

ANEXE

VEȘMINTE BISERICEȘTI

Diacon

Preot

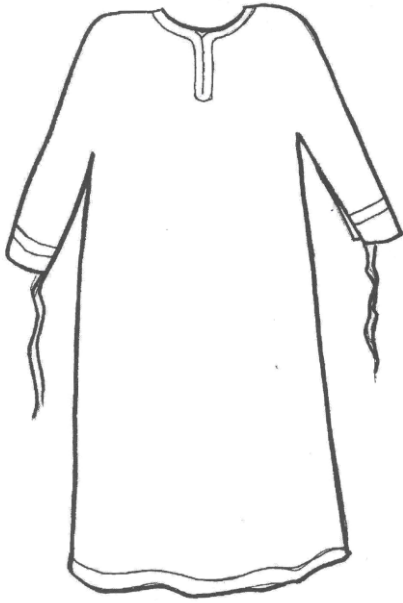
Arhiepiscop

Legendă:

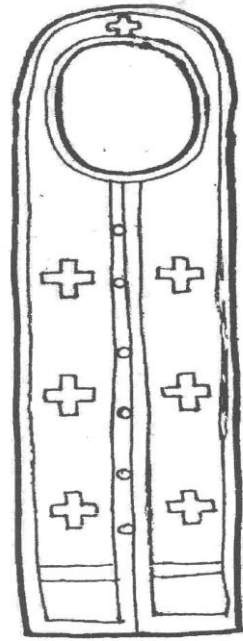
1 – orar
4 – omofor

2 – brâu
5 – mitră
7 - engolpion

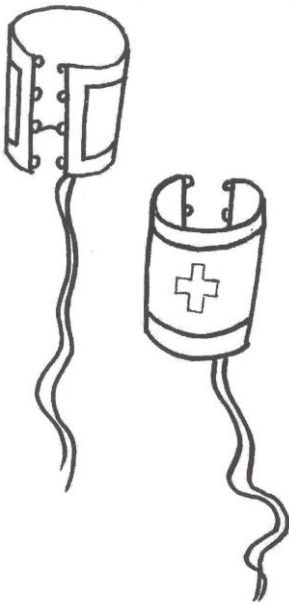
3 – bederniță
6 – pateriță

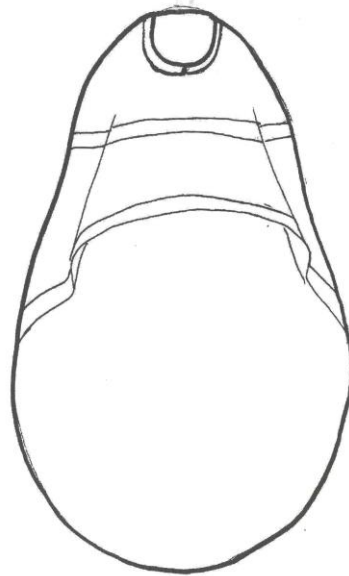
Stihar

Epitrahil (patrafir)

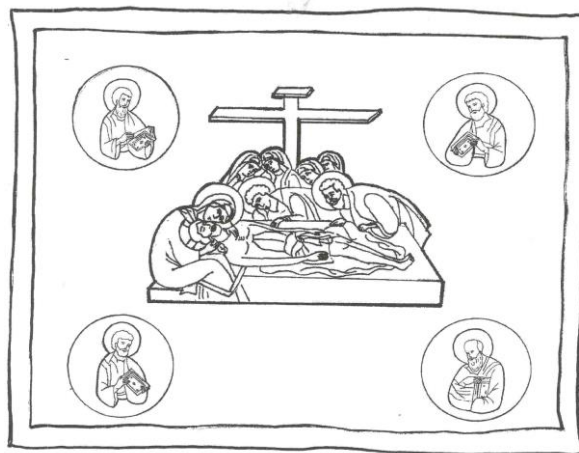

Mânecuțe

Felon

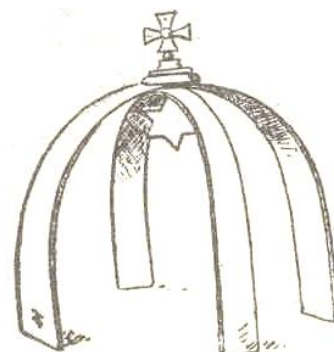
VASE ȘI OBIECTE DE CULT

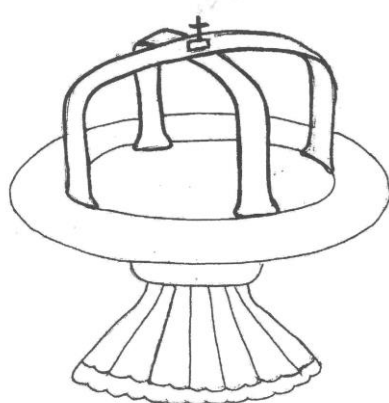
Antimis

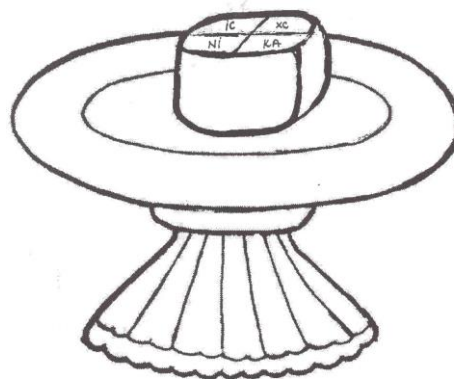
Copie

Steluță

Disc cu steluță

Sf. Agneț

Galerie foto

Potir

Disc

Steluță

Potir, disc cu steluță, linguriță și copie

RÂNDUIALA DUMNEZEIEȘTII PROSCOMIDII

(așezarea Sfântului Agneț și a celorlalte părțicele pe sfântul disc)

Preotul vine la proskomidiar cu capul descoperit și se închină de trei ori înaintea lui, zicând de fiecare dată:

Dumnezeule, curățește-mă pe mine păcătosul și mă miluiește. (de trei ori)

După aceasta, preotul ia ÎNTÂIA prescură și copia cu amândouă mâinile, le ridică până în dreptul frunții și zice:

Răscumpăratu-ne-ai pe noi din blestemul Legii cu scump Sângele Tău. Pe Cruce fiind răstignit și cu sulița împuns, nemurire ai izvorât oamenilor, Mântuitorul nostru, slavă Ție.

Preotul, trecând prescura și copia în mâna stângă, le binecuvântează cu dreapta făcând semnul crucii și zicând:

Binecuvântat este Dumnezeu nostru, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin

Apoi, având prescura în mâna stângă, iar în mâna dreaptă copia, și însemnează cu aceasta semnul crucii de trei ori deasupra prescurii, zicând de fiecare dată:

Întru pomenirea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Punând prescura pe tavă, preotul înfige copia și o taie în partea peceții cu literele IC și NI, zicând:

Ca un miel nevinovat spre junghiere S-a adus.

Apoi preotul taie pecetea în partea cu semnele XC și KA, zicând:

Și ca o oaie, fără de glas împotriva celui ce-o tunde, așa nu și-a deschis gura Sa.

Tăind după aceasta în partea de sus a peceții, preotul zice:

Întru smerenia Lui, judecata Lui s-a ridicat.

Apoi, tăind în partea de jos a peceții, preotul zice:

Iar neamul Lui cine-l va spune?

Înfingând copia în prescură, în colțul drept al peceții, preotul taie ceva mai sus de coaja de jos și ridică Sfântul Agneț, zicând:

Că s-a luat de pe pământ viața Lui.

Preotul pune Sfântul Agneț cu pecetea în jos pe sfântul disc și îl junghie în semnul crucii, având grijă să nu străpungă pecetea, zicând:

Junghie-se Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii, pentru viața și pentru mântuirea lumii.

Preotul întoarce apoi Sfântul Agneț astfel încât pecetea să fie în sus și îl împunge cu sfânta copie, în partea cu semnul IC, zicând:

Și unul din ostași cu sulița coasta Lui a împuns.

Preotul ia în mâna dreaptă vasul cu vin și în stânga vasul cu apă și toarnă în sfântul potir deodată vin și apă, zicând în același timp:

Și îndată a ieșit sânge și apă; și cel ce a văzut a mărturisit și adevărată este mărturia lui.

Preotul binecuvântează sfântul potir, zicând:

Binecuvântată este amestecarea Sfintelor Tale, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin

Sfântul potir este acum acoperit cu acoperământul său întocmit (nedesfăcut), iar preotul ia în mână a DOUA prescură și taie din ea o părticică în formă triunghiulară, zicând:

Întru cinstea și pomenirea preabinecuvântatei, măritei Stăpânei noastre, de Dumnezeu Născătoarei și pururea Fecioarei Maria, pentru ale cărei rugăciuni primește, Doamne, jertfa aceasta întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri.

Și scoțând părticica, o pune de-a dreapta Sfântului Agneț (în stânga sa), zicând:

De față a stănut împărăteasa, de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și preaînfrumusețată.

Luând a treia prescură, scoate dintr-însa părticele pentru cele nouă cete. Aceste părticele sunt mai mici decât părticica pentru Sfânta Fecioară. Luând astfel întâia părticică, el zice:

A Cinstului, măritului prooroc, Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan.

Pune părticica sus, în partea stângă a Sfântului Agneț (în dreapta sa), în partea cu semnul XC, astfel făcând începutul cetei celei dintâi.

Luând apoi a doua părticică, zice:

A Sfinților, măriților prooroci: Moise și Aaron, Ilie și Elisei, David și Iesei; a sfinților trei tineri și a lui Daniel proorocul, și a tuturor sfinților prooroci.

Aceasta se așează lângă Sfântul Agneț, sub cea dintâi părticică. Apoi iarăși, la a treia părticică, zice:

A Sfinților, măriților și întru tot lăudaților Apostoli Petru și Pavel, a celor doisprezece, a celor șaptezeci și a tuturor Sfinților Apostoli.

Aceasta este pusă sub a doua părticică, încheind rândul cel dintâi. Tăind apoi a patra părticică, preotul zice:

A celor între sfinți Părinți ai noștri și ai lumii mari dascăli și ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur, Atanasie și Chiril, Nicolae cel din Mira, Spiridon al Trimitundeii; Calinic Cernicanul, Nifon de la Craiova, Iosif cel Nou, Iorest și Sava, și a tuturor sfinților ierarhi.

Aceasta se pune lângă părticica cea dintâi, începând astfel al doilea rând de sus în jos. Tăind a cincea părticică, preotul zice:

A Sfântului întâiului Mucenic și Arhidiacon Ștefan, a sfinților Marilor Mucenici Dimitrie, Gheorghe, Teodor Tiron, Teodor Stratilat, Ioan cel Nou, Serghie și Vach, Ioan Valahul și Oprea și a tuturor sfinților mucenici și a Sfintelor Mucenițe: Tecla, Varvara, Paraschiva, Ecaterina, Filoteea și a tuturor sfintelor mucenițe.

Aceasta se pune sub prima părticică din rândul al doilea. Tăind a șasea părticică, zice:

A Cuvioșilor și purtătorilor de Dumnezeu Părinților noștri: Antonie, Eftimie, Sava, Onufrie, Atanasie cel din Aton, Dimitrie cel Nou, Grigorie Decapolitul, Nicodim de la Tismana, Visarion și Sofronie și a tuturor precuvioșilor părinți și Precuvioaselor maici: Pelaghia, Teodosia, Anastasia, Eupraxia, Fevronia, Teodula, Eufrosina, Maria Egipteanca, Parascheva și a tuturor sfintelor precuvioaselor maici.

Această părticică se pune sub cea de dinaintea ei. Astfel rândul al doilea este terminat. Tăind a șaptea părticică, zice:

A Sfinților și făcătorilor de minuni, doctori fără de arginți: Cosma și Damian, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolae, și a tuturor sfinților fără de arginți.

Aceasta se pune deasupra, în dreapta rândului al doilea, începându-se al treilea rând. Tăind a opta părticică, preotul zice:

A Sfinților și dreptilor dumnezeiești Părinți Ioachim și Ana, a Sfântului (N), a cărui pomenire o săvârșim, și a tuturor sfinților, pentru ale căror rugăciuni, cercetează-ne pe noi, Dumnezeule.

Această părticică se pune sub cea de dinaintea ei. Tăind a noua și ultima părticică pentru cete, zice:

A celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului. (de se face Liturghia lui; iar dacă se face Liturghia Marelui Vasile, arhiepiscopul Cezareii Capadociei, preotul îl pomenește pe acesta).

Aceasta se pune sub părticica de dinaintea ei, împlinind astfel rândul al treilea. Luând a PATRA prescură, preotul scoate o părticică din ea și îl amintește pe ierarhul locului zicând:

Pomenește, Stăpâne, Iubitorule de oameni, pe toți episcopii ortodocși și pe Prea Fericitul Părintele nostru (N), Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și pe (Înalt-) Prea Sfințitul (Arhi-) Episcopul (și Mitropolitul nostru) (N), (Preotul îl pomenește apoi pe arhierul care l-a hirotonit - dacă este în viață - după care continuă:), cinstita preoțime, cea întru Hristos diaconime și toată ceata preotească, și pe starețul nostru (N), pe frații și slujitorii cei dimpreună cu noi, preoți și diaconi și pe toți frații noștri, pe care i-ai chemat la împărtășirea Ta, prin milostivirea Ta Preabunule Stăpâne.

Această păticeică este așezată apoi sub Sfântul Agneț, spre colțul din dreapta acestuia, (în stânga preotului), în partea cu semnul NI, începând astfel rândul de sub Sfântul Agneț.

După aceasta taie altă păticeică din prescură și o pune în dreapta față de cea dintâi, sub Sfântul Agneț, zicând:

Pomenește, Doamne și pe (aici se pomenește cârmuirea țării după îndrumările Sfântului Sinod).

Preotul scoate apoi o păticeică pentru ctitorii și binefăcătorii bisericii, așezând-o (în dreapta sa), lângă păticeica de dinaintea ei, sub partea cu semnul KA și zice:

Pomenește, Doamne, și pe ctitorii și binefăcătorii sfântului locașului acestuia (N).

Apoi, preotul taie păticele mai mici tot din a patra prescură și le pune, toate la un loc, sub păticeica pentru arhieriei, în partea cu semnul NI, după care zice următoarea rugăciune:

Primește, Doamne, jertfa aceasta pentru iertarea păcatelor tuturor fraților celor întru Hristos și pentru tot sufletul creștinesc cel necăjit și întristat, care are trebuință de mila și de ajutorul Tău; pentru apărarea țării acesteia și a celor ce viețuiesc într-însa și pentru pacea și bună așezarea întregii lumi; pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu biserici, pentru mântuirea și ajutorul celor ce cu osârdie și cu frică de Dumnezeu se ostensc și slujesc: părinți și frați ai noștri; pentru cei trimiși; pentru cei ce sunt în călătorie; pentru tămăduirea celor ce zac în boli; pentru izbăvirea celor robiți; pentru cei ce sunt în judecăți, în ocne, în izgoniri, în necazuri și strâmțorare; pentru cei ce ne urăsc și pentru cei ce ne iubesc pe noi; pentru cei ce ne miluiesc și slujesc nouă și pentru cei ce ne-au poruncit nouă, nevrednicilor; să ne rugăm pentru dâșii; pentru frații noștri care sunt în slujbe, și pentru toți cei ce slujesc și au slujit în sfânt locașul acesta.

Apoi preotul pomenește pe cei pe care va voi dintre cei vii. La fiecare nume ia cu copia câte o păticeică mică, zicând:

Pomenește, Doamne, pe robul (roaba) lui Dumnezeu (N).

El pune aceste păticelele sub Sfântul Agneț, la un loc cu cele scoase mai înainte pentru cei vii. Apoi preotul ia a CINCEA prescură, taie păticelele mici pentru pomenirea celor care au adormit întru Domnul și le pune, toate la un loc, pe sfântul disc în dreapta sa, sub păticeica pentru ctitori, în partea cu semnul KA, zicând:

Pentru pomenirea și iertarea păcatelor tuturor celor din veac adormiți întru dreapta credință: ale strămoșilor, ale moșilor, ale părinților, ale maicilor, ale fraților, ale surorilor, ale fiilor și fiicelor, ale celor dintr-o rudenie și ale celor dintr-o seminție cu noi și ale tuturor celor ce au adormit întru nădejdea învierii și a vieții veșnice; ale ctitorilor sfântului locașului acestuia (aici pomenește pe ctitorii răposați); ale miluitorilor și făcătorilor de bine; ale tuturor celor ce s-au ostenit și au slujit în sfânt locașul acesta: arhieriei, arhimandriți, ieromonahi, preoți, ierodiaconi, diaconi, monahi, monahii și slujitori; ale preabinecinstitorilor împărați, domnitori și dregători; ale fericiților patriarhi, ale ortodocșilor arhieriei și

preoți; ale dreptmăritorilor creștini, pe care i-au acoperit apa, marea, râurile, izvoarele, bălțile, puțurile, sau războiul i-a secerat și cutremurul i-a cuprins, tâlharii i-au ucis și focul i-a ars, sau fiarelor, păsărilor, jigăniilor și la toată firea celor din mare s-au făcut mâncare; ale celor răpiți fără de veste; ale celor arși de trăsnete și ale celor înghețați în munți, pe cale, în loc pustiu și în sihăstrie; ale celor sfârșiți de întristare sau de bucurie; ale celor ce au pățimit în zile bune și în nenorocire; ale celor pe care i-a ucis calul, sau grindina, zăpada, ploaia înmulțită, cămămida și țărâna i-au împresurat și de năprasună au căzut; ale celor pe care i-au omorât băuturile otrăvitoare, înecările cu oase; ale celor loviți de tot felul de aruncare: a fierului, a lemnului și a oricărui fel de piatră; ale celor sfârșiți de chiotul tare, de alergarea grabnică, de palmă, de pumn, de lovitură cu piciorul, de ciură, de foame, de sete, de mușcături înveninate, de înghițirea șerpilor, de călcarea cailor, de sugrumare de cel de aproape, sau marea sau pământul desfăcându-se i-a înghițit; și de toată vârsta: bătrâni, tineri, voinici, copilandri, copii, prunci fără de vreme, parte bărbătească și femeiască; și pe care nu i-am pomenit, din neștiință sau din uitare, sau din pricina mulțimii numelor, Însuți îi pomenește, Dumnezeuule, Cel ce știi numele și vârsta fiecăruia.

Preotul îl pomenește pe episcopul care l-a hirotonit - dacă a trecut la Domnul - și pe alți morți, pe care va voi, punând o părticică pentru fiecare pe sfântul disc laolaltă cu părticelele pentru cei adormiți de dinaintea lor, zicând:

Pomenește Doamne pe (N).

Terminând pomenirea morților, preotul zice:

Și pe toți, care întru nădejdea învierii și a vieții de veci, cu împărtășirea Ta au adormit, dreptmăritori părinți și frați ai noștri, Iubitorule de oameni, Doamne.

Preotul ia din nou a PATRA prescură pentru vii; scoate o părticică și o pune la cele vii, zicând:

Pomenește, Doamne, după mulțimea îndurărilor Tale, și a mea nevrednicie; iartă-mi toată greșeala cea de voie și cea fără de voie și să nu oprești, pentru păcatele mele, harul Preasfântului Tău Duh, de la darurile ce sunt puse înainte.

Și după aceasta, preotul ia buretele și aranjează cu grijă părticelele de pe marginea discului, ca să nu cadă jos ceva dintr-însele. În continuare, preotul binecuvântează tămâia și zice rugăciunea tămâiei:

Tămâie Îți aducem Ție, Hristoase Dumnezeuul nostru întru miros de bună mireasmă duhovnicească, pe care primind-o întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri, trimite-ne nouă harul Preasfântului Tău Duh.

Preotul tămâiază steluța, o sărută și o pune după aceea deasupra Sfântului Agneț pe sfântul disc, zicând:

Și venind steaua, a stătut deasupra, unde era Pruncul.

Preotul ia acoperământul sfântului disc, îl ține deasupra tămâiei, apoi acoperă sfântul disc, zicând:

Domnul a împărășit, întru podoabă S-a îmbrăcat ; îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere și S-a încins, pentru că a întărit lumea, care nu se va clinti. Gata este scaunul Tău de atunci, din veac ești Tu. Ridicat-au râurile, Doamne, ridicat-au râurile glasurile lor, ridică-vor râurile valurile lor cu glasuri de ape multe. Minunate sunt înălțările mării, minunat este întru cele înalte Domnul. Mărturiile Tale s-au încredințat foarte. Casei Tale se cuvine sfîntenie, Doamne, întru lungime de zile.

Iar preotul, tămâind al doilea acoperământ, acoperă sfântul potir zicând:

Acoperit-a cerurile bunătatea Ta, Hristoase, și de lauda Ta este plin pământul.

Preotul ține acoperământul mare (Aerul) deasupra tămâiei și apoi acoperă cu el sfântul disc și potir laolaltă, zicând:

Acoperă-ne pe noi cu acoperământul aripilor Tale; depărtează de la noi pe tot vrăjmașul și potrivnicul; împacă viața noastră, Doamne; miluiește-ne pe noi și lumea Ta și mântuiește sufletele noastre, ca un bun și de oameni iubitor.

Luând cădelnița, preotul tămâiază de trei ori Darurile așezate la proscomidiar, zicând de trei ori:

Bine ești cuvântat, Dumnezeul nostru, Care ai binevoit așa, slavă Ție.

Preotul se închină cu toată cucernicia de trei ori, după care zice rugăciunea punerii înainte:

Dumnezeule, Dumnezeul nostru, Cel ce pâinea cea cerească, hrana a toată lumea, pe Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos L-ai trimis mântuitor și izbăvitor și binefăcător, Care ne binecuvântează și ne sfințește pe noi, Însuși, binecuvântează (preotul binecuvântează cu mâna) această punere înainte și o primește pe dânsa întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri. Pomenește, ca un bun și de oameni iubitor, pe cei ce au adus-o și pe cei pentru care s-a adus, iar pe noi ne păzește neosândiți întru sfințita lucrare a Dumnezeieștilor Tale Taine. Că s-a sfințit și s-a preaslăvit preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Și după aceasta, preotul face apolisul, zicând:

Slavă Ție Hristoase, Dumnezeule, nădejdea noastră, slavă Ție.

Preotul face otpustul potrivit fiecărei zile.

Preotul: (Duminica) Cel ce a înviat din morți... (în celelalte zile ale săptămânii, zice numai) Hristos, Adevăratul Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Preacuratei Maicii Sale, ale celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului (de se săvârșește Liturgia Marelui Vasile zice: ale celui între sfinți Părintelui nostru Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareii Capa dociei) și ale tuturor sfinților, să ne miluiască și să ne mântuiască pe noi ca un bun și de oameni iubitor.

Preotul merge și stă înaintea Sfintei Mese, tămâind Darurile așezate la proscomidiar, apoi tămâiază în cele patru laturi ale Sfintei Mese și altarul, zicând încet:

În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și cu Duhul ai fost, Hristoase pe toate umplându-le, Cel ce ești necuprins

Și zicând psalmul 50: „Miluiește-mă Dumnezeule...”, preotul continuă să tămâieze altarul și întreaga biserică, punând apoi cădelnița la locul ei.

PRICESNE

Ridica-voi ochii mei la cer, de unde va veni ajutorul meu. Ajutorul meu, de la Dumnezeu Cel ce a făcut cerul și pământul, Aliluia.

Nădejdea mea e numai la Tine, Doamne, că Tu ai zis când ai venit între noi: Veniți la Mine, toți cei osteniți și însetați și Eu vă voi odihni, Aliluia.

Pleacă, Doamne, urechea Ta și mă auzi. Inima mea greu încercată nu o urgisi, Doamne, nu o urgisi, căci pe cei fără de lege îi voi învăța, Doamne, calea Ta, și îi voi întoarce la Tine. Aliluia.

Doamne, buzele mele vei deschide și gura mea va vesti lauda Ta. Aliluia.

Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în toate nopțile patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda. Toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut: nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul. Aliluia.

Doamne, înaintea Ta e toată dorirea mea și suspinul meu nu s-a ascuns de la Tine, iubitorule de oameni, ne rugăm Ție. Aliluia.

Doamne, unde voi să fug de la Tine, Duhul meu cel sfânt? Că de mă voi sui la cer, Tu acolo ești, iar de mă voi coborî la iad, Tu de față ești. Aliluia.

Spune-mi mie, Doamne, ce este omul pe fața pământului: praf și pulbere, care-l bat vânturile, iar sufletul numai o scânteie, Doamne, înaintea Ta. Aliluia.

Spune-mi mie Doamne, săvârșitul meu și numărul zilelor mele care este, ca să înțeleg de ce mă lipsesc eu; iată, ai pus cu palmele zilele mele, deșarte. Aliluia.

La muntele Sinaiului văzutu-Te-a în rug Moise, pe Tine, care ai zămislit focul dumnezeirii. Aliluia.

În final, îți mai las doar un gând, și anume, acela că întotdeauna, cea mai frumoasă Liturghie este cea care va urma. Mereu cea care va urma...

Cu drag,
Cristina

Cuprins

1. Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului.....	1
2. Simbolismul Sfintei Liturghii.....	23
3. Mic dicționar de termeni religioși și nume proprii.....	34
4. Anexe.....	52